

รวมพลัง-สร้างสุข

(เล่ม 2)

พ.2

ประสบการณ์ของชาวบ้านทั่วทุกภาคของประเทศ
ที่ร่วมกันสร้างสุขภาวะ ในมิติและรูปแบบต่างๆ
เพื่อเป็นบทเรียนรู้ร่วมกันและเป็นกำลังใจสำหรับคนไทยทุกคน

รวมพลัง

b.0494

สร้างสุข

(เล่ม 2)

รวมพลังสร้างสุข เล่ม ๒

(บันทึกบทเขียน ประสบการณ์ประชาชน จากรายการโทรทัศน์ "รวมพลัง สร้างสุข" สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย
ช่อง 11 เวลา 11.00 - 12.00 น. ทุกวันพฤหัสบดี เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2545 - พฤษภาคม 2546)

ISBN	974-91448-1-3		
ที่ปรึกษา	อุกฤษฏ์	มิลินทางกูร	
	วณิ	ปิ่นประทีป	
กองบรรณาธิการ	ปิติพร	จันทร์ทัด ณ อยุธยา	
	กรรณิการ์	บรรเทิงจิตร	
	อำนวยการ	อำนวยการ	เอี่ยมพันธ์
	พลินี	เสริมสินศิริ	
	สายพิน	दानวัฒน์	
การ์ตูน	กรรณก	ต้นตระกูล	
	สมฤทัย	เสือปาน	
	เด่นชัย	ธรรมฐิติพงษ์	
ออกแบบรูปเล่ม	บริษัทบียอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด		
ผู้เรียบเรียง	อำพล	จินดาวัฒน์	
จัดพิมพ์โดย	สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)		
พิมพ์ครั้งที่ 1	สิงหาคม 2546 : จำนวน 5,000 เล่ม		
ราคาเล่มละ	100 บาท		

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)

National Health System Reform Office

ชั้น 2 อาคารด้านทิศเหนือสวนสุขภาพ (ถ.สาธารณสุข 6)

ภายในบริเวณกระทรวงสาธารณสุข ถ.ติวานนท์ อ.เมือง

จ.นนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 02-590-2304 โทรสาร 02-590-2311

E-mail Address : hsro@hsro.or.th

Homepage : <http://www.hsro.or.th>

คำนิยม

ชีวิตของเรานี้ น่าจะไม่มีอะไรดีเท่ากับได้เกิดกลางคนที่รักเรา ได้อยู่กับคนที่รัก ได้ป่วยท่ามกลางคนที่รัก และได้ตายในแขนคนที่รัก

แต่ชีวิตนี้จะดีขึ้นไปอีก เมื่อรู้จักใช้ชีวิตและเพิ่มทุนชีวิตตนอย่างพอดี พอดีพอสมควร ฟังตนเองได้ทั้งกายและใจ ได้รักพ่อแม่ญาติพี่น้อง ได้รู้ที่จะรักผู้อื่นและเคารพผู้อื่น ได้เรียนรู้ร่วมกันที่จะรักทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ได้ให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยมีความสุขใจ

ชีวิตพี่น้องคนไทยที่ได้บันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้ ได้บอกถึงวิถีที่ได้เพิ่มทุนชีวิตแก่ตนเอง ได้ร่วมกันออมความดี ออมน้ำใจ เป็นพลังของทุนทางสังคม ได้ร่วมกันออมดิน ออมน้ำ ออมฟ้า และออมป่า ออมต้นไม้ เป็นพลังของทุนทางทรัพยากร ออมสังคมที่ดีไว้ให้ลูกหลาน

ได้พบแล้วว่าพลังแห่งความสุขนั้นคือน้ำใจที่ให้แก่ผู้อื่น

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน พ.๕๗๕ ๖๙๒๕ ๒๕
.....

46 ๐๒ ๙๒

(นายโสภณ สุภาพงษ์)

WA 540 06925 2546

รวมพลัง - สร้างสุข (เล่ม 2)

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

คำนำ

รายการ "รวมพลัง สร้างสุข" ทางทีวีช่อง 11 เวลา 11.00 - 12.00 น. ทุกวันพฤหัสบดี ที่ สปรส.ดูแลการผลิต เผยแพร่ออกอากาศ มาตั้งแต่เดือนมกราคม 2545 ด้วยการสนับสนุนของรัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยนั้น (คุณสมศักดิ์ เทพสุทิน) และอธิบดี กรมประชาสัมพันธ์ (คุณสุชาติ สุชาติเวชภูมิ) เป็นรายการที่ตระเวน ออกไปเรียนรู้ประสบการณ์ของชุมชน คนเล็กคนน้อยทั่วประเทศ ที่รวมตัวกันทำสิ่งที่ดีดีให้เกิดสุขภาวะขึ้นในชุมชนของพวกเขา

จากรายการดังกล่าว เป็นที่มาของหนังสือ "รวมพลัง สร้างสุข" เล่มแรก ที่ สปรส.พิมพ์เผยแพร่ในเวทีประชุม "สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ว่าด้วย พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ และโครงการสวัสดิการ วิชาการ สถาบันพระบรมราชชนกช่วยพิมพ์เพิ่ม และทำเป็นวีซีดีออก จำหน่ายด้วย โดยหวังขยายผลบทเรียนชีวิตของเพื่อนคนไทยที่ร่วมกัน สร้างชุมชนสุขภาวะที่เข้มแข็ง เพื่อสร้างเสริมภูมิปัญญาและกำลังใจของคนไทยร่วมกัน

ดังที่ คุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว เขียนไว้ในบางส่วนของคำนิยม เล่มแรกว่า

"ทุกวันนี้ บ้านเมืองของเรามีปัญหายุ่งยากซับซ้อนมาก แก้ได้ยาก ถ้าอาศัยเพียงฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่จะแก้ได้ด้วย การรวมพลังของคนทั้งชาติเข้าด้วยกัน อย่างเป็นกัลยาณมิตร เฉลี่ยทุกซ์ เฉลี่ยสุข คิด-ทำ-เป็น-และอยู่อย่างพอดีพอเพียง ตามกระแส พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา ผมเชื่อว่าเรา จะรวมกันแก้ปัญหาได้ และร่วมกันสร้างสุขภาวะและสันติสุขได้"

โดยในหนังสือ "รวมพลัง สร้างสุข" เล่มแรก ได้นำเสนอประสบการณ์ของชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศไว้ รวม 18 แห่ง ประกอบด้วย พริกสลัมเป็นชุมชนนำอยู่ด้วยพลังชาวบ้าน ที่ จ.พระนครศรีอยุธยา, แหล่งมั่วสุมทางปัญญา ที่ ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา, อบต.หมอ พยาบาล ผสานพลัง ที่น้ำพอง จ.ขอนแก่น, รวมพลัง คิดได้ก็คลาย ทุกข์ที่แม่ทา จ.เชียงใหม่, ชมรม ชิวเกษม สร้างสุข 4 มิติ ที่พุทธมณฑล จ.นครปฐม, พริกพื้นคลองบัว แก่ทุกข์สร้างสุข ที่บ้านคลองบัว บางเขน กรุงเทพฯ, พริกวิภฤตินี สูการสร้างสุขภาวะ ที่บ้านสามขา อ.แม่ทา จ.ลำปาง, เหตุเกิดที่ควนเนียง ที่ อ.ควนเนียง จ.สงขลา, คลิ๊ก ความคิด เปลี่ยนชีวิตพันทุกข์ ที่สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา, คนเบาหวานสานพลังความสุข ที่ อ.พล จ.ขอนแก่น, เราชักษ์แม่น้ำ ทำจิ้น ที่ อ.บางเลน จ.นครปฐม, ถามหาสุขภาวะชาวนา ที่ อ.มโนรมย์ จ.ชัยนาท, ชุมชนเมืองเชียงใหม่ สายใยกำแพงดิน ที่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่, พลังสตรีกับโรงสีปลอดสารพิษ ที่ อ.เดิมบางนางบวช จ.สุพรรณบุรี, หลงทาง รวมพลังหาทางออกที่ อ.อุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น, ห้องยาของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน ที่ อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา, พลังผู้พิการสร้างสานความสุข ที่ อ.บัวใหญ่ จ.นครราชสีมา, สุขภาวะที่มากับเฮดส์ ที่วัดดอนแก้ว อ.เมือง จ.เชียงใหม่

จากวันนั้นถึงวันนี้ (สิงหาคม 2546) รายการทีวี "รวมพลัง สร้างสุข" ยังมีอยู่ โดยปรับปรุงรูปแบบให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ประสบการณ์งดงามของชุมชนคนเล็กคนน้อย ยังมีอยู่ไม่น้อย จึงได้จัดทำเผยแพร่ออกมาในรูปแบบของหนังสือ เล่มที่ 2 ที่ท่านอ่านอยู่ในขณะนี้

จากการสังเคราะห์ลักษณะร่วมของประสบการณ์ชีวิตชาวบ้าน
ที่ได้เรียนรู้มา พบว่า กระบวนการชุมชนเข้มแข็ง กิจกรรมชุมชนที่มุ่งสู่
สุขภาวะ ที่ทรงคุณค่า มีความงดงามอย่างหลากหลาย และเป็นธรรมชาติ
เหล่านั้น มีคุณลักษณะและปัจจัยร่วมหลายประการ อันได้แก่

- มีการรวมกลุ่มกันในลักษณะ “ร่วมทุกข์-ร่วมสุข” ช่วยเหลือ
เกื้อกูลกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ใช้ความสัมพันธ์แนวราบเป็นหลัก ซึ่งตรงกันข้าม
กับลักษณะของชุมชนส่วนใหญ่ และของสังคมไทยในภาพรวมในวันนี้

- มีผู้นำตามธรรมชาติ น้อยคนบ้าง หลายคนบ้าง คนเหล่านี้
เป็นคนที่ม่ีลักษณะ “จิตสาธารณะ” คือ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม
เห็นแก่ตัวน้อย เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีใจเมตตา กรุณา รักผู้อื่น มีความ
คิดกว้าง มองไกล มีปัญญา ตั้งใจจริง อุดมทุน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคอะไร
ง่ายๆ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ บางคนมีมาก บางคนมีน้อยแตกต่างกันไป
ทำให้เกิดเป็นบารมี ที่สามารถชักนำให้คนอื่นๆ เข้ามาร่วมมือได้เป็นอย่างดี

ลักษณะเช่นนี้ ตรงกันข้ามกับผู้นำส่วนใหญ่ที่ได้มาโดยการแต่งตั้ง
หรือกำหนดขึ้นโดยหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ยกเว้นบางคนเป็นผู้นำตาม
ธรรมชาติที่มีตำแหน่งหน้าที่ทางการด้วย ก็ยังเสริมให้มีโอกาสและ
มีบทบาทนำและดึงผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างมีพลังเพิ่มขึ้นด้วย

- การทำกิจกรรม การจัดกระบวนการทำงานร่วมกัน มักจะเริ่ม
จากปัญหาร่วมกัน เรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ ปากท้อง อาชีพการงาน
ปัญหาต่างๆ ในชุมชน เริ่มด้วยการมีสายสัมพันธ์ มีความรัก ความ
ผูกพันกัน ในชุมชน แล้วค่อยนำไปสู่การคิด การทำ การใช้ความรู้วิชาการ
เข้าช่วย ไม่ได้เริ่มจากตัวความรู้ในตำราหรือตามทฤษฎีวิชาการที่สอนกัน
ในระบบการศึกษา หรือที่ใครเข้าไปแนะนำส่งเสริมเป็นหลัก

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เขารวมพลังร่วมกันทำอะไรต่อมิอะไรบนฐานของจิตใจและความจริง ชีวิตจริง ไม่ใช่เรื่องจากฐานความรู้ หรือความคิด สำเร็จรูปจากภายนอก

- การรวมกลุ่มการทำงานของชุมชนต่างๆ เหล่านั้น ไม่มองข้ามหรือปฏิเสธการทำงานเชื่อมโยงกับองค์กร หน่วยงานภายนอกที่เข้าไปแนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน โดยใช้วิธีเชื่อมโยงทำงานกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร แต่ไม่ใช่ลักษณะที่ทำแบบ “ตามสั่ง” หรือตามที่หน่วยงานใดๆ ไปกำหนดหรือกะเกณฑ์ให้ทำด้วยแนวคิดที่เป็นระบบเจ้าขุนมูลนาย

- การรวมกลุ่มกัน ทำให้เกิดการพบปะพูดคุย ปรีกษาหารือ ประชุมกันบ่อยๆ ได้คิดร่วมกัน ทำร่วมกัน ร่วมรับผลความสำเร็จและความล้มเหลวด้วยกัน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จ ในผลดีที่เกิดขึ้น เกิดปัญญาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ ทั้งที่สำเร็จและล้มเหลว ทำให้เก่งขึ้น ส่วนใหญ่สามารถขยายการทำงานต่อยอดแตกแขนงออกไปเรื่อยๆ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ หาไม่ได้จากการทำงานด้วยแนวคิดของระบบราชการ และระบบของนักวิชาการกระแสหลักที่เน้นการใช้ความรู้ และรูปแบบสำเร็จรูป

ท้ายที่สุด ในนามของ สปปรส.และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย หวังว่าประสบการณ์ชีวิตของเพื่อนคนไทยที่นำมาเผยแพร่ใน “รวมพลังสร้างสุข” เล่ม 2 นี้ จะก่อให้เกิดปัญญาและกำลังใจให้กับทุกๆ ท่าน เพื่อช่วยกันคิดสิ่งดีดี ทำสิ่งดีดี ร่วมกัน เพื่อสร้างชีวิตสุขภาวะ ครอบครัว สุขภาวะชุมชนสุขภาวะ และสังคมสุขภาวะของเราร่วมกันต่อไป

และขอขอบพระคุณอย่างสูงกับทุกฝ่ายที่มีส่วนสนับสนุนในງานชิ้นนี้ เป็นผลสำเร็จครับ

อิทธิพล จินดาวัฒนะ

(นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ)

ผู้อำนวยการสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

สิงหาคม 2546

สารบัญ

	หน้า
1. เรียนรู้ชุมชน คนนาฮีสาน	11
2. ชุมชนจิตรา นำเรียนนำรู้	23
3. ไปดูคนด่านขุนทด ลดขยะ	37
4. ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยแรงคนบางคู	47
5. เพชรคลองจั่น รังสรรค์ความสุข	59
6. แผนแม่บทชุมชนของคนบ้านใหม่	69
7. ธุรกิจชุมชนคนม่วงงาม ต้องตามไปดู	85
8. พลังสามัคคีที่บ้านไทย	97
9. อบต.ดีดี ที่บางพระ	107
10. คนนครพลิกฟื้นความเป็นไท	119
11. คนชุมชนนันทบุรี ปลอดภัยกันเอง	135
12. รวมกันเราอยู่ ไปดูที่ตั้งบัง	155
13. จากมหาวิทยาลัยชุมชนปักซี่ได้ ถึงสวนโมกขพลาราม	167

เรียนรู้ชุมชน คนนาอีสาน

“หมู่บ้านนาอีสานในอดีต เคยได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้าน
ที่มีคนเมากันทั้งหมู่บ้าน เล่นการพนันทุกรูปแบบ
แต่วันนี้ตรงกันข้าม
คนที่นี่หันมาทำอาชีพเกษตรพอเพียง
ทำเพื่อกิน-เพื่ออยู่
เลิกเหล้าเมายาและอบายมุขต่างๆ
เกิดกิจกรรมชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง-พึ่งกันเองมากมาย
มีกระบวนการชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ
พื้นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเชื่อมโยงกับ
วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม”

เปิดเรื่อง

“วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ที่บ้านนาฮีसान จะมีงานทำบุญสู่ขวัญข้าว ถ้าหมอสอนใจจะไปเที่ยวชมบอกผมได้ จะประสานให้”

พ่อผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดฉะเชิงเทรา บอกผมเมื่อปลายเดือนมกราคม 2546 ผมรีบเคลียร์วันว่าง วางแผนไปบ้านนาฮีसानทันที เพราะเคยฟังเรื่องราวของคนที่นี่แล้วติดใจ อยากไปดูด้วยตามานานแล้ว

ผมรู้จักชื่อ “หมู่บ้านนาฮีसान” จากพ่อผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ตอนไปถ่ายทำรายการทีวี “รวมพลัง สร้างสุข” (ทางช่อง 11 เวลา 11.00-12.00 น. ทุกวันพฤหัสบดี) เมื่อปี 2545 ได้รู้จักกับ “พี่เลี่ยม บุตรจันทา” ประทับใจในความคิด ลีลาท่าทางของผู้นำชุมชนตามธรรมชาติคนนี้ จนได้มีโอกาสชวนไปร่วมปรากฏตัวนำเสนอความเป็นมาเป็นไปของชุมชนบ้านนาฮีसानในโอกาสต่างๆ อีก 2-3 ครั้ง

ชุมชนหมู่บ้านนาฮีसानอยู่ชายป่าตะวันออก ริมเขตอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ติดไปทางจังหวัดสระแก้ว อยู่ห่างจากตัวอำเภอสนามชัยเขตไปทางทิศตะวันออก ทางเข้าเป็นถนนลาดยาง สลับถนนดินลูกรัง ระยะทางเกือบ 70 กิโลเมตร

เป็นชุมชนอพยพของคนอีสานจากหลายจังหวัดหนีความแห้งแล้ง และหนี้สินที่ถื่นเข้ามาหักล้างดวงพงทำมาหากิน เหมือนกับชุมชนลักษณะเดียวกันนี้อีกเป็นจำนวนมากที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ

แต่ชุมชนนี้มีดีที่ไม่ธรรมดา

“ปัจจุบันเป็นที่ สปก. ทั้งหมดบ้านมีราว 170 หลังคาเรือน สมาชิกประมาณ 800 กว่าคน ผมกับครอบครัวอพยพเข้ามาราวปี 2530 ก็เหมือนกับคนอื่น ๆ เข้ามาแล้วก็ปลูกพืชเชิงเดียวกันอย่างเอาเป็นเอาตาย โดยหวังว่ามันจะรวยอย่างที่เขาบอก อ้อยบ้าง มันบ้าง แรกๆ ก็ได้เงินดีทำไปๆ ก็ขาดทุนอีก เพราะต้องใช้ปุ๋ยใช้ยาเพิ่ม ทำได้มากราคาก็ตก หนี้สินกลับมาอีก ทั้งหมดนี้แก้แก่ หนี้ ธกส. มองไม่เห็นอนาคต ก็กินเหล้า เล่นการพนัน เขามันทุกรูปแบบ เพื่อหาความสุขเฉพาะหน้า ผัวเมียทะเลาะกันทุกวัน ต่างคนต่างหาว่าอีกคนใช้เงินมาก เมียก็ว่าผัวเอาเงินไปซื้อเหล้ากินกับเพื่อนหมด ผัวก็ว่าเมียว่าเอาแต่เล่นหวย พืชผักสวนครัว สารพัดชนิดหาซื้อเอาจากรถพุ่มพวง ทุกอย่างต้องใช้เงิน ไม่ปลูกไม่หาไม่ทำกินเอง”

พี่เลี่ยม บุตรจันทา เล่าให้ใครต่อใครฟัง

“ราวปี 2536 พ่อผู้ใหญ่วิบูลย์ หรือที่ผมเรียกว่า ผู้ใหญ่ฤๅษี กับคณะ เดินหลงป่ามาโผล่ที่บ้านนาอีสาน พ่อเล่าไปทั่วว่า ถามหาทางออก แสบไม่มีใครบอกได้ เพราะเมากันทั้งหมดบ้าน สภาพก็ใกล้เคียงกับที่พ่อบอกจริงๆ แหละ”

“จากวันนั้นถึงวันนี้ 10 ปีพอดี ผมกับพี่น้องคนนาอีสานอีกส่วนหนึ่งได้ปรับความคิดกันใหม่ โดยเริ่มจากการทำบัญชีรายรับรายจ่าย ในครอบครัว หลังจากไปอบรมที่บ้านพ่อผู้ใหญ่ ทำให้เกิดความคิดใหม่ ทำให้เรารู้ว่าเราใช้จ่ายในสิ่งที่ฟุ่มเฟือย หาเงินเท่าไรก็ไม่พอ ในรอบหนึ่งปีผมใช้เงินกินเหล้าเมาอยากว่า 6 หมื่นบาท ยายตุ้ย ผู้บังคับบัญชา

สูงสุดประจำบ้านของหมอก็ใช้จ่ายหลายหมื่น แต่ลูกได้ใช้เงินนิดเดียว
 หนึ่งมีแต่เพิ่ม ผมจึงสาบานกับยายต๋อย เลิกกินเหล้าเมายา เลิกอบายมุข
 หันมาทำการเกษตรแบบปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก
 เลิกทำอย่างเดียวแบบหวังขายให้ได้เงินแยะๆ”

“ชีวิตครอบครัวมีความสุขขึ้นชัดเจน พ่อแม่ลูกได้ช่วยกันปลูกผัก
 ปลูกหญ้าไว้กินกันเอง ปุยเคมี สารเคมี เลิกใช้ พิษภัยไม่มี สุขภาพ
 ก็นิดขึ้น ไม่ต้องหาเงินซื้อของจากรถพุ่มพวง ข้าวก็สีกินเองด้วยโรงสีพิเศษ
 คือ เครื่องสีข้าวด้วยมือ ได้ข้าวกล้องกินมีวิตามินแยะ ยังได้ออกกำลังกาย
 ไปด้วย ไม่ต้องมีเงินมาก แต่ชีวิตก็มีความสุขได้มาก”

นี่คือตัวอย่างของชีวิตคนสามัญธรรมดาคนหนึ่งที่สามารถ “คลีก
 ความคิดจนชีวิตคลายทุกข์” เป็นตัวอย่างและเป็นกำลังใจให้คนอื่น
 คิดตาม เดินตาม

เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2546 ผมและคณะอีก 2-3 คน จึงได้มี
 โอกาสไปเดินเที่ยวชม “สวนตะพึดตะพือ” ของพี่เลี้ยง ในเนื้อที่ประมาณ
 10 ไร่ ที่มีต้นไม้สารพัดชนิด ตั้งแต่พืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ
 ไม้ผล ไม้ป่า ไม้ประดับ ตะเคียน ต้นสัก สมุนไพรรานาชนิด ปลูกอาศัย
 เกื้อกูลกันอย่างระเกะระกะ แต่ร่มรื่นชื่นใจ มีเสียงนกนานาชนิด
 ขานเรียกกันอย่างเป็นธรรมชาติ เป็น “สวนวนเกษตร” เช่นเดียวกับที่เห็น
 ที่บ้านพ่อผู้ใหญ่วินุญย์ เข้มเฉลิม

จากหนึ่งความคิด หนึ่งครอบครัว ขยายออกไปอย่างช้าๆ เป็นสอง
 สาม สี่ ห้า วันนั้นคนที่บ้านนาอีสานหลายสิบครอบครัวหันมาทำเกษตร
 แบบผสมผสาน เพื่อทำอยู่ทำกินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไม่ทำแบบทำอย่างเดียว ทำมากๆ
 หวังรวยมากๆ เพราะประสบการณ์สอนชีวิตพวกเขาว่าทำอย่างนั้น
 คุ้มกว่ารวยเงิน แต่ตัวเองมีแต่หนี้สิน

วันนี้ชีวิตของพวกเขาจึงมีความสุขมากขึ้น ทั้งชีวิตตัว ชีวิตครอบครัว และชีวิตของชุมชน

บ้านนาอีสานวันนี้ ไม่ต้องกู้เงิน ธกส. แล้ว มีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นเอง ชาวบ้านจะมาฝากเงินกันทุกวันที่ 15 ของทุกเดือน ใครเดือดร้อนมากู้กันวันนั้น กู้ได้หมดวงเงินที่มีในวันนั้น ใครได้กู้บ้างก็คุยกันในวันนั้น ไม่ต้องทำสัญญา ทำแต่บัญชี ครึ่งวันทุกอย่างเสร็จ สิ้นปีกำไรแบ่งเป็น 2 ส่วน ปันคืนสมาชิกครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งจัดเป็นสวัสดิการชุมชน เช่น สวัสดิการรักษาพยาบาล สวัสดิการเด็กเกิดใหม่ สวัสดิการกรณีเสียชีวิต เป็นต้น กิจกรรมนี้ทำกันมาหลายปีแล้ว เริ่มจากสมาชิก 32 คน เดียวนี้มี 6 ร้อยกว่าราย ไม่มีการโกงกัน ไม่มีหนี้สูญ

จากแนวคิดที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” จึงเป็นที่มาของธนาคารปลาสำหรับทุกคนในหมู่บ้าน ปลาคืออาหารอันโอชะ ไม่ต้องไปซื้อกิน เขาจะร่วมกันปล่อยปลาทุกวันที 5 ธันวาคม เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวง ธนาคารปลานี้มีข้อตกลงว่า “ฝากได้ ถอนไม่ได้ กำไรได้ตอนน้ำหลาก” (ปลาออกไปจากบ่อ) โดยชาวบ้านได้ทำทำนบกั้นปิดลำคลอง เป็นบ่อปลา แล้วสร้างสะพานข้ามคลองเป็นจุดชมปลามีทำสำหรับปล่อยปลา บริเวณธนาคารปลาห้ามสมาชิกจับ แต่นอกเขตจับกินได้ ทำให้ปลามีแหล่งแพร่พันธุ์ ปลาจึงมีชุกชุมหากินได้ตลอดปี สมัยก่อนที่ไม่มีธนาคารปลา ทุกบ้านแย่งกันหาจนปลาหมด แพร่พันธุ์ไม่ทัน วันนี้ชาวบ้านจึงมีปลากินตลอดปี

“ที่บ้านนาอีสานสมัยก่อนปลูกข้าวไม่พอกิน เพราะที่นามีจำกัด บางบ้านมีข้าวเหลือก็เอาไปขาย ได้ราคาถูกๆ บางบ้านข้าวไม่พอกิน ต้องซื้อข้าวราคาแพงจากนอกหมู่บ้านมากิน เมื่อปี 2542 จึงได้ตั้งกองทุนข้าวเพื่อชุมชน หรือธนาคารข้าวขึ้นมา ใครมีข้าวเหลือกินก็มาฝากเก็บเข้ายุ้งชุมชน ใครไม่พอกินก็มายืมข้าวไปกินได้ แต่ต้องนำมาใช้คืนวันทำพิธี

สุขวิญข้าว โดยขอดอกเบี้ยแค่ 20% เริ่มแรกมีข้าวในกองทุนประมาณ 4 เกวียน เดียวนี้มีกว่า 80 เกวียนแล้ว ชาวบ้านที่ฝากข้าวไม่มีปันผลกำไรให้ข้าวที่ได้กำไรส่วนหนึ่งเอาไปขาย ได้เงินมาก็เข้าสวัสดิการออมทรัพย์ ข้าวที่เหลือก็จัดแบ่งช่วยเหลือผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้พิการที่ไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองได้ โดยให้กินข้าวฟรี คนละ 60 ถังต่อปี เหลือจากนั้นก็นำไปบริจาค เมื่อปีที่แล้วไปบริจาคโครงการอาหารกลางวันให้นักเรียนลูกหลานเรากิน ปีนี้จะมีโครงการให้คนจนในหมู่บ้านกินข้าวฟรีสิครับ

พี่เลี่ยมให้ข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนข้าว ทำให้มองเห็นการทํากิจกรรมชุมชนด้วยหลักของ “การเจตีย์สุข เจตีย์ทุกข์” เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง “อยู่เย็น เป็นสุข” ซึ่งหาได้ยากเต็มทีในสังคมบริโภคนิยม แข่งแย่ง แข่งขันกันอย่างทุกวันนี้

สองสามปีมานี้ ชาวบ้านนาฮีสานเริ่มกิจกรรมสรรค์สร้างวัฒนธรรมประเพณีดีงาม โดยหวังให้เกิดเป็นสายใยโยงร้อยจิตวิญญาณของผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกัน งานทำบุญ “สุขวิญข้าว” จึงเริ่มขึ้น เป็น 1 ใน 4 ของการบูชาพระคุณแม่ คือบูชาพระแม่โพสพ

สี่แม่ผู้มีพระคุณต่อชีวิตมนุษย์ทุกคนต้องระลึกบุญคุณ ได้แก่ แม่คงคา ที่มีคุณประโยชน์กับสิ่งมีชีวิตทุกสิ่งทุกอย่างในโลก แม่คงคาจะช่วยหล่อเลี้ยงแม่ธรณีให้ชุ่มชื้น แม่ธรณีเลี้ยงแม่โพสพให้งอกงามอุดมสมบูรณ์ ทำให้ได้เมล็ดข้าวมาเลี้ยงชีวิตแม่ผู้ให้กำเนิด จนเกิดมาเป็นคนเราทุกวันนี้

ปีนี้จัดเป็นปีที่สามแล้ว ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 กำหนดเป็นวันเปิดฉางยั้งข้าว และทำบุญสุขวิญข้าว วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 เตรียมงานเริ่มด้วยชาวบ้านช่วยกันแห่ข้าวมารวมกันที่หน้ายั้งข้าวชุมชน ปักธงเพื่อเป็นตัวแทนชาวบ้าน และธงพระแม่โพสพ ตอนเย็นนิมนต์พระมาสวดมนต์เย็น ตกค่ำมีการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับ

วิถีชุมชน คั้นแรกจบด้วยภาพยนตร์สอดแทรกความรู้ เข้าของวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ชาวบ้านแต่ละบ้านนำอาหารคาวหวานมาทำบุญใส่บาตรถวายพระ ต่อด้วยพิธีพราหมณ์ทำขวัญข้าว กล่าวถึงที่มาของข้าว เป็นบทสวด สอนลูกหลานให้รู้จักบุญคุณของข้าว ระหว่างสวดทำพิธีชาวบ้านก็เก็บข้าวเข้ายุ้งประมาณ 2-3 ถัง จากนั้นเก็บธัญเข้ายุ้งจบพิธี ประมาณ 11 โมงเช้า ชาวบ้านลำเลียงอาหารคาว หวานมาวางเรียงรายบนโต๊ะที่ต่อไวยาวร่วม 10 เมตร ฟังพี่เลี้ยงประกาศว่าอาหารและขนมเหล่านี้ ล้วนทำมาจากข้าว กล้วย มะพร้าว ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่ามหาศาล ทำมาแสดงเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นผลงานของชาวบ้านทำกันมาบ้านละชนิดสองชนิดแล้วแต่กำลัง ปีนี้มีขนมไทยและอาหารมาวางเรียงรายกว่า 30 ชนิด อาทิ ข้าวต้มมัด ข้าวเม่า ข้าวหลาม ข้าวเกรียบว่าว ข้าวแตนหรือนางเล็ด ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวดำ ข้าวเหนียวปิ้ง ข้าวกี้-ปลาข้าวของ ข้าวตุ๋น ขนมต้มใบกะพ้อ ขนมต้มใบมะพร้าว ขนมกล้วย ขนมเปียกปูน ขนมเปียกอ่อน บัวลอยไสหวาน ลอดช่องน้ำกะทิ ขนมนมสาว ขนมใส่ไส้ ตะโก้ ไข่หงษ์ กล้วยทอด ขนมดอกบัว ถั่วแปบ กล้วยฉาบ กลีบลำดวน เป็นต้น สำหรับอาหารคาวพื้นบ้าน ได้แก่ แกงนางหวาน แกงหอยกับซี่เหล็ก ลาบปลาตุ๋น น้ำพริกปลาร้าผักต้ม น้ำพริกปลาดุก แกงไก่ใส่หอยกกล้วย แกงมะรุ่ม แกงอ่อมปลาดุก ขนมจีนน้ำพริก กุ้งสวรรค์ (ดอกกล้วยทอด) ข้าวกลัองส้มตำ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับทุกคนในชุมชนและผู้ไปเยือน ด้วยทั้งในภูมิปัญญาและการจัดกิจกรรมออกมานำเสนอให้ทั้งเด็กในชุมชนและผู้ใหญ่ที่มาร่วมงานจากต่างถิ่นได้เรียนรู้ ได้มีโอกาสเห็นขนมไทยแปลกๆ ที่แทบจะไม่ได้เห็นกันแล้ว มีการเปิดเผยสูตรไม่มีปิดบัง นักเรียนได้มาเรียนจากของจริง คนที่มาเยี่ยมก็ได้เรียนและกินด้วยกันอย่างอิมหมีพื้มัน ที่สำคัญที่สุดของงานบุญนอกจากการฟังเทศน์

พิธีกรรม ถวายภัตตาหารจตุปัจจัยแด่พระภิกษุสงฆ์ก็คือ การร่วมกัน
“กวนข้าวทิพย์”

การกวนข้าวทิพย์เป็นการทำขนมที่ทำให้คนร่วมงานได้มีกิจกรรม
ร่วมกัน ก่อเกิดความสามัคคี ผลัดเปลี่ยนช่วยกันกวน ตั้งแต่เข้ามียันยืน
กว่าจะได้ข้าวทิพย์มาแบ่งกินกัน ในข้าวทิพย์ประกอบด้วยส่วนผสม 108
อย่างที่ใช้เป็นเครื่องกวน อาทิ ถั่วดำ ถั่วแดง ถั่วขาว ถั่วราชมารช ถั่วเหลือง
ถั่วทอง ถั่วเขียว ถั่วลิสง เมล็ดงา ผลเดือยงา สาคุวิลาด สาคุโบลาน
เมล็ดแตงอุลิต ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวเม่า เผือก มันเทศ กระฉับสด
แห้วไทย ข้าวสารหอม ผลไม้แดง น้ำมันโค เนย น้ำผึ้ง น้ำอ้อย
มะพร้าวแก่ มะพร้าวอ่อน ชะเอมเทศ น้ำตาลกรวด น้ำตาลทราย
น้ำตาลอ้อย ข้าวตอก ขนมปังจืด ผลไม้สดที่หาได้ เช่น ทับทิม น้อยหน่า
เงาะ ละมุด พลับสด สาลี่ ส้มมะแป้น ส้มซ่า ส้มเกลี้ยง ส้มตรังภาณุ
ผลไม้แห้ง เช่น ลิ้นจี่ ลำไยอบแห้ง พุทราจีว อินทผลัม ผลไม้แช่อิ่ม
เช่น ผลชิด ผลสะทอน ผลไม้กวน เช่น ทูเรียนกวน และข้าวอ่อน ที่เป็น
น้ำมันชะเอมสด อ้อยแดง ฯลฯ ของเหล่านี้ไม่จำกัดสัดส่วนมีเท่าไร
ใส่ได้หมด แต่ส่วนมากจะไม่ใส่อะไรอย่างเดียวมากเกินไป

เป็นความเชื่อกันมาแต่ดั้งเดิมว่า ข้าวทิพย์เป็นอาหารวิเศษ ผู้ใด
มีวาสนาได้รับประทาน จะปลอดภัยจากโรคภัย มีร่างกายที่แข็งแรงและ
อุดมด้วยปัญญา เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

ผมได้มีโอกาสร่วมกวนข้าวทิพย์กับชาวบ้านและเด็กนักเรียน
ได้ชิมขนมสารพัดชนิดที่ทำจากข้าวและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติจนอิ่มแปล้
ได้เห็นเด็กนักเรียนเอาสมุดมาจดความรู้ต่างๆ ที่ผู้ใหญ่นำมาจัด
นิทรรศการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมชุมชน ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น
สูตรอาหาร ยาสมุนไพร ฯลฯ ซึ่งพบว่า ผู้มาเยี่ยมชมเรียนจำนวนไม่น้อย
ก็แอบจดไปเป็นความรู้ด้วยเช่นกัน

ที่เลียมจับไม้เคาะประตูกาญจน์ส่วนตัวและประตูกาญจน์ของชุมชนให้แขกผู้มาเยือนฟัง พร้อมกับตอบคำถามอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย สลับกับพอแค้นประจำหมู่บ้านที่เป็นผู้จัดการธนาคารปลา เปาแค้นบรรเลง มีหมอลำสมัครเล่น ร้องรำสร้างความเป็นบันเทิงให้กับทุกคนในงาน โดยไม่จำเป็นต้องมี “เหล้ายา” เป็นตัวกลางเหมือนกับงานรื่นเริงทั่วไป ที่เห็นกันดาษดื่นในแทบจะทุกงาน

ในงานมีน้ำที่ทำจากสารพัดพืชธรรมชาติมาให้บริการและให้เรียนรู้ ได้แก่ น้ำใบข้าว น้ำใบเตย น้ำอ้อย น้ำมะขาม น้ำมะตูม น้ำใบต้ว น้ำฟาง น้ำใบหญ้าคา ฯลฯ ให้ลองดื่มกันด้วย รสชาติหอม หวาน ชื่นใจ งานนี้ไม่มีน้ำอัดลมให้ดื่ม ไม่มีขนมกรอบกรุปจากนอกชุมชนให้ทาน โดยหลังเที่ยงของงานวันนั้น มีน้ำยาดองเหล้าที่กลั่นเองตามภูมิปัญญาชาวบ้านมาให้ลองลิ้มรสชาติยาดองชานานแห่งนี้ไม่มีซีเม่า เพราะวันนั้นคนบ้านนาฮีसानเขาเลิกดื่มสุรายาเม่ากันแบบหัวราน้ำเหมือนเมื่อสิบปีก่อนกันแล้ว

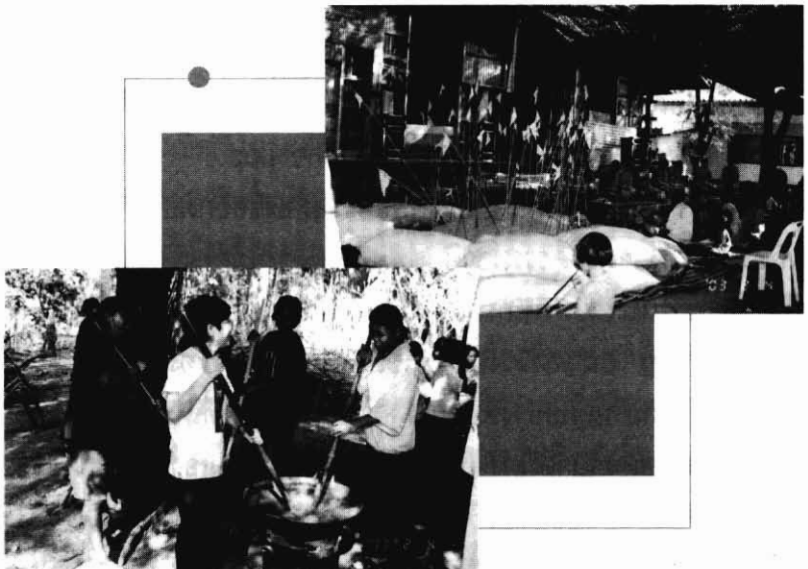
ไอ้ที่โฆษณาหลอกคนไทยว่า “กินแล้วภาคภูมิใจ” นะ หลอกคนบ้านนาฮีसानไม่ได้แล้ว เพราะเขารู้แล้วว่า ชีวิตแบบ “พอดี พอเพียง” ที่เขาอยู่เขาเป็นกันในวันนี้มันน่าภูมิใจมากกว่าเยอะ

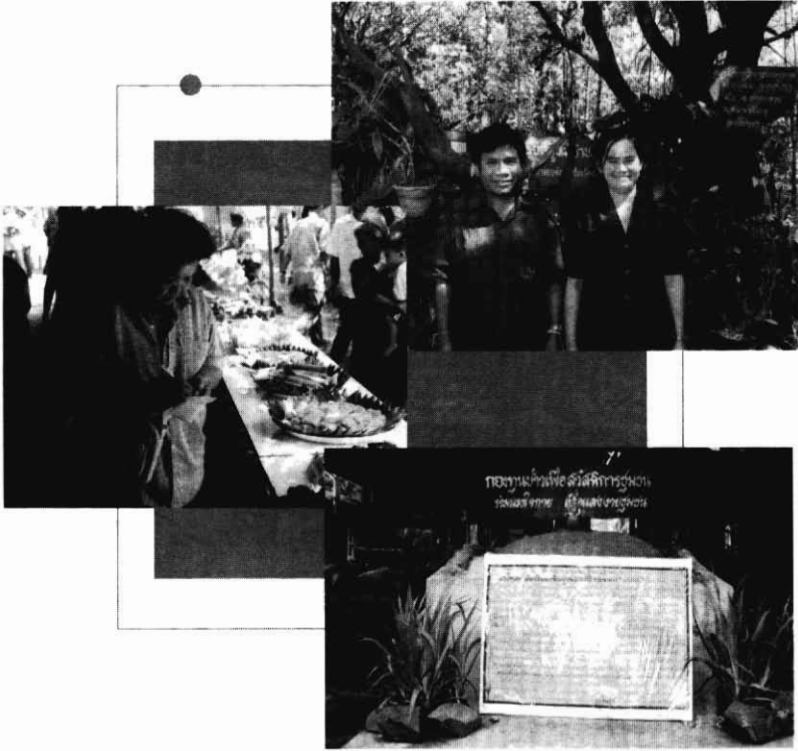
นอกจากนี้ แชมพู สบู่ ผงซักฟอก ไม่ต้องซื้ออีกต่อไป เพราะเขาผลิตเองใช้เองจากวัสดุธรรมชาติ ต่อกันน้ำปลาก็ไม่ต้องซื้อ เพราะกำลังมีโครงการทำน้ำปลา กินกันเอง มี “ย.ต.” (ยายตุ่ย) รับรองคุณภาพ ไม่ต้องง้อ “อ.ย.” อนาคตข้างหน้าทุกอย่างเขาจะพยายามทำเองผลิตเอง ควบคู่ไปกับการกินทุกอย่างที่ปลูก ปลูกทุกอย่างที่กิน ที่เหลือขายในราคากันเองในเครือข่ายญาติมิตร เพื่อให้เกิดการพึ่งพากันเองในชุมชนอย่างยั่งยืน

“เราหวังว่าคนในหมู่บ้านของเราเพียงสักครั้งเดียวเท่านั้นที่หันมา “ทำอยู่ ทำกิน” ตามแนวที่ในหลวงทรงชี้แนะ หมู่บ้านเราก็จะเป็นสวรรค์ ทรัพยากรจะอุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมจะดี วิถีวัฒนธรรมประเพณีดีงาม ของชุมชนก็จะเกิด ครอบครัวก็จะอบอุ่น ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ เด็กผู้ใหญ่ก็จะ อยู่กันอย่างมีความสุข”

พี่เลี่ยม พูดถึงเป้าหมายปลายทางความคิดที่กำลังชวนกันเดินไป ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ไม่สุดโต่งไกลเกินความจริง

ตลอด 24 ชั่วโมงที่ได้ไปเที่ยว ไปกิน ไปอาศัย ไปร่วม กิจกรรม ไปเรียนรู้จากชุมชนบ้านนาอีสานของผมและคณะครั้งนี้ ได้ทั้งประสบการณ์ชีวิตและได้อาหารทางสติปัญญาที่พิเศษล้ำค่า จนอดไม่ได้ที่ต้องมาเล่าสู่กันฟังครับ *

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ คุณเลียม บุตรจันทา

ที่อยู่ 411 หมู่ที่ 16 ต.ท่ากระดาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา

โทรศัพท์ 01-2189048

ชุมชนจิตรา นำเรียนนำรัฐ

“ลุงสนิทเริ่มต้น ทุกคนสานต่อ
ร่วมทำบ่อปลา มาถึงกลุ่มข้าวสาร
ทำลานกีฬา ฟังพาทอมทรัพย์
รองรับผู้สูงอายุ ดูแลเด็กเล็กมานาน
สร้างอาคารสุขภาพชุมชน
ทุกคนรวมพลัง สร้างชุมชนสุขภาวะ
ที่นี่ ที่ชุมชนจิตรา”

ณ ห้องทุ่งเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ช่วงบริเวณที่ถนนมอเตอร์เวย์กรุงเทพฯ ชลบุรี ตัดกับมอเตอร์เวย์วงแหวนตะวันออก ซึ่งยังคงมีสภาพเป็นชนบทชานเมืองใหญ่ เป็นที่ตั้งของ “ชุมชนจิตรา” มีบ้านกว่า 100 หลังคาเรือน มากันจากหลายทิศทั่วไทย อาศัยอยู่กันมานานกว่า 10 ปีแล้ว

ชุมชนอย่างนี้น่าจะเต็มไปด้วยสารพัดปัญหา แต่กลับตรงกันข้ามวันนี้ชุมชนจิตรา กลายเป็น “ชุมชนเข้มแข็งตัวอย่าง” ของเขตลาดกระบังไปแล้ว

“คนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่ทำงานในเมือง ส่วนมากเป็นคนมาจากภาคอีสาน เป็นพนักงานสยามกลการก็มี มาขับแท็กซี่ก็มี ถูกไล่ที่มาจากที่อื่นก็มี ชวนกันเข้ามาอยู่แถวนี้ เมื่อสิบกว่าปีก่อน แถวนี้เจ้าของที่ดินเขาแบ่งจัดสรรขายล็อตละ 40-50 ตารางวา เงินสดก็ตารางวาละ 150 บ้าง 300 บ้าง เงินผ่อนก็แพงขึ้น เราก็ชวนกันมาซื้อ มาอยู่ ผ่อนกันมาเรื่อยๆ ตอนเข้ามาอยู่กันใหม่ๆ ลำบากมาก ถนนหนทางไม่สะดวก น้ำไฟไม่มี น้ำท่วมถนนหมด ต้องพายเรือไปขึ้นรถไฟไปทำงาน เจ้าของที่ดินเดิมคือคุณยายจิตรา ก็เลยเรียกชุมชนของเราว่าชื่อ ชุมชนจิตราเรื่อยมา”

คุณประวิทย์ เอี่ยมสมบูรณ์ ประธานลานกีฬาและศูนย์
อเนกประสงค์ชุมชนจิตราแกนนำสำคัญคนหนึ่งของชุมชนย่านนบุรี
ชุมชนให้พึ่ง

“ด้วยความยากลำบากของการมาอยู่กันที่นี่ ก็เกิดการรวมตัวกัน
เพื่อไปคุยกับราชการ ไปขอต่อไฟฟ้า โดยทางเจ้าของที่ช่วยออกค่าใช้จ่ายให้
ชาวบ้านออกค่ามิเตอร์ เรื่องน้ำเจ้าของที่จัดสรรเขาทำแทงค์น้ำบาดาลให้
ชาวบ้านจ่ายค่าน้ำตามมิเตอร์ ตอนหลังคนเยอะขึ้น น้ำไหลบ้างไม่ไหลบ้าง
ก็รวมตัวกันไปติดต่อประปาเมืองปทุมธานี เจ้าของที่จัดสรรเขาช่วยออก
ค่าท่อเมน เราก็เลยเป็นชุมชนแรกในแถวนี้ที่มีน้ำประปาใช้”

แกนนำชุมชนคนสำคัญของเราดังแต่สมัยบุกเบิกคือ **คุณลุงสนิท**
คำแก้ว เป็นคนยโสธร มาซบแท็กชื่ออยู่ในกรุงเทพ ลุงเป็นคนใจดี สุขุม
มีความคิดกว้าง มองไกล คิดถึงคนอื่น คิดถึงส่วนรวมตลอด ลุงเขียน
หนังสือไม่ค่อยคล่อง แต่ชอบชวนคนอื่น ๆ มาคุยมาปรึกษาหรือว่าจะทำ
นั่นทำนี่กันอย่างไร การรวมตัวกัน การพัฒนาเรื่องต่างๆ จึงเกิดขึ้นตลอด
เกิดแกนนำรุ่นใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ขนาดตอนที่ลุงไม่สบาย ก็ยังคอยมาดูการ
ก่อสร้างอาคารศูนย์เด็กเล็กตลอด ลุงมีความมุ่งมั่นมาก เดียวนี้ลุงสนิท
เสียชีวิตไปแล้ว ด้วยโรคประจำตัว ตอนอายุได้ 65 ปี”

คุณประวิทย์ และ **คุณจันทร์ทิพย์ เนหล้า** เลขานุการชุมชน
จิตรา เล่าถึงผู้นำในอดีตของพวกเขาอย่างภาคภูมิใจ จนเราสังเกตเห็นได้
ชัดเจนว่า แม้วันนี้ ชุมชนจิตราไม่มีลุงสนิทแล้ว แต่ลุงสนิทได้สร้างคน
รุ่นน้อง รุ่นลูกรุ่นหลานไว้แยะ ทุกคนที่เป็นแกนนำชุมชนในวันนี้ไม่ว่า
ผู้ใหญ่หรือเยาวชน ล้วนก็มีแววตาที่สดชื่น มีความสุข สนุกกับการคิดการ
ทำงานเพื่อชุมชน ซึ่งก็คือ จิตวิญญาณของคุณลุงสนิทที่สืบทอดกันมา
นั่นเอง

หลังจากการรวมตัวกันแก้ปัญหาของชุมชน พัฒนาชุมชน จากจุดที่ติดลบ ก็ค่อยๆ มีก้าวที่หนึ่ง ก้าวที่สอง วันนี้ ชุมชนจิตราภิรมย์กิจกรรมชุมชนมากมาย ไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมกลุ่ม ออมทรัพย์ที่เริ่มจากจุดเล็กๆ วันนี้มีเงินหมุนเวียนกว่า 3 ล้านบาท เกิดกลุ่มข่าวสาร การทำบ่อปลาชุมชน กิจกรรมเหล่านี้วางอยู่บนกระบวนการชุมชนที่เข้มแข็ง งดงาม เต็มไปด้วยน้ำใจและความรักใคร่กลมเกลียวกันของคนในชุมชน

“หลังจากรวมกลุ่มกันตั้งเป็นชุมชน เพื่อประสานงานกับราชการ แก้ปัญหาต่างๆ ของบประมาณมาพัฒนาชุมชน ซึ่งราชการยอมรับกลุ่มมากกว่าตัวบุคคล ก็ขยับมาทำกิจกรรมแรก คือ กลุ่มออมทรัพย์ เริ่มต้นปี 2535 นี้สิบปีพอดี ตอนเริ่มมีสมาชิก 10 คน คุณลุงสนธิริเริ่ม ลงหุ้นคนละ 10 บาท เดียวนี้มีเงินหมุนเวียนกว่า 3 ล้านบาทไม่นับรวมกองทุนหมู่บ้านละล้านที่รัฐบาลให้มาตอนหลัง วัตถุประสงค์ก็คือให้สมาชิกได้รู้จักออมเงิน ช่วยเหลือกันเอง คนที่ตกงานหรือขาดทุนก็มีทุนไปทำอาชีพ ไม่ต้องไปพึ่งแหล่งเงินกู้ราคาแพงๆ ซึ่งเขาคิดดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 20 ต่อเดือน หรือดอกลอย คือ ดอกเบี้ยทบต้น กู้ 100 หัก 20 จ่ายให้แค่ 80 แต่เวลาส่งคืนต้อง 100 เอาไปประกอบอาชีพก็ไม่คุ้มทุนหาไม่ทันใช้หนี้เขา”

คุณศรีสมโภชน์ บุตรดาพันธ์ เภรณญิกกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนจิตตรา เล่าให้ฟัง

“ออมทรัพย์ของเรา ออมกันเอง กู้กันเอง ถ้าก้ไปทำอาชีพที่ใช้เงินหมุนเวียนเร็ว เราคิดดอกเบี้ยร้อยละ 24 ต่อปี ถ้ากู้ลงทุนระยะยาวคิดร้อยละ 15 ต่อปี ถ้าก้ไปเพื่อการศึกษา หรือช่วยเหลือพ่อแม่หรือสมาชิกในชุมชน คิดดอกเบี้ยแค่ร้อยละ 6 ต่อปี ส่วนกองทุนหมู่บ้านที่รัฐบาลให้มาหนึ่งล้านบาท เราคิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ให้ไปประกอบอาชีพ ทั้งหมดนี้เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ใช่ทำกิจการเพื่อหวังกำไร

มาก ๆ ดอกเบี้ยที่ได้ส่วนหนึ่งแบ่งคืนให้ผู้ออมเงิน อีกส่วนหนึ่งแบ่งออกมาสนับสนุนกิจกรรมชุมชน ประมาณร้อยละ 10-20 ของกำไร เช่น ช่วยการฉาปนกิจศพสมาชิก สวัสดิการผู้สูงอายุ พัฒนาศูนย์เด็กเล็ก พัฒนาชุมชน เช่น กรณีน้ำท่วม ถนนหนทางมีปัญหา งบประมาณทางราชการยังไม่มากก็ใช้เงินตรงนี้ไปจัดการก่อน”

“ตอนนี้กำลังขยายฐานสมาชิกไปยังชุมชนข้างเคียงในรัศมี 3 กิโลเมตร เพื่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งกว้างออกไป กิจกรรมออมทรัพย์ของเราไม่มีการโกงกัน บางคนมีปัญหาส่งเงินกู้คืนไม่ทัน ก็จะขอผลัดผ่อนขอเลื่อน ขอหยุดชำระไปสักระยะ เราก็ยืดหยุ่นกัน อย่างบางคน มีปัญหาช่วงลูกเปิดเทอม เราก็เข้าใจ คุยกันได้ ปรับลดยอดส่งกันได้ เรามีกรรมการช่วยกันดูแล การกู้ก็ไม่ต้องใช้หลักทรัพย์อะไร ใช้บุคคลค้ำประกัน ก็เห็นหน้าเห็นตากันอยู่ในชุมชนนี้เอง”

คุณประวิทย์ ช่วยเสริม

“จากกิจการออมทรัพย์รายเดือน เรามาคิดกันว่า น่าจะลองทำออมทรัพย์รายวัน เพื่อให้ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ๆ รู้จักออมเงินจนเป็นนิสัยอย่างเด็ก ๆ พ่อแม่ให้เงินไปโรงเรียนวันละ 10 บาท อาจจะเหลือกลับมาพ่อแม่อาจมีเศษเงินเหลือในแต่ละวัน 5 บาท 10 บาท ก็เอามาออมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ก็จะมีกิจกรรมร่วมกันทุกเย็น ไม่ต้องไปใช้เวลากับเรื่องไม่เป็นเรื่อง เรากำหนดออมขั้นต่ำ คนละ 5 บาท ไม่เกิน 20 บาท ถ้ามากกว่านั้นไม่ใช่เรื่องการออมแล้ว เป็นการลงทุนมากกว่า ไม่บังคับว่าต้องออมทุกวัน แล้วแต่ความพร้อม มีสมุดฝากให้ด้วย งานเพิ่มแยะเหมือนกัน แต่แยกงานออกมา มี พิสุภาศรี ยาล้อม ดูแลโดยตรง ตอนเริ่มมีสมาชิกว่า 30 คน เดียวนี้มีเงินหมุนเวียนวันละประมาณ 2,000 บาท ทำมา 6 เดือน กิจการมีเงินประมาณ 5 หมื่นบาทแล้ว”

คุณจันทร์ทิพย์ เลขานุการชุมชนคนขยัน เล่าพร้อมกับบอกว่า ที่ชุมชนจิตราณี มีคนมาทำกิจกรรมชุมชนแยะ มีกรรมการหลายชุด ประชุมกันบ่อย เวลาประชุมกรรมการชุมชน จะประชุมกรรมการกลุ่มต่างๆ ไปพร้อมกัน กรรมการชุมชนมี 7 คน ทุกคนต้องแตกตัวไปเป็นแกนทำงานกลุ่มกิจกรรมอื่นด้วย จึงเกิดการร้อยเชื่อมกิจการชุมชนทั้งหลายเข้าด้วยกัน รับรู้ถึงกันเป็นสุขเป็นทุกข์ร่วมกันเหมือนกับร่างกายที่ทุกอวัยวะเชื่อมโยงรับรู้ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันอย่างสมดุล กรรมการชุดต่างๆ เจอกันบ่อย คุยกันปรึกษากันเป็นประจำเพราะอยู่ในชุมชนเดียวกัน ใกล้ชิดกัน เหมือนกับเป็นพี่น้องเป็นครอบครัวเดียวกันตรงนี้ แสดงถึงเครือข่ายการทำงานชุมชน ที่เป็นแบบถักทอกันอย่างเป็นธรรมชาติ มีสมาชิกชุมชนที่มีจิตสาธารณะเป็นแกนทำงานประสานเชื่อมโยงด้วยหัวใจที่จริงใจ ซึ่งไม่มีทางจะเกิดขึ้นได้ด้วยการแต่งตั้งหรือกำหนดขึ้น โดยหน่วยงานใดหรือองค์กรใดๆ

“คุณพ่อชวนมาทำ ลองมาทำดู คุณพ่อคุณแม่ก็ไปด้วย ทำมาได้เกือบปีแล้ว ตอนนี้อกำลังเรียนบัญชี ทำงานตรงนี้ก็ทำเรื่องบัญชีทำให้ง่ายขึ้น ได้เรียนจากชีวิตจริง เมื่อผู้ใหญ่มอบหมายให้เราทำ เราก็ต้องรับผิดชอบทำให้ดีที่สุด มีความสุขกับการทำงานนี้มาก มีเพื่อนแยะสนุกเพลิดเพลินไปกับการทำงาน”

นางสาวธัญญาลักษณ์ เมธวิทยา เยาวชนในชุมชนจิตรา เล่าถึงความรู้สึกของการได้ร่วมทำงานชุมชน ทำให้มองเห็นหลักคิดของเธอที่สอดคล้องเป็นอย่างยิ่งกับท่านอาจารย์พุทธทาสเคยสอนไว้ว่า “ทำงานให้สนุก เป็นสุขเมื่อทำงาน”

สำหรับกลุ่มข่าวสาร ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ขยายออกจากกิจกรรมออมทรัพย์ เริ่มต้นจากความคิดที่ว่า ทุกคนต้องกินข้าวอยู่แล้ว

ถ้าทำกลุ่มข้าวสารขึ้น ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกก็ซื้อข้าวสารได้ถูกกว่าซื้อจากตลาด เงินกำไรก็ไม่ไปไหน แบ่งปันคืนสมาชิกผู้ถือหุ้น และคืนกำไรให้กับคนซื้อ ใครซื้อมาก็ได้ปันผลคืนมาก และยังนำกำไรบางส่วนไปเป็นสวัสดิการชุมชนได้อีก

“เริ่มจากเปิดรับสมาชิกกลุ่มหุ้นละ 100 บาท จัดเป็นเครือข่ายไปซื้อข้าวสารมาขาย เงินทองไม่รั่วไหลไปไหน สมมุติว่าปีหนึ่งกำไรสองหมื่นบาท ก็แบ่งครึ่งหนึ่ง ปันผลคืนสมาชิกตามหุ้น ปันผลคืนผู้ซื้อตามยอดซื้อ ตัดเข้าสาธารณประโยชน์ที่เป็นสวัสดิการชุมชนประมาณร้อยละ 20 ใช้สมทบจัดกิจกรรมต่างๆ ตัดเป็นทุนสำรองร้อยละ 20 ผากเก็บไว้ เริ่มต้นมีสมาชิก 36 คน เดียวนี้กิจการไปได้ดี”

คุณจันทร์ทิพย์ และคุณประวิสร ให้ข้อมูล

ที่นี่ก็มาถึง “กิจกรรมบ่อปลาชุมชน”

“เริ่มจากชาวบ้านรวมตัวกันไปรื้อหญ้าที่รกในที่ดินข้างชุมชนซึ่งเจ้าของเขาทิ้งไว้เฉยๆ เพื่อป้องกันอัคคีภัยในหน้าแล้ง เห็นที่ดินว่างเปล่า น่าจะเลี้ยงปลาได้ ก็เลยไปยืมที่ดินของเขามาทำบ่อปลา ติดต่อกทางเขตให้มาช่วยแนะนำการเลี้ยงปลา เริ่มเลี้ยงปลานิล ต่อมาปีที่สองเลี้ยงปลาทับทิม ตั้งเป็นกลุ่มขึ้นมา มีคณะกรรมการ 7 คนดูแลชวนสมาชิกลงหุ้นๆ ละ 100 บาท คนมาลงหุ้นแยะ พอ 6 เดือนถึงหนึ่งปี ก็จับขาย ขายกินกันเองในชุมชน ราคาไม่แพง ก็ได้กำไรดี ตอนนี้เจ้าของไม่ให้ที่แล้ว ก็ต้องหยุดไปก่อน เพราะชุมชนไม่มีพื้นที่สาธารณะ”

คุณประวิสร เล่าประสบการณ์เรื่องนี้ให้ฟังอย่างสั้นๆ แล้วต่อด้วยบทเรียนเรื่อง “ลานกีฬาชุมชน” ที่ขยายไปถึง “คณะกลองยาวเยาวชนชุมชนจิตรา”

“เราทำโครงการลานกีฬาชุมชน ตามนโยบายเขตลาดกระบัง เพื่อต่อต้านยาเสพติด เราทำเป็นโครงการนำร่อง ผมเป็นประธานดูแลเรื่องลานกีฬา เรารวบรวมเด็กและเยาวชนในชุมชนนี้และชุมชนใกล้เคียงมาได้เกือบ 60 คน ฝึกฝนกีฬาและจัดแข่งกีฬากันในวงหน้าแล้งส่งนักกีฬาไปร่วมแข่งขันที่ต่างๆ ด้วย”

“เวลามีกีฬาที่ก็ต้องมีกลองยาว เวลามีกฐิน ผ้าป่า มีกิจกรรมชุมชนต่างๆ ก็ต้องคิดถึงกลองยาว ต้องจ้างเขามาเล่น ซึ่งแพงทีเดียว 2 - 3 พันบาท กรรมการลานกีฬาก็เลยมาคิดกันว่าน่าจะฝึกเยาวชนของเราเอง คุณสมศักดิ์ ซึ่งเป็นประชาสัมพันธ์ของลานกีฬาก็เลยไปติดต่อคนนอกมาช่วยสอน ช่วยฝึกซ้อมให้เด็กๆ ในชุมชนของเรา ก็เลยได้กิจกรรมคณะกลองยาวเยาวชนขึ้นมาอีกเรื่อง เด็กและเยาวชนของเรา เมื่อมีเวลาว่าง ก็ไม่มั่วสุมกันไปในทางเหลวไหล ก็มาเล่นกีฬา มาฝึกซ้อมดนตรี กิจกรรมบันเทิงสร้างสรรค์ตามวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านของเรา”

และอีกกิจกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ เป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงน้ำจิตน้ำใจอันงดงามของคนในชุมชนที่มีต่อบุพการี และผู้สูงอายุ

“กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ เขาได้เงินจากกองทุนพัฒนาสังคม (SIF) มาก่อนหนึ่ง บอกให้สำรวจผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้เงินสงเคราะห์ช่วยเหลือ ต้องเป็นผู้สูงอายุที่ยากไร้ ไม่มีรายได้ ไม่มีคนดูแล เป็นโครงการประมาณ 1 ปี ทางกรรมการเห็นว่า ควรทำเป็นโครงการที่ยั่งยืน เงิน 300 บาท ที่สงเคราะห์ผู้สูงอายุ น่าจะจัดเป็นข้าวจากกลุ่มข้าวสารสักครึ่งหนึ่ง ผลประโยชน์ก็จะตกกับชุมชน ถ้าไรก็แบ่งคืนมาจัดสวัสดิการให้ชุมชนให้ผู้สูงอายุได้อย่างต่อเนื่อง มีผู้สูงอายุอยู่ในโครงการประมาณ 30 คน”

“ที่ชุมชนจิตรา มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน มาหลายปีแล้ว คนที่นั่นส่วนใหญ่มีงานทำ การมีศูนย์เด็กเล็กจึงช่วยมาก เพราะมีคนดูแลลูกหลานให้ ทางเขตลาดกระบังจ้างพี่เลี้ยงให้สามคน มีเด็กเล็กมาเข้าศูนย์วันละประมาณ 50 คน แต่ชาวบ้านต้องร่วมเสียค่าใช้จ่ายด้วยเป็นค่าอาหาร เดือนละ 200 บาทต่อเด็กหนึ่งคน เวลามีกิจกรรมชุมชนก็มาใช้กันที่ศูนย์เด็กเล็กซึ่งคับแคบมาก”

ปี 2544 กลุ่มแกนนำชุมชนก็คุยกันว่า น่าจะมีอาคารที่ดีกว่านี้ จะได้ไว้ใช้ทำกิจกรรมชุมชน ทำบุญ สงกรานต์ ประชุมกรรมการชุมชน กรรมการกลุ่มต่างๆ จะได้สะดวกขึ้น ก็เลยไปขอเงินจากหลวงพ่อวิริยัง ท่านเมตตาให้มาหนึ่งแสน โดยคุณหมอทศนีย์ ขำหล่น บริจาคที่ดินให้ ชุมชนประมาณหนึ่งร้อยตารางวา เงินสมทบอื่นๆ ได้จากการจัดงาน การกุศลบ้าง เงินผลกำไรจากกิจการกลุ่มต่างๆ บ้างอย่าง สมาชิกกลุ่ม ออมทรัพย์ก็อนุมัติเงินสำรองบริจาคมาสมทบหนึ่งแสนบาท ผมไปขอได้จากพี่ชาย ซึ่งเขาถูกล็อตเตอรี่ได้มาอีกหนึ่งแสน

เราให้ทางโยธาธิการของเขตช่วยออกแบบให้เป็นสองชั้น สามารถใช้เป็นทั้งศูนย์เด็กเล็ก เป็นศูนย์สุขภาพชุมชน เป็นที่ทำการเอนกประสงค์ของชุมชน มีการเปิดให้เอกชนยื่นซองประกวดราคา กัน แล้วกรรมการชุมชนก็มาช่วยกันต่อรองราคา จากที่เขาเสนอราคาต่ำสุด ซึ่งสูงกว่าหนึ่ง ล้านหนึ่งแสนเศษ เราก็คุยกันตรงๆ ว่าชุมชนมีเงินเท่าไร ไม่ต้องเสียเงิน เบี้ยบ้ายรายทาง จะลดลงมาได้เท่าไร เราก็เลยได้ราคาที่ 9 แสนบาท เรียกว่าอาคารศูนย์ชุมชนแห่งนี้ เกิดจากการลงขันของหลายฝ่ายก็ว่าได้ โดยคนในชุมชนทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของในรูปแบบเงินกำไรของกลุ่มต่างๆ และมีการขอรับบริจาคค่าเสา ค่าอุปกรณ์ต่างๆ แบบที่เราทำกันตาม บ้านนอก ใครบริจาคส่วนไหนก็จะติดชื่อให้ด้วย” คุณประวิสรณ์เล่า

“ตรงนี่คือจุดเด่นของสังคมไทยที่เราเคยอยู่กันอย่างเกือบลูกกัน มีการร่วมมือกัน ใครมีมากบริจาคมาก ใครมีน้อยบริจาคน้อย ไม่มีเงิน ไม่ต้องบริจาค อาจบริจาคแรง บริจาคสติปัญญา สมอบ ประสพการณ์ ความรัก ความเอื้ออาทร แต่สิ่งเหล่านี้ในบ้านเราหายไปแยะ ตอนที่ส่งเสริมให้คนวิ่งไขว่คว้าหาเงิน เขาเงินเป็นตัวตั้งไปหมดทุกเรื่อง คนไทย ก็วิ่งไปแย่งกันหากิน ทำร้ายกัน ทำลายกัน หาชุมชนดีๆ ชุมชนแห่งความสุขแบบชุมชนจิตราณีได้ยากขึ้นทุกวัน”

พิธีกรร่วมแสดงทัศนะร่วม

“ในอนาคตศูนย์ชุมชนแห่งนี้ นอกจากทุกคน และทุกกลุ่มในชุมชน จะมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้ว เราคิดจะหาข่าวของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ถ้วยชาม เสื้อ อุปกรณ์เครื่องเสียง เต็นท์ เต่าแก๊ส อะไรต่อมิอะไร ไว้ให้คนในชุมชนหยิบยืม เวลาม้างาน หรือมีกิจกรรมทำบุญขึ้นบ้านใหม่หรืออื่น ๆ อีกด้วย”

“ความคิดของพวกเราคือ อยากเห็นการมีส่วนร่วม สมาชิกชุมชนของเราจะได้ยุติมีความสุขว่าเมื่อก่อน พวกเราเรียนรู้จากคุณลุงสนธิ มากมาย ท่านปลูกฝังความคิดไว้ให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานเจริญรอยตาม ชุมชนจิตราจะเป็นของใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้ ทุกคนต้องเป็นเจ้าของร่วมกัน ไม่เฉพาะกรรมการชุมชนหรือกรรมการกลุ่มต่างๆ ที่บริหารงานเท่านั้น ทุกคนต้องมีส่วนร่วมไม่ว่าจะทำกิจกรรมอะไร ต้องช่วยกัน ถ้าสมาชิกชุมชนไม่สนับสนุน ทุกอย่างจะไม่มีทางสำเร็จ”

คุณประวิษฐ์ แสดงความรู้สึกก่อนปิดท้ายรายการวันนั้น

ชุมชนจิตรา วันนี้มีกระบวนการชุมชน มีกิจกรรมชุมชนที่หลากหลายและเข้มแข็ง ซึ่งเกิดจากการร่วมคิด ร่วมสานร่วมก่อ ร่วมเรียนรู้ ร่วมพัฒนาต่อยอดโดยผู้คนในชุมชนเองมาตลอด ตรงนี้ คือ “ทุนทางสังคม” ของชุมชนจิตราที่คนในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นเอง ไม่ได้หาซื้อมาจากไหน

เพราะชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนร่วมทุกข์ร่วมสุข ชุมชนแห่ง
สุขภาวะ หรือสังคมที่ดีนั้น ไม่มีขาย อยากรู้ ต้องร่วมกันสร้าง
ครับ *

เรียบเรียงจากรายการ "รวมพลัง สร้างสุข"

ตอน "จิตรา ชุมชนดีที่สร้างเอง"

บันทึกเทปโทรทัศน์

ณ ศูนย์สุขภาพชุมชนจิตรา ซ.พัฒนาชนบท 3 เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ
วันที่ 14 กันยายน 2545

ผู้ร่วมรายการ 1. คุณประวิสรีย์ เอี่ยมสมบูรณ์ ประธานลานกีฬาและศูนย์เอนกประสงค์
ชุมชนจิตรา

2. คุณจันทร์ทิพย์ เนห้ล่า เลขาธิการชุมชนจิตรา

3. คุณสุภาศรี ยาล้อม รองประธานชุมชนจิตรา

4. คุณศรีสมโภชน์ บุตรดาพันธ์ เหม่บุญอ้อมทรัพย์ และกรรมการชุมชน

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญนำ และ นพ.อำพล จินดาวัฒนะ

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ **คุณประวิสร เอี่ยมสมบูรณ์**
ที่อยู่ 93/1 หมู่ 2 แขวงคลองสองต้นนุ่น เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520
โทรศัพท์ 02-3287519

โบดุกคนด่านขุนทด ลดขยะ

“ชุมชนเขตเทศบาลด่านขุนทด
ก็เหมือนที่อื่นทั่วประเทศ ที่ต้องเผชิญกับปัญหาขยะล้นเมือง
จัดการอย่างไรก็แก้ปัญหาไม่ได้ ถ้าใช้กรอบคิดเดิมๆ
แต่ที่ด่านขุนทดเขาทำได้ เพราะให้ความสำคัญ
กับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย อย่างหลากหลาย เอาจริงกับเรื่องนี้
โดยมุ่งไปถึงระดับปรับจิตสำนึก นิสัย ความเคยชิน
พร้อมๆ กับการทำโครงการมากมาย และจัดระบบต่างๆ
ให้เอื้อต่อสิ่งที่ทำ ไม่แบ่งเขาแบ่งเรา
เขาจึงรวมพลัง แก้ปัญหา
เรียกสุขภาวะกลับคืนมาได้สำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรม”

“แต่เดิม ที่ด้านขุนทดก็เหมือนกับที่อื่นๆ หลายสิบปีติดต่อกันมา เรายังขยะกองโต ใช้วิธีเผา ควันเข้ามารบกวนในชุมชน ลงไปดูที่กองขยะที่ส่งกลิ่นเหม็นมาก แผลงวันตัวโตเท่านี้วัก้อย แม้เทศบาลด้านขุนทดจะเป็นแค่เทศบาลเล็กๆ แต่ละวันมีขยะมากถึง 13 ตัน เพราะเราอยู่ในกระแสบริโภคนิยม การใช้ชีวิตที่เร่งรีบ ทุกคนใช้บรรจุกภัณฑ์และใช้อะไรต่อมิอะไรฟุ่มเฟือย ในที่สุดปริมาณขยะจึงเพิ่มขึ้นตลอด เทศบาลก็ไม่รู้จะจัดการอย่างไรไม่รู้จะเอาขยะไปทิ้งที่ไหน จะไปสร้างบ่อขยะจะทำระบบฝังกลบให้ถูกหลักสุขาภิบาลชาวบ้านก็ต่อต้านถึงขั้นเดินขบวนขับไล่ เผาหุ่นประท้วงขึ้นโรงขึ้นศาลกันมาแล้ว”

คุณธารินี สุทธิปริญญาพันธ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลด้านขุนทดหรือนายกหญิงเหล็กย้อนอดีตให้ฟัง พร้อมกับเล่าบทเรียนอีกว่า

“เคยลองผัดลองถูกมาตลอด ดูทีวีเห็น กทม.เขามีถังสีเขียว สีเหลือง ตั้งตามฟุตบอลเต็มนไปหมด น่าจะเป็นการแยกขยะที่ดี ก็ซื้อถังเขียว ถังเหลือง มาวางให้ชาวบ้านแยกขยะทิ้ง 2 ปีผ่านไป เปิดฝาถังดูที่ไร เจอแต่ขยะปนกัน ไม่มีใครแยก ก็คิดว่าผัดทางแล้ว ต้องหันมาที่การแยกขยะที่ครัวเรือนกันเลย คือแยกขยะที่รีไซเคิลได้ เราก็อ้างให้อีกพวกหนึ่งขยะอินทรีย์ เปลือกผลไม้ เศษผัก เศษอาหาร พวกนี้เน่าเสียเร็ว

ก็หาถังขยะสีดำให้ ตรงนี้เอาไปเลี้ยงสัตว์ เอาไปทำปุ๋ยอินทรีย์”

“ในขณะที่เดียวกันก็ทำการรณรงค์เพื่อมุ่งไปที่การสร้างจิตสำนึกแบบที่เรียกว่า ทบทวนกันใหม่ ต้องมาดูกันตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน เราบริโภคอะไรกันบ้าง อย่างชื่อยาสีฟันมากล่องหนึ่ง ส่วนใหญ่พอแกะกล่องออกก็โยนกล่องทิ้งให้เป็นขยะไป ใช้ยาสีฟันหมดก็โยนหลอดทิ้งเป็นขยะอะไรต่อมิอะไรที่เป็นขยะมากมาย สามารถนำไปรีไซเคิลใช้ใหม่ได้อีกแยะ อย่างพลาสติก ก็ขายได้กิโลละตั้ง 8 บาท”

“เราทำงานร่วมกับทางเทศบาล มีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมอำเภอ ทางโรงพยาบาลเราก็ทำธนาคารขยะ ชื่อว่า “ธนาคารวัสดุเหลือใช้” คือขยะพวกที่รีไซเคิลได้ ทุกคนสามารถเอาขยะพวกนี้มาฝากธนาคารได้ทุกวันพฤหัสบดี ทุกคนมีบัญชีฝาก วันศุกร์ก็เอาไปขายให้ผู้รับซื้อวัสดุเหลือใช้ ทำให้โรงพยาบาลสะอาดขึ้นแยะ”

คุณหมอวรัญญู สัตยวงศ์ทิพย์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลด่านขุนทด เล่าเสริม

“ผมไปเห็นที่เดนมาร์ก เขาไม่ใช่ของฟุ่มเฟือยอย่างคนไทยเรา ทั้งๆที่เขาเรียกว่าเราแยะ เวลาไปซื้อของตามซูเปอร์มาร์เก็ต เขาต้องเอาถุงผ้าไปเองเพื่อใส่ของ ก็ไม่ต้องเปลืองถุงพลาสติก ไม่ต้องมีขยะเพิ่มเติมโดยไม่จำเป็น แต่ถ้าไม่เอาถุงผ้าไป เขาก็มีถุงพลาสติกให้ใส่แต่ต้องเสียเงินซื้อ แต่บ้านเราใช้กันไม่อัน เราก้อขยะกันแยะมาก”

พิธีกรร่วม เล่าประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้

“ของเราก็มีการส่งเสริมการใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก มีรูปหลวงพ่อกุณด้วย ท่านเขียนคำขวัญให้ด้วยว่า พวกมึงจงช่วยกันรักษาความสะอาด จะได้ปราศจากสิ่งปฏิญูล และช่วยกันคัดแยกขยะเด้อ ลูกหลานเด้อ เดี่ยวนี้คนด่านขุนทดไปจ่ายตลาดใช้ถุงผ้าแบบนี้กันแยะ”

คุณจำลอง สายจันทร์ ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลสระจรเข้กล่าวเสริม และมีใครบางคนบอกว่า “น่าจะนำไปขยายผลทั้งประเทศด้วย”

กิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ด้านชุมชนก็คือ การส่งเสริมให้นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ จัดตั้ง “ธนาคารขยะ” เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักคัดแยกขยะที่บ้าน นำส่วนที่รีไซเคิลได้มาฝากเข้าธนาคาร เกิดการบริหารจัดการ มีการขายขยะ นำเงินมาแบ่งปันคืน เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เกิดจิตสำนึกเกี่ยวกับเรื่องขยะ และมีรายได้เสริมด้วย

“ขยะในธนาคารมี 2 ประเภทค่ะ คือ ขยะที่ขายได้ กับขยะที่นำมาประดิษฐ์งานต่างๆ ได้ อย่างเอาพลาสติกมาทำหมวกกันแดดกันฝนอีกหลายๆ อย่างมาทำศิลปะประดิษฐ์ ได้เรียนรู้โดยไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินซื้อวัสดุ บางอย่างขายได้เงินด้วยค่ะ และทำให้ได้ฝึกเป็นคนไม่ฟุ้งเฟ้อ”

เด็กนักเรียนหญิงคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ธนาคารขยะรีไซเคิลโรงเรียนบ้านดอนด่านโน เล่าให้ฟัง และเพื่อนนักเรียนชาย เล่าเสริมว่า

“ช่วงแรกๆ มีปัญหาแยกขยะกันไม่ค่อยเป็น ตอนหลังแต่ละคนก็เก่งขึ้น แยกขยะกันมาจากบ้านเลย พวกเราที่ทำงานธนาคารขยะก็ซังน้ำหนัก จดรายการขยะ บันทึกน้ำหนัก ฝ่ายบัญชีก็บันทึกลงบัญชีฝากขยะ แล้วเราก็เก็บขยะเข้าตามช่องเก็บที่แยกไว้เป็นหมวดหมู่”

“ส่วนใหญ่ให้นักเรียนชั้น ป.6 ลงมา จะยังไม่อาย จะแยกขยะหิ้วกันมาจากบ้านเลย เด็กบางคนตัวเล็กๆ พ่อแม่ก็ช่วยหิ้วมาส่งให้ ตรงนี้ได้ผลในการปลูกจิตสำนึกโดยมีเด็กนำผู้ใหญ่ก็เห็นดีเห็นงามด้วย เดิมคิดว่าขยะไร้ค่า ก็กลายเป็นของมีค่า และฝึกลูกหลานให้รู้จักมัธยัสถ์เก็บออมเป็นด้วย”

อาจารย์ประกาย เสียดขุนทด อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านดอนด่านโน เล่าเสริมและคุณธาริณี เล่าต่ออีกว่า

“เราเริ่มที่เด็ก เป็นไม้อ่อนดัดง่าย เริ่มแรกเทศบาลอุดหนุนงบประมาณให้โรงเรียนเขตรอยต่ออีก 10 แห่ง ทำโครงการรณรงค์ฯ ทยอยไปได้ระยะหนึ่ง ปรากฏว่าขยะลดลงไปมาก ก็เลยชวน อบต.อีก 16 แห่ง ที่อยู่รายรอบเทศบาลมาคุยกัน ทุกฝ่ายเอาด้วย มีการกำหนดเป็นเรื่องหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนของนักเรียน ทำให้เด็กเกิดจิตสำนึก ได้ความรู้จากการปฏิบัติจริง เท่ากับเป็นกองทัพนวดกลับไปในชุมชน สู่มารดาของเขา พ่อแม่รักลูกก็ทำตาม การทิ้งขยะเกลื่อนกลาดก็ลดลง พ่อแม่ลูกช่วยกันแยกขยะ เรียกว่าเป็นแบบชิมลิก หัวงผลระยะยาว”

คุณพิศมัย ไวยสุนา รองประธานอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม
อ.ด่านขุนทด เล่าอีกว่า

“ในด่านขุนทด มีเทศบาลเป็นตัวนำ เราก็มาร่วมงานกัน มีการทำผ้าป่าขยะรีไซเคิล หลังจากอบรมคณะครูและนักเรียนแกนนำแล้วก็ขยายผลไปทำโครงการเกี่ยวกับขยะพิษ 7 ชนิด เพื่อที่จะทำให้อันตรายเป็นสถานที่ปลอดขยะพิษ ขยะพวกนี้นอกจากใช้ประโยชน์ไม่ได้แล้วยังเป็นอันตราย เช่น พวกกระป๋องยาฆ่าแมลง ถ้าเอาไปใส่ในไฟมันจะระเบิดเกิดอันตรายได้ ถ้ามันรั่วซึมก็เจือปนสู่สิ่งแวดล้อม ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่มือถือก็ให้สารพิษ ตะกั่ว โลหะหนัก ทำลายสิ่งแวดล้อมกระทบต่อสุขภาพ หลอดนีออนก็มีสารเจือปน ถ้าแตกก็ฟุ้งกระจายไปในสิ่งแวดล้อม เหล่านี้เราก็ทำเป็นโครงการ “ขยะพิษแลกแต้ม” เทศบาลจะกำหนดวันว่า วันนี้เปิดให้แลกขยะพิษ ประชาชนนำขยะพิษมาแลกแต้ม ได้แต้มสะสมเท่าไรก็เอาไปแลกของอุปโภคบริโภค เช่น สะสมได้ 4 แต้มก็แลกกะหล่ำสำเร็จรูปได้ 1 ซอง ถ้าเก็บแต้มได้ถึง 5,000 แต้มนี้แลกทีวีสี 14 นิ้วได้หนึ่งเครื่องเลย”

“โครงการนี้ ขยะที่ได้เอาไปขายทำประโยชน์ไม่ได้ แต่ทำเพื่อจัดหาสิ่งแวดล้อม ป้องกันภัยที่คุกคามสุขภาพ เทศบาลกับมูลนิธิออกเงิน

เริ่มต้นกันคนละครึ่ง คือฝ่ายละหนึ่งหมื่นบาท นำมาซื้อรางวัลให้ชาวบ้าน แลก ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ประชาชนก็ได้เรียนรู้ว่าขยะพิษเหล่านี้มีค่า เขาก็จะเก็บรวบรวมไว้ ไม่ทิ้งให้เกิดอันตราย ขยะที่แลกมาเราก็นำมาใส่ถังพลาสติก แพ็คซีลอย่างดี ใช้น้ำยาฆ่าเชื้ออีกครอบนำไปเก็บไว้ในแหล่งรวมขยะของเทศบาล เพื่อไม่ให้สารพิษจากขยะเหล่านั้นไปปนเปื้อนดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อม โดยเราฝันร่วมกันว่าในอนาคตด้านชุมชนจะต้องเป็นพื้นที่ปลอดสารพิษจริงๆ ผลิตผลจากที่นี่ต้องปลอดสารพิษ”

คุณธาริณี เล่าถึงประสบการณ์และฝันของคนด้านชุมชน

“สำหรับขยะอินทรีย์ที่เน่าเหม็น ส่งกลิ่นรบกวนมาก ทาง อบต.ก็ทำงานร่วมกับเทศบาล คือชาวบ้านในพื้นที่ อบต.ส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม นิยมใช้ปุ๋ยเคมีกันมาก ซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้กันปีละเป็นล้านบาท ชาวบ้านบอกว่าปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักใช้ไม่สะดวก สู้อปุ๋ยเคมีไม่ได้หยิบเป็นเม็ดหว่านได้เลย เราก็เลยมาคิดทำปุ๋ยหมักอัดเม็ด เอาขยะอินทรีย์จากเทศบาลมาทำปุ๋ยหมัก แล้วอัดเม็ดขาย ถ้าเป็นสมาชิกรู้จักแยกขยะมาส่ง ก็ขายให้ถูกหน่อย”

คุณจำลอง เข็มขุนทด ที่ปรึกษาธนาคารวัสดุเหลือใช้โรงเรียนพงษ์ศิริวิทยา เล่าประสบการณ์ทำงานแบบที่ยึดประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่าย

“นอกจากนี้ก็กำลังรณรงค์นำขยะอินทรีย์ที่แยกตามครัวเรือนมาทำปุ๋ยหมักน้ำจุลินทรีย์ เอาน้ำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์เติมลงไปในลำคูคลองที่มีน้ำเน่าเสีย ตามแนวพระราชดำริ ทุกสัปดาห์จะมีการนำน้ำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ไปเติมสัปดาห์ละ 100 ลิตร พร้อมกับเก็บขยะขึ้นจากคูคลอง เราเฝ้าระวังโดยตรวจค่าบีโอดีตลอด พบว่าคูคลองส่วนที่รวมน้ำเสียจากบ้านเรือน มีค่าบีโอดีต่ำลงมากเหลือแค่ 10 กว่า แสดงว่าเรานำบำบัดน้ำเสียให้ดีขึ้นได้ไม่น้อยทีเดียว”

คุณธารณี เล่าเสริม พร้อมกับขมวดข้อมูลที่นำเสนอใจ

“ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมมือกันมากขึ้นเรื่อยๆ ผู้กำกับตำรวจบอกว่า ลูกน้องกลายเป็นลูกน้องนายกเทศมนตรีกันหมดแล้ว ตระเวนไปตรวจที่ไหน เจอขยะ ขวด แก้ว พลาสติกก็เก็บมาหมด เรื่องถุงพลาสติกก็ร่วมกับชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เรามีอาสาสมัคร ออกไปแนะนำการแยกขยะพวกถุงพลาสติกแบบพับเก็บไว้ แล้วชมรมก็เปิดรับซื้อ ราคาตั้งแต่กิโลละหนึ่งบาทถึง 4-5 บาท วันหนึ่งๆ รับซื้อได้เป็น 100-200 กิโล เอามาล้างให้สะอาดส่งขายเข้าโรงงานทำพลาสติกรีไซเคิล ประหยัดเงินซื้อเม็ดพลาสติกได้ไม่น้อย”

“จากการประเมิน ตอนนี้เทศบาลด้านขุนทดลดปริมาณขยะได้ประมาณ 50% คำนวณเป็นเงิน สามารถประหยัดงบประมาณการจัดเก็บขยะได้ 5-6 หมื่นบาท ถ้ารวมมูลค่าที่นำขยะกลับไปใช้ซ้ำ การลดพลังงานกำจัดขยะ ก็สามารถประหยัดเงินลงไปได้ปีละหลายสิบล้านบาททีเดียว”

ประสบการณ์การเรียนรู้ และจัดการกับปัญหาขยะที่ด้านขุนทด เป็นบทเรียนที่มีคุณค่าแก่การเรียนรู้ของคนไทยทั้งประเทศ ดังที่ผมได้สรุปไว้ในรายการรวมพลัง สร้างสุขว่า

“เทศบาลด้านขุนทด จับเรื่องขยะซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าของทุกคนมานานหลายปี นำมาเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การเชื่อมโยงผู้คนจำนวนมากเข้ามาทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แก่ทุกวัยแก้ปัญหาร่วมกันด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลายที่ร่วมกันคิด ร่วมกันค้น ร่วมกันทำ ช่วยกันสร้างภูมิปัญญา เกิดความสุขความภูมิใจ ในความสำเร็จแต่ละขั้นแต่ละเรื่อง ทำให้มีกำลังใจทำกันต่อ ขยายความคิดขยายงาน ขยายวงออกไปเรื่อยๆ ไม่ได้ทำงานแบบแยกส่วน ไม่ได้มองแต่กลุ่มแค่องค์กร ว่าเป็นเทศบาล อบต. ราชการ ประชาชน แยกกันอยู่แยกกันทำ แต่มองชุมชนเป็นชุมชนเดียวกัน เราอยู่ในชุมชน

เดียวกัน ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ทุกฝ่ายมีหน้าที่สร้างความสุข แก่ความทุกข์ ร่วมกัน เหมือนชื่อรายการของเราที่ว่า **“รวมพลัง สร้างสุข”** คนที่ด้านขุนทดเขาทำให้อูแล้ว เรามานั่งเรียนรู้ด้วย ก็เห็นชัดว่า เขากำลังรวมพลังสร้างสุข มองไกลฝันไกลไปในอนาคต สมเป็นชุมชนแห่งสุขภาวะ สังคมไทย คนไทย มีทุกข์มีปัญหามากมาย ถ้ารวมพลังกันแก้ทุกข์สร้างสุข เราก็จะมีสุขเหมือนกับคนที่ด้านขุนทดได้”

ขยะล้นเมือง สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม มลภาวะทุกด้านเพิ่มขึ้น แก้ไขได้แน่นอน ถ้าเรารู้จักสังเคราะห์บทเรียนของพี่น้องที่ด้านขุนทด เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ที่อื่น ซึ่งเรื่องที่สำคัญที่สุด คือ ต้อง **“เอาจริง”** อย่างเขานะครับ *

เรียบเรียงจากรายการ **“รวมพลัง สร้างสุข”**

ตอน **“พลังคนด้านขุนทด แยกขยะสร้างสุข”**

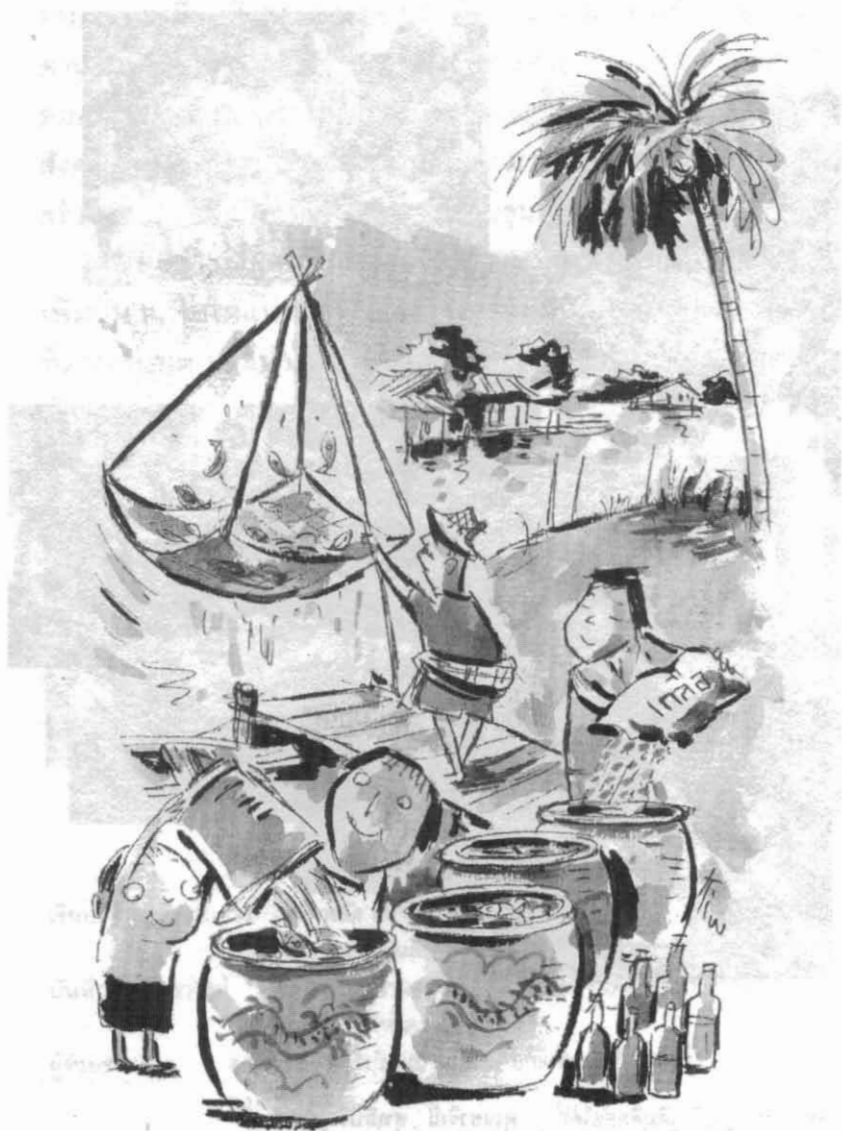
บันทึกเทปโทรทัศน์ ณ โรงเรียนบ้านดอนด่านใน อ.ด้านขุนทด จ.นครราชสีมา
วันที่ 15 สิงหาคม 2545

- ผู้ร่วมรายการ
1. คุณธาริณี สุทธิปริญญาพันธ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลด้านขุนทด จ.นครราชสีมา
 2. คุณจำลอง สายจันทร์ ประธานกรรมการ อบต.สระจรเข้ อ.ด้านขุนทด
 3. นพ.วรวิญญู สัตยวงศ์พิพย์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลด้านขุนทด

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญนำ และ นพ.อำพล จินดาวัฒนะ

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมติดต่อได้ที่ : **คุณอาริณี สุทธิปริญญานนท์**
ที่อยู่ เทศบาลตำบลด่านขุนทด อ.ด่านขุนทด จ.นครราชสีมา 30210
โทรศัพท์ 01-7905044, 044-389403

ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยแรงคนบางคู

“ที่ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานสภา อบต. กรรมการ อบต.
ข้าราชการในพื้นที่และชาวบ้าน
รวมตัวกันเป็นประชาคม
ผสานพลังสามัคคี ทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมากมาย
ขยายกิ่งก้านสาขา เติบโตอย่างงดงาม
เพื่อสร้างสุขภาวะร่วมกัน อย่างไม่แบ่งเขาแบ่งเรา
“ไม่ยึดติดตำแหน่งหรือองค์กร”

เปิดเรื่อง

ตำบลบางคู้เป็นตำบลเก่าแก่ ตั้งอยู่ติดกับตัวอำเภอท่าม่วง ได้ชื่อมาจากคลองส่งน้ำที่ คดคู้ เป็นตำบลใหญ่มีถึง 15 หมู่บ้าน มีการรวมตัวกันเป็นประชาคมตำบล ตั้งแต่ปี 2544 โดยก่อนหน้านั้นพื้นฐานของตำบลนี้ก็มีความประสานสามัคคีกัน มีกิจกรรมต่างๆ เป็นทุนเดิมอยู่บ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้รวมกันเข้มแข็งเหมือนวันนี้

“การพัฒนาช่วงที่ผ่านมา ทำให้เราต่างคนต่างอยู่มากขึ้น เราเห็นว่าไม่ดีแน่ ถ้าปล่อยให้เป็นไปสภาพเช่นนั้น ก็เลยเริ่มมารวมตัว ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. อสม. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มต่างๆ มารวมกัน มีแรงสนับสนุนจากอำเภอ สาธารณสุข เกษตร พัฒนาการ ครู ปลัดอบต.ก็มาร่วม เรียกว่าจากทุกฝ่าย แต่ไม่เหมือนที่ทำกันเมื่อ 10-20 ปีก่อนนะครับ ที่ราชการเข้ามาส่งเสริมให้ตั้งกลุ่ม แล้วก็ล้มหายกันไปหมด เมื่อราชการหยุดส่งเสริมทิ้งกันไป แต่ตอนนี้เรารวมกันอย่างจริงจัง ด้วยการรวมกลุ่มกันเอง ผนึกกำลังกันในหมู่บ้าน เพื่อความเป็นอยู่ของพวกเราตัวเอง ส่งเสริมอาชีพ มีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมาก เพื่อให้ชุมชนของเราไปรอด”

กำนันชะโอด เดือนแจ้ง กำนันตำบลบางคู้ ที่คนลพบุรีรู้จักกัน ทั้งจังหวัด เล่าให้ฟัง โดยมี ผู้ใหญ่ณรงค์ กล่อมเกลา ผู้ใหญ่บ้านหนุ่ม จากหมู่ 13 เล่าเพิ่มเติมว่า

“เรารวมกันเก็บข้อมูลในหมู่บ้านอย่างละเอียด มีปัญหาอะไรเอามาคุยกันในประชาคมตำบล เรียงลำดับปัญหาที่ออกมาแต่ละหมู่บ้านที่ 13 ของผมเจอ 3 เรื่อง คือ เรื่องอาชีพ เรื่องยาเสพติด เรื่องบุญเคมีกับยาฆ่าแมลงที่เราตกเป็นทาสของมัน เราก็ช่วยกันคิดวิธีแก้ปัญหารื่องอาชีพ เรื่องข้าว เรื่องอื่นๆ ตามมา โดยเริ่มที่กลุ่มออมทรัพย์ก่อน”

กลุ่มออมทรัพย์ คือรูปธรรมเริ่มต้น

“จากที่เคยต่างคนต่างอยู่มาเป็นเวลา 10-20 ปี ไม่มีอะไรพัฒนาดีขึ้น ตั้งแต่ปี 2542 เรารวมตัวกันจัดประกาย เริ่มต้นมี 48 คน มาทำกลุ่มออมทรัพย์ด้วยเงินเริ่มต้นเจ็ดพันบาท วันนี้เรามีสมาชิกเพิ่มเป็น 117 คน มีเงินหมุนเวียนสี่แสนเจ็ดหมื่นกว่าบาทแล้ว ผมเป็นผู้ใหญ่บ้าน ถ้าให้ทำแค่เรื่องปกครอง คอยจัดการแต่ปัญหาทะเลาะวิวาทกัน ปีหนึ่งก็มีแค่คู่สองคู่ ทำงานไม่คุ้ม ก็เลยมาคิดงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนทำกัน พอมีกลุ่มออมทรัพย์ ความสามัคคีก็มากขึ้น ได้เจอกันได้พูดคุยกัน ใครมีปัญหาอะไรก็เอามาคุยกัน ทำให้รู้ปัญหาในหมู่บ้านมากขึ้น ได้ช่วยกันคิดช่วยกันแก้ปัญหาไปในตัว สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์จะได้รับสวัสดิการด้วย อย่างเป็นไปป่วยอยู่โรงพยาบาล เราจ่ายค่าใช้จ่ายให้คืนละ 60 บาทไม่เกิน 5 คืน นี่เป็นสวัสดิการที่เราช่วยเหลือกันเอง แบบร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน”

ผู้ใหญ่ณรงค์เล่า และกำนันชะโอดเล่าเสริมอีกว่า

“ตอนนี้กำลังขยายกลุ่มออมทรัพย์ออกไปทุกหมู่บ้าน กะจะให้ครบทั้งตำบลเลย”

โรงสีชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

“คนบางคู่เป็นชาวนา 80% ที่ผ่านมามีหน้าที่เพิ่มผลผลิตอย่างเดียว ไม่เคยรู้เรื่องกระบวนการผลิต การแปรรูป ไม่เคยรู้ด้วยซ้ำว่า

ข้าวเมล็ดหนึ่งสีแล้วจะได้รำ แกลบ ปลายข้าวเล็กน้อยแค่นั้น แต่เวลาเลี้ยงหมู เบ็ด ไก่ ก็ไปซื้อปลายข้าวจากตลาด ปลูกข้าวหนึ่งเกวียนลงทุนราวสามพันบาท ไม่นับค่าแรง ขายได้สามพันเศษๆ กำไรสิ่ห้าร้อยบาทเท่านั้น แต่ถ้าเราแปรรูปเอง ได้ราคาเพิ่มเป็นห้าพันกว่าบาท เพราะไม่ต้องผ่านคนอื่น ไม่ต้องแคร่ตลาด ยิ่งสีข้าวกินเองยิ่งดี ตอนนี้นำล้างขายไปทำข้าวปลอดสารพิษกัน” ผู้ใหญ่ณรงค์ เล่า

คุณเสริมศรี บัวแก้ว พยาบาลส่งเสริมสุขภาพจากโรงพยาบาลท่าม่วง หนึ่งในข้าราชการที่ลงไปคลุกไปหนุนร่วมทำงานกับชาวบ้าน เล่าเพิ่มเติมว่า

“ที่จริงกว่าจะออกมาเป็นโรงสีชุมชนได้สำเร็จ มีปัญหาอุปสรรคมากมาย เรียกว่าแทบจะถอดใจกันเลย เริ่มคิดทำโรงสี เริ่มทำที่หมู่ 13 เป็นโรงสีน้ำร่อง ชาวบ้านรวมหุ้นกันได้สองแสนกว่าบาท นำมาเป็นค่าถมดิน สร้างอาคาร ซื้อเครื่องสีข้าวตัวเล็กๆ มาเงินก็หมดแล้ว พอตีไปรู้มาว่ากองทุนพัฒนาสังคม (SIF) เขาอุดหนุนงานแบบนี้ ก็เลยไปบอกผู้นำชุมชนให้ลองทำเรื่องขอเงินไป ได้มาสองแสนห้า รวมกับที่ชาวบ้านมีก็ตกราวๆ ห้าแสน”

“อบต.ก็สนับสนุนทุนสำหรับซื้อข้าวเปลือกมาอีกสามแสนเศษตอนนี้คุ้มแล้ว เรียกว่า โรงสีเป็นสิ่งที่มีความคุ้มค่าของชุมชนเลยทีเดียว” ผู้ใหญ่ณรงค์ว่า

“ผมเป็นกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทำหน้าที่แผนกตรวจการจัดซื้อจัดขายของโรงสีชุมชน เรามีกรรมการหลายฝ่ายช่วยกันทำงาน เช่น แผนกสีข้าว แผนกขาย แผนกบัญชี เป็นต้น”

“เกษตรกรที่เป็นสมาชิกเอาข้าวมาสี เราไม่เก็บค่าสี สิ่งที่โรงสีได้คือปลายข้าว รำ และแกลบ ของพวกนี้ขายได้ทุกย่าง เมื่อก่อนพวกเขาไม่ได้เลย พอมีกลุ่มโรงสีชุมชน ผลประโยชน์ก็ตกอยู่ในชุมชนของเราเอง”
คุณธนุ แจ่มประจักษ์ กรรมการโรงสีชุมชน หนึ่งในแกนนำชุมชนเล่า

กลุ่มน้ำปลา เดินหน้าขยายงาน

“คลองบางคู้ ติดต่อกับแม่น้ำลพบุรี เดิมมีปลาแยะ แคปลาสร้อย ติดยอกก็แจกกันเป็นกระบุงไม่หมด สมัยนั้นทำน้ำปลากินกันเอง สิบยี่สิบปีต่อมา ปลาแทบจะหมด ต้องซื้อน้ำปลาจากรถเร่ เป็นน้ำเกลือผสมสี ตอนนั้นหันกลับมารวมกลุ่มกันทำน้ำปลาด้วยสูตรโบราณ ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเอาปลาล้วนๆ มาทำปีละครั้งเดียว หมักข้ามปีเลย คราวที่แล้วเราทำสามร้อยกิโลแป๊บเดียวหมด ไม่พอกินกันในชุมชน เทียนนี้กำลังหมักอยู่ประมาณพันกิโล ฤดูน้ำ เราจะทำสองสามพันกิโล ได้จบ อบต.ลงไปช่วย คิดว่าน่าจะพอกินกันในตำบล ต่อไปถ้าทำแล้วเหลือกิน ค่อยคิดขายออกนอกตำบล ให้เกิดอาชีพใหม่”

ผู้ใหญ่นรงค์เล่า ทำให้เห็นถึงวิธีคิดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ได้ชัดเจน คือทำกินกันเองในชุมชน ถ้ามีเหลือค่อยคิดขาย

ข้อมูลที่ชาวบ้านนำมาคิดโครงการตั้งกลุ่มต่างๆ เขาได้มาจากการทำแผนแม่บทชุมชน ช่วยกันสำรวจการกินการอยู่ ทำให้รู้ว่า แต่ละครัวเรือนกินข้าวเฉลี่ยวันละ 1 กิโลกรัม น้ำปลาเฉลี่ยสัปดาห์ละหนึ่งขวดก็นำมาสู่การคิด ตั้งกลุ่มทำกันเอง กินกันเองในเวลาต่อมา

วิจัยชุมชน เพื่อชุมชน

สมัยก่อน พอพูดถึงการวิจัยก็ต้องคิดถึงวิชาการยากๆ ที่เป็นของเล่นของนักวิชาการ ชาวบ้านไม่เกี่ยว วันนี้แนวคิดเรื่องวิจัยปรับเปลี่ยนไปแล้ว วิจัยที่จะเกิดประโยชน์แก่ชาวบ้าน ต้องเป็นวิจัยเรื่องของชาวบ้านในชุมชนจริงๆ แล้วเอาผลมาทำงานกันจริงๆ ไม่ใช่ปล่อยให้ เป็นเรื่องที่ลอยอยู่ในอากาศ อยู่ในตำรา อยู่บนหอคอยงาช้าง อย่างที่ ชาวบ้านร่วมกันทำแผนแม่บทชุมชน อย่างนี้คือการวิจัยชีวิตแล้วก็นำมาสู่การได้คิด ได้ทำสิ่งดีดี สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดประโยชน์แก่ชุมชนจริงๆ นี่คือการวิจัยที่แท้จริง

“เราสำรวจพบปัญหาเรื่องการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาฆ่าแมลงกันเยอะ ชาวบ้านกำลังตายผ่อนส่ง ก็ได้คิดกัน ตาบลดเรากำลังมีโครงการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เริ่มที่หมู่ 13 ก่อน เพราะเข้มแข็งที่สุด” กำนันชะเอมอดว่า

“ตอนนี้ทดลองทำสารไล่แมลงจากสมุนไพร 8 ชนิด เช่น ใบน้อยหน่า สะเดา หางไหล บอระเพ็ด เป็นต้น ทำเป็นถังใหญ่ๆ แล้วแจกแบ่งกันไปทดลองใช้ ได้ผลไม่ได้ผลอย่างไร มาคุยสรุปกัน สูตรที่ใช้ได้มาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน จากหมอสมนไพรในหมู่บ้าน และจากที่เกษตรมาแนะนำด้วย ก็เอามาผสมผสานกันทดลองดู”

ผู้ใหญ่ณรงค์เล่าให้เห็นถึงการวิจัยชาวบ้านแบบที่ไม่ต้องใช้วิชาสถิติหรือหลักทฤษฎีอะไรให้ยุ่งยากมากนัก

แก้ปัญหายาเสพติด

ในชุมชนบางคู่ก็เหมือนกับชุมชนทั่วประเทศ ปัญหายาเสพติดระบาดไปทั่ว แม้จะไม่รุนแรง แต่ก็ปัญหา

“2 ปีก่อน หมู่ที่ 13 มี 11 ราย เดี่ยวนี้เหลือรายเดียวแล้ว ที่ติดยามักจะเริ่มตอนวัยรุ่น เราประมวลปัญหา หาสาเหตุกันแล้ว ส่วนใหญ่มาจากปัญหาในครอบครัว บางทีพ่อแม่เขาไม่ทันคิดว่าเป็นปัญหา เช่น เวลากินข้าว เรียกแต่ลูกคนเล็ก ไม่เรียกคนโต คนโตก็น้อยใจ วิธีแก้ปัญหาคผมเน้นไม่บวม ไม่ชอบไม้แข็ง เพราะไม่ได้ผล แถมจะเป็นปัญหาสะท้อนกลับมาอีกด้วย ต้องมีวิธีการหลายๆ อย่าง ตรงไหนเข้าที่ผู้ใหญ่ได้ก็เข้าอาศัยที่ผู้ใหญ่มีกระบวนการทำงานกลุ่มก็ใกล้ชิดกันมากขึ้น ประชุมเจอกันบ้าง กลุ่มออมทรัพย์เจอกันบ้าง ก็ค่อยๆ คุยกับเขา คนติดยาเองเราก็ดึงมาให้ความใกล้ชิด ให้ได้โอกาสทำงานเพื่อชุมชนบ้าง ส่งไปบำบัดบ้าง ผมดีใจที่แก้ปัญหาก็เกือบหมดแล้ว” ผู้ใหญ่ณรงค์เล่า

คุณประทีป ม่วงกุน สมาชิกกลุ่มเยาวชนที่เคยติดยาเสพติดเล่าประสบการณ์เพื่อเป็นบทเรียนให้กับคนอื่นๆ ว่า

“เคยติดยามาตั้งแต่สิบกว่าปีก่อน เริ่มด้วยกัญชา 4-5 เดือนก็ติดเฮโรอีน ถูกจับติดคุก 2 ปี ได้รับความช่วยเหลือออกมา ไม่นานก็ติดยาบ้าอีก ผมไม่โทษใคร โทษตัวเองครับ ทางผู้ใหญ่ก็ชวนไปบำบัด ชวนมาช่วยทำงาน ก็เห็นใจผู้ใหญ่ มีงานล้นมืออยู่แล้ว ยังต้องมาดูแลเราอีก ก็เลยชวนเพื่อนๆ มา 6-7 คนมาเข้าบำบัด เดียวนี้เลิกมาได้เกือบปีแล้ว

เมื่อก่อนไม่เคยคิดถึงใครเลย ห่วงแต่จะหายามาเสพอย่างเดียว ทุกวันนี้ได้ช่วยงานชุมชนมากมาย ได้ร่วมกับทุกคนทำงานพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่ทำเรื่องเด็ก เรื่องเยาวชน เกิดความภูมิใจและมีความสุขมากครับ”

ในชีวิตของเราทุกคน ไม่มีใครไม่เคยทำอะไรผิด ทุกคนเคยผิดเคยพลาดไม่เล็กน้อยก็มาก คุณประทีปสะท้อนชีวิตออกมาชัดเจนว่าเมื่อมองเห็นพลังของตัวเอง มองเห็นคุณค่าของตัวเอง ซึ่งถ้าสังคมไม่เข้าใจ มองแต่ทางลบ ไม่มองทางบวก ไม่ให้โอกาส ไม่เติมความรัก คนผิดก็ไม่มีโอกาสค้นพบตัวเอง ไม่มีโอกาสกลับมาเย็นในจุดที่ถูกต้อง

นโยบายปราบยาเสพติดอย่างรุนแรงของรัฐบาล ดูจะตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับบทเรียนอันงดงาม และน่าชื่นชมยินดีอย่างนี้

ทำคุ้มบ้าน สานพลัง

“แต่ก่อน ตำบลเรามีปัญหาหลักเล็กขโมยน้อย เราก็คิดกันเองที่จะปราบยาเสพติด จัดเวรยามกันขึ้นมา ไม่มีราชการหน่วยไหนมาช่วย 15 หมู่บ้านก็ตั้งจุดตรวจ 15 จุด ผมออกตรวจทุกคืน จนปัญหาลดลงไป แต่ยังไม่ได้แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ เราก็มาคิดทำกันในเรื่องให้ชุมชนเข้มแข็ง ก็เลยคิดแบ่งหมู่บ้านออกเป็นคุ้มๆ ละ 5-10 หลังคาเรือน ตามความเหมาะสมของแต่ละหมู่บ้าน แบ่งแล้วก็มีกรรมการกำหนดหัวหน้า รองหัวหน้า ดูแลกันเอง กำหนด ผู้ใหญ่บ้านไม่เข้าไปก้าวก่ายชุมชนเขาแต่งตั้งตัวเอง

ด้วยกระบวนการประชาคม ก็ทำให้แต่ละคุ้มรู้ข้อมูล รู้ปัญหาของตัวเอง ตอนนี้ทั้งตำบลมี 54 คุ้ม” กำนันชะโอดเล่า

“พอไปประชุมประชาคมตำบล ประชุมกรรมการหมู่บ้านกลับมา ก็คุยกัน กระจายทำกันในคุ้มของเรา ไม่ต้องคอยไปเล่าทุกบ้าน คุยกันไปก็สนิทสนมกันมากขึ้น ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหาในคุ้มของเราเองได้”

คุณบุญเรือน พงษ์เพ็ง อาสาสมัครสาธารณสุข ต.บางคู้ หนึ่งในแกนนำคุ้มเล่าเพิ่มเติม

กลุ่มสร้างสุขภาพ ไม่รอซ่อม

“เราใช้ลานตากข้าวของ อ.ต.ก. มารวมตัวกัน มีสมาชิก 48 คน มาออกกำลังกายกันทุกวันด้วยการรำไทเก๊ก ในตำบลนี้มี 4 จุด สุขภาพทุกคนดีขึ้น เจ็บป่วยน้อยลง ที่มีโรคเรื้อรังประจำตัวก็สุขภาพดีขึ้น โรคดีขึ้น”

คุณลุงสมนึก พึ่งสำราญ ประธานกลุ่มออกกำลังกายไทเก๊กเพื่อสุขภาพเล่า

โดย **คุณเสริมศรี** เพิ่มเติมว่า

“ที่จริงมีหลายกลุ่ม อย่างชุมชนริมแม่น้ำ เขาตั้งกลุ่มว่ายน้ำ บางหมู่บ้านมีกลุ่มพัฒนาการแพทย์แผนไทย นี่เป็นตัวอย่างของการรวมพลัง เพื่อสร้างสุขภาพด้วยตนเอง”

พัฒนาอาชีพ เครื่องกำลังติด

“ตอนนี้ในตำบลของเรามีกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกิดขึ้นหลายกลุ่ม โดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เราเลือกทอดทิ้งไปนานทีเดียว เราได้เงินช่วยเหลือมาจากมูลนิธิวิริยะไทย หมิ่นสองพันบาท แบ่งส่วนหนึ่งมาหนุนกลุ่มผลิตน้ำพริก มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน เดี่ยวนี้

ขายได้เดือนละเกือบ 500 กิโล มีกำไรกิโลละ 28 บาท เดือนหนึ่งก็กว่าหมื่น ปีหนึ่งก็แสนกว่าบาท ขายกันในตำบล อาชีพอย่างนี้ทำให้เกิดกิจการต่อเนื่อง เดี่ยวนี้ก็มีมีการปลูกข้าว กระชาย ตะไคร้ ไร่ขาย เอามาทำน้ำพริก ไบเมะกระดุกที่เคยปล่อยร่วงทิ้ง ก็มีค่าขึ้นมากิโลละ 5 บาท การรวมกลุ่มกันพัฒนาอาชีพ เริ่มที่ทำกินกันเอง ขายกันเองก็เกิดผลดีมากมายแล้ว ทำให้กลุ่มมีศักยภาพ มีความเป็นประชาคม ช่วยกันทำงานส่วนรวมอื่นๆ กว้างออกไปอีกด้วย”

นั่นคือ บางส่วนของประสบการณ์กลุ่มพัฒนาอาชีพ

ข้าราชการก็ร่วมเรียนรู้

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ กระบวนการชุมชนที่เติบโตเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการหนุนเสริมของข้าราชการในพื้นที่ที่เข้าไปทำงานอย่างเป็นกัลยาณมิตรกับชาวบ้าน แต่อีกส่วนหนึ่งก็ส่งผลให้ข้าราชการเองต้องปรับตัว ปรับวิธีทำงานไปพร้อมๆ กันด้วย

“เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ เราจะแบ่งกันลงไปทำงานกับชาวบ้านตามคุ้มบ้าน ทุกคนดูทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเกษตร สุขภาพ อาชีพ เรารวมตัวกันทำงาน พัฒนาการเกษตร สาธารณสุข มหาดไทย ไปทำงานกับชาวบ้าน ทุกคนต้องรู้ทุกเรื่องแล้วเอามาคุยกัน ประชุมกัน ปรึกษากัน เกิดเป็นคล้ายกับประชาคมข้าราชการขึ้น” คุณเสริมศรี เล่า

ปิดท้าย

คุณศุภรัตน์ นาคบุญนำ พิธีกรหลักของรายการ ปิดท้ายบทเรียนของบางคนคู่ไว้อย่างคมคายว่า

“ได้เรียนรู้ประสบการณ์ที่บางคู่ ทำให้นึกถึงคำสอนของพ่อที่สอนลูกเกี่ยวกับการหักกิ่งไม้ ว่าถ้าพวกเราหักไม่กิ่งเดียว หักง่าย แต่ถ้าหาก

นำกิ่งไม้มารวมกันหลายๆ กิ่ง เป็นกอบเป็นกำ ก็ทำให้หักยากขึ้น หรืออาจหักไม่ได้ ซึ่งก็หมายถึงความเข้มแข็ง อย่างที่นี้ความเข้มแข็งมีตั้งแต่ คุ้มบ้าน คุ้มบ้าน และตำบล ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันภัย และเป็นพลังสร้างสุข ได้อย่างดี”

นี่ถ้าคนในทุกฝ่ายถักทอกัน รวมพลังกัน ทำให้เกิดตำบลเข้มแข็ง ก็จะเป็นเกิดเป็นอำเภอเข้มแข็ง อำเภอเข้มแข็งรวมกันก็จะ เป็นจังหวัดเข้มแข็ง ประเทศของเรา ก็จะเข้มแข็ง ทั้งหมดนี้อยู่ในมือคนไทยเราเอง ไม่มีใครทำให้เราได้นอกจากคนไทยเราจะรวมพลังทำกันเอง *

เรียบเรียงจากรายการ "รวมพลัง สร้างสุข"

ตอน "ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยแรงคนบางคู"

บันทึกเทปโทรทัศน์

ณ ลานวัดสิงห์ ตำบลบางคู อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี

วันที่ 21 กันยายน 2545

- ผู้ร่วมรายการ
1. คุณชะโอด เดือนแจ้ง กำนันตำบลบางคู อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี
 2. คุณณรงค์ กล่อมเกลา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 13 ต.บางคู
 3. คุณเสริมศรี บัวแก้ว พยาบาลฝ่ายส่งเสริมสุขภาพโรงพยาบาลท่าม่วง
 4. คุณธนู แจ่มประจักษ์ กรรมการโรงเรียนชุมชน ต.บางคู

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญญา และ นพ.อำพล จินดาวัฒนะ

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ : **คุณระเอด เตือนแจ้ง**
ที่อยู่ 40 หมู่ที่ 8 ต.บางคู้ อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี 15150
เบอร์โทรศัพท์ 01-8519934

เพชรคลองจั่น รังสรรค์ความสุข

“เป็นชุมชนแออัด อยู่ในกรุงเทพ ฯ
ปลูกบ้านในที่สาธารณะ รุกล้ำลงคูคลอง
มานาน 30 - 40 ปี
เมื่อถูกไล่ที่ ก็รวมตัวกัน ขอปรับปรุงชุมชน
รื้อถอนปลูกบ้านกันใหม่ พื้นชีวิตให้คลอง
มีกระบวนการชุมชน ทำกิจกรรมพัฒนาต่อเนื่อง
จนกลายเป็นชุมชนตัวอย่าง
มีเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ร่วมเป็นเพื่อนอีกมากมาย”

ที่มาของชุมชน

ชุมชนเพชรคลองจั่น ตั้งอยู่ในเขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ อยู่ติดกับคลองพิชัย คลองสายสั้นๆ ที่ไหลลงคลองแสนแสบ ด้านอื่นถูกขนาบด้วยกำแพงและอาคารพาณิชย์ มีบ้านเรือนราษฎรอาศัยอยู่ประมาณ 60 หลังคาเรือน อยู่กันมากกว่า 40 ปีแล้ว

“เมื่อก่อนที่แถวนี้ว่างเปล่า ชาวบ้านที่อยู่มาดั้งเดิมก็มีลูก มีหลาน มีครอบครัวเป็นคนต่างจังหวัด ก็ชวนญาติพี่น้องมาอยู่ หางานทำ ก็ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีทิศทาง ไม่มีการรวมตัว ที่ดินทั้งหมดก็ปลูกบ้านลงไป ในคลอง เบียดเสียดกันไม่เป็นระเบียบ อย่างบ้านลุงทองคุณก็อยู่ในคลอง ยาวตั้ง 15 เมตร สภาพก็กลายเป็นชุมชนแออัด หญ้า เถาวัลย์ ขึ้นระเกะระกะ บ้านแต่ละหลังก็สร้างแบบเอาสังกะสี เอาไม้ๆ พังๆ มาปิด ทางเดินเป็นไม้ไผ่บ้าง หักบ้าง”

คุณสมชาย มินสาคร ประธานชุมชนเพชรคลองจั่น คนหนุ่มไฟแรง ซึ่งเป็นคนที่เกิดที่นี่ เติบโตที่นี่มากกว่า 40 ปี เล่าย้อนอดีต

“เดิมก็มีทางเดินเข้าออกได้สะดวก แต่พอมีโรงงานมาสร้างข้างๆ มีกำแพงสูง พวกเราก็ต้องเอาไม้มาทำบันไดป็นข้ามกำแพงเข้าออกแทน ต่อมาพอโรงงานปรับเป็นกิจการอาบอบนวดครบวงจร เขาก็ไม่ให้เราเป็นกำแพงอีกต่อไป เราก็เดือดร้อนเรื่องทางเข้าออก” **คุณลุงทองคุณ เทพรักษ์** รองประธานชุมชนผู้อาวุโสเล่าถึงปัญหา

ปัญหา คือที่มาของการรวมพลัง

นอกจากปัญหาเรื่องทางเข้าออกชุมชนแล้ว ช่วงปี 2536 ชุมชนแออัดแห่งนี้ก็โดนไล่ที่โดย กทม. ด้วยข้อหาว่าปลูกบ้านกีดขวางทางน้ำไหล

“พอดีมีคอนโดมิเนียมเขามาสร้างที่ริมคลองด้านตรงข้าม เขาเห็นว่าชุมชนแออัดอยู่ชิดเขตของเขา น่าจะไม่ปลอดภัย ทำให้เขาขायยากหาคนมาเช่าอยู่ยาก เพราะสภาพแวดล้อมไม่น่าอยู่ เขาคิดว่าชุมชนของเราเป็นปัญหากับเขา ก็ไปแจ้งเขตเข้ามาไล่ที่รื้อถอน มีบ้านถูกรื้อถอนไป 2 หลัง เราก็รวมตัวกัน” คุณลุงทองคุณเล่า

“กทม. เขาอยากให้เราย้ายออกไปอยู่ที่อื่น อย่างที่การเคหะคลองกรุง เราก็เหมารถขนกันไปดู เขาบอกว่าเสีย 800 บาท หิ้วกระเป๋าเข้าไปอยู่ได้เลย พวกเราไปดูแล้วคิดว่าอยู่ไม่ได้แน่ เพราะไม่รู้จะไปทำมาหากินอะไร เดียวก็ต้องกลับมาบุกรุกที่ดินในเมืองอีกที่นั่นไกลจากที่นี่ประมาณ 10 กิโลเมตร ต้องจ่ายเงินให้การเคหะต้องเสียค่ารื้อถอน ต้องหาเงินไปปลูกบ้านเอง ลูกหลานจะเข้าเรียนที่ไหนคุยกับคนที่นี่ บอกว่าลำบากมาก ปลูกบ้านก็ยังไม่เสร็จ ไม่ตรงกับแปลนของการเคหะ ออกทะเบียนบ้านไม่ได้ ต้องไปอาศัยทะเบียนบ้านคนอื่น เอาลูกเข้าโรงเรียน ไม่มีประปา ใช้น้ำบาดาล ดื่มน้ำไม่ได้ ต้องซื้อน้ำโพลาลิสมาใช้หุงข้าว ทำมาหากินก็ลำบาก ไกลเมือง” คุณสมชายเล่าให้ฟัง

ทำงานเชิงรุก แทนที่จะตั้งรับ

“เราก็รวมตัวกัน คณะกรรมการชุมชนเสนอผังชุมชนว่าจะปรับกันอย่างไรดี เอาบ้านทุกหลังขึ้นจากคลอง แบ่งที่ข้างบนกัน ทำบ้าน 2 ชั้น กว้าง 5 เมตร ยาว 6 เมตร ทุกครอบครัวที่อยู่มาแต่เดิมได้อยู่หมด เว้นที่

ริมคลอง 1.2 เมตร ทำทางเท้าเดินเข้าออก จะปรับภูมิทัศน์ทำสวนหย่อมด้วย แล้วเอาไปเสนอต่อรองกับ กทม. สมัยผู้ว่าฯ นายพิจิตต รัตตกุลว่าจะปรับปรุงชุมชน นอกจากเอาบ้านขึ้นจากคลอง จะพัฒนาคลองและทำสวนหย่อมริมคลองด้วย ช่วงนั้นกำลังมีปัญหาแบบเดียวกันหลายแห่ง ก็มีการเรียกร้องเรื่องคนอยู่กับคลอง เราก็มีชุมชนอื่นมาร่วมเป็นเครือข่ายคุยกับ กทม. ด้วย”

“คนในชุมชนเห็นดีเห็นงามด้วย แต่ขาดทุนทรัพย์สร้างบ้านใหม่ก็เริ่มโดยการเรียไ้บ้านละ 300 บาทก่อน ต่อมาก็ทำผ้าป่าชุมชนร่วมกับเครือข่ายชุมชนที่มีปัญหาเหมือนๆ กัน ได้เงินมาสามหมื่นกว่าบาทเอามาพัฒนาชุมชนนี้เป็นโครงการนำร่อง เริ่มด้วยการขยับบ้านกรรมการขึ้นมาก่อน 2 หลัง เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยกันที่ริมคลองไว้เป็นทางเดิน บ้านลุงทองคุณ ก็ขึ้นมาอยู่บนบก เนื้อที่เล็กกว่าเดิม แต่เกิดความเป็นระเบียบ เราแบ่งล๊อคเรียงกันตามบ้านเลขที่ แต่อาจมีสับกันบ้างแล้วก็ทยอยรื้อบ้านเก่า ปลูกบ้านใหม่ขึ้นเรื่อยๆ ด้วยทุนตัวเองบ้างหากจากที่อื่นบ้าง ในที่สุดก็ขึ้นจากคลองได้เกือบหมด เหลืออีกนิดหน่อยเท่านั้น ชุมชนก็ดูเป็นระเบียบ ทางเดินเข้าออกก็หมดปัญหา คลองก็ไม่ถูกกีดขวาง”

หาเพื่อนร่วมทุกข์ สร้างสุข

“ชาวบ้านคิดว่าเราทำชุมชนเดียวไม่สำเร็จ ต้องช่วยเหลือกัน จึงมีการรวมกันเข้าเป็นเครือข่าย เริ่มปี 2540 ใช้เพชรคลองจั่นเป็นตัวนำร่อง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”

คุณอนุชาติ คล่องแคล่ว ที่ปรึกษาเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนา ซึ่งเป็นตัวเชื่อมชุมชนต่างๆ เล่าให้ฟัง

“อยู่คนละชุมชน ถ้าต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำชุมชนใคร ชุมชนมัน กำลังน้อยไม่สำเร็จ ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ของแต่ละคนมีจำกัด มารวมกันก็เข้มแข็งขึ้น อย่างการรื้อบ้านปลูกใหม่ ก็เรียกรื้อกันบ้าง ทอดผ้าป่าบ้าง ใครทำก่อนก็ค่อยทยอยส่งคืน เสียดอกผลบ้างนิดหน่อย เอาไปหมุนเวียนพัฒนาให้คนอื่น”
คุณรัตนพร สุขเจริญ จากชุมชนเพชรคลองไผ่ เขตมีนบุรี ให้ความเห็น

“เราหารือกันในเครือข่ายพันธมิตร ผลักดันให้เพชรคลองจั่น ทำก่อน ถ้าสำเร็จที่อื่นก็จะทำได้ทำในแนวเดียวกัน ตอนนี้แต่ละชุมชน ก็ค่อยๆ ทำไป” **คุณลัดดา ทิสานนท์** จากชุมชนคลองน้ำแก้ว เขตจตุจักรเล่าให้ฟัง

“เราให้ชาวบ้านยืมเงินไปปลูกบ้าน เริ่มให้เป็นเสา ตะปู มูลค่า 1,500 บาท อีก 2 หมื่นให้เดือนละพันบาท ครบ 1 ปี ค่อยทยอยคืน เอาไปให้คนอื่นยืมต่อ สมาชิกชุมชนที่ยากจนก็จะได้ประโยชน์จากเงินยืม ตรงนี้ ไม่ต้องเร่งร้อนไปไหนอีก” **คุณรณนุช โอมอารีย์** จากชุมชนคลอง หัวหมาก เขตสวนหลวง เล่า

พัฒนาคลองให้คนอื่นได้อาย

แต่เดิมคนอยู่บ้านหลังใหญ่ๆ อยู่คอนโดมิเนียม หรืออาคารพาณิชย์ มักจะกล่าวหาว่าคนชุมชนแออัด คือตัวการทำน้ำเน่าเสีย กทม. ก็ว่ากีดขวางทางน้ำ ที่ชุมชนเพชรคลองจั่น นอกจากชาวบ้าน จะพร้อมใจรื้อบ้านขึ้นบดด้วยการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองแล้ว เขายัง ช่วยกันบูรณะคูคลอง เก็บลอกขยะขึ้น และช่วยกันหาวิธีทำให้น้ำสะอาด ขึ้น ในขณะที่บ้านเรือนรอบข้าง ยังคงปล่อยน้ำเน่าเสียทิ้งลงทุกวัน

“ที่จริงคลองพิชัยนี้ยาวไปถึงรามอินทราโน่น แต่ตอนหลังถูกตัด ถนนผ่าน เกิดหมู่บ้าน คลองก็เลยตันเหลือราวกิโลเมตรเดียว ผมอยู่ใน

ชุมชนนี้ ทำงานอยู่โรงแรมใหญ่แห่งหนึ่งแถวสยามสแควร์ ที่โรงแรมมีถังบำบัดน้ำเสียราคาหลายสิบล้าน แต่ใช้งานไม่ได้ ไขมันเยะ ส่งกลิ่นเหม็นมาก วิธีแก้ที่ผมได้เรียนรู้มา และเอามาใช้ที่นี่ คือการเอาเชื้อแบคทีเรียที่เรียกว่า อีเอ็มเติมลงไป ไขมันก็หมด กลิ่นก็หายไป ออกซิเจนในน้ำก็มากขึ้น เป็นการบำบัดโดยหลักชีวภาพ ไม่ใช่สารเคมี ผมพาคุณอนุชาติ และประธานชุมชนไปดู แล้วนำตัวอย่างมาใช้”

คุณชาติชาย ใจดี สมาชิกผู้มีหน้าที่ดูแลการบำบัดน้ำเสียในชุมชนเล่า และเสริมอีกว่า

“เราใช้น้ำหมักอีเอ็มให้แต่ละบ้านใส่ห้องน้ำห้องส้วมด้วย ทำ 3 วันครั้ง และเติมลงในคลองบริเวณหน้าชุมชนของเราด้วย ทำมาได้ 4 - 5 เดือนแล้ว เดียวนี้น้ำใสขึ้นมาก กลิ่นเหม็นลดลงจนเกือบจะไม่มีแล้ว สภาพแวดล้อมดีขึ้นชัดเจน เพียงแต่ว่า บ้านอื่นๆ และคอนโดยังปล่อยน้ำเสียลงมาทุกวัน ผมอยากให้เขตหรือรัฐบาลส่งเสริมให้ทุกแห่งทำอย่างที่เราทำ จะแก้ปัญหาน้ำเสียในคูคลองได้มาก”

หาน้ำหาไฟไปใช้ในชุมชน

“สมัยก่อนตอนที่ยังไม่มีทะเบียนบ้าน เราต้องขอต่อไฟใช้จากคนอื่น แพงมาก ลูกจะเรียนหนังสือ ไม่มีทะเบียนบ้าน ไปขอเข้าบ้านคนอื่นต้องเสียให้เขาสองสามพัน เราไปร้องเรียนขอน้ำขอไฟ ขอทะเบียนบ้านที่มหาดไทย ทาง กทม.ก็เรียกประชุม เราก็พากันไปตั้งเครือข่ายเลย เขาก็เลยยอมออกทะเบียนบ้านให้ เรื่องไฟฟ้าเขาให้เราขอในนามประธานชุมชน แล้วไปแจกจ่ายใช้กันเอง เราเก็บค่าบริการจัดการเพิ่มหน่วยละ 50 สตางค์ ทุกคนก็เห็นด้วย เพราะถูกกว่าไปขอพ่วงจากบ้านข้างเคียงเยะ”
คุณสมชายเล่า

“ถ้าย้อนหลังไปสัก 5 ปีก่อน เรื่องบริการพื้นฐานจากรัฐนี้ชุมชน

ต่างๆ มีปัญหาไม่รู้ว่าทะเบียนบ้าน น้ำไฟ สาธารณูปโภคและบริการ
 ชั้นพื้นบ้านต่างๆ ชาวบ้านไม่มีสิทธิได้รับ หลังจากมีรัฐธรรมนูญปี 40
 ไม่ได้แล้วครับ ทุกคนต้องได้รับบริการขั้นพื้นฐาน แต่ก็ยังมีคนในชุมชน
 จำนวนไม่น้อยที่ยังไม่ได้รับสิทธิเหล่านั้น” คุณอนุชาติ บัณฑิตจาก
 รั้วรามคำแหง ที่ลงไปทำงานคลุกกับคนเล็กคนน้อยตามชุมชนต่างๆ
 แสดงทัศนะ

จัดการกับขยะ พัฒนาเยาวชน

ชุมชนเพชรคลองจั่น สร้างระบบจัดการกับขยะขึ้นมาเอง เก็บเงิน
 ค่าขยะออกปัส่อง กทม.บ้านละ 20 บาทต่อเดือน มีอาสาสมัคร
 มาทำ ดึงเยาวชนมาร่วมด้วย ต่อมาเกิดเป็นกลุ่มเยาวชนพิทักษ์คูคลอง
 วันหยุดก็มาช่วยผู้ใหญ่ดูแลรักษาคูคลอง มาแยกขยะที่รีไซเคิลได้ ตั้งเป็น
 ธนาคารขยะ มีผู้ใหญ่ช่วยหนุน ต่อมาก็ทำศูนย์หนังสือเยาวชน ได้รับ
 บริจาคหนังสือมาจากมูลนิธิเด็ก ทุก 2 สัปดาห์เด็กและเยาวชนก็จะมา
 คุยกันประชุมกัน

“ทำธนาคารขยะมาได้ราว 8 - 9 เดือน ขยะที่เก็บขายส่วนใหญ่
 ก็มาจากบ้านเรือนในชุมชนนี้เอง อาจมีมาจากนอกชุมชนบ้าง
 เป็นส่วนน้อย ที่เจอปัญหาก็คือ ยังไม่มีสถานที่เก็บขยะที่แน่นอน”
 นายอรรถเวช เนื่องจำนงค์ แกนนำเยาวชนเล่าให้ฟัง

“ที่ชุมชนเพชรคลองจั่น เด็กๆ น่ารักมาก ผมเดินเข้ามาพวกเขา
 ทักทาย ยกมือไหว้ ขวนคุย ไม่เหมือนคนในเมืองทุกวันนี่เลย ยิ้มยาก
 หน้าบึ้งใส่กัน ไม่โอภาปราศรัย” ผู้ไปเยี่ยมเยียนตั้งข้อสังเกต

“เราพูดคุยกันบ่อยกับเด็กๆ และเยาวชนบ่อยๆ รวมทั้งผู้ปกครอง
 ด้วย ฝึกให้เขาเป็นคนเอื้ออาทร นอบน้อมและรู้จักผูกมิตรครับ”
 คุณสมชายเฉลยคำตอบให้ฟัง

ปิดท้าย

คุณอนุชาติ คล่องแคล่ว ที่ปรึกษาเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนา กล่าวว่

“ดูกระบวนการพัฒนาโดยรวมทั้งหมด จะเห็นว่าเราเน้นการมีส่วนร่วมทางความคิด มีเครือข่ายที่เป็นกัลยาณมิตรกันมาร่วมคิด เคารพในความคิดของกันและกัน คิดร่วมกันแล้วก็ทดลองทำ วางแผนกันว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร เพื่อแก้ปัญหาอะไร อะไรที่ทำสำเร็จ ไม่สำเร็จก็เอามาสรุปกัน วิเคราะห์กัน อะไรที่ทำไม่สำเร็จก็เอามาบทวนกันใหม่ ว่าทำไมไม่ได้เพราะอะไร ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการทำงานแบบเรียนรู้ร่วมกันและเคารพซึ่งกันและกัน อาจเรียกว่าเป็นการวิจัยปฏิบัติการ”

นี่คือ การวิจัยกลางแจ้ง การวิจัยด้วยชีวิตจริง ร่วมกันคิดไป ร่วมกันทำไป ร่วมกันเรียนรู้ไป วิจัยไป แก้ปัญหาไป ปรับกันไป ได้เพื่อน ได้ความสุขด้วย ซึ่งเป็นความสุขที่มีเงินก็ซื้อไม่ได้ *

เรียบเรียงจากรายการ “รวมพลัง สร้างสุข”

ตอน “สิทธิคนเพชรคลองจั่น รักษ์คลองสร้างสุข”

บันทึกเทปโทรทัศน์

ณ ลานเอนกประสงค์ ชุมชนเพชรคลองจั่น เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ
วันที่ 18 สิงหาคม 2545

ผู้ร่วมรายการ

1. คุณสมชาย	มินสาคร	ประธานชุมชนเพชรคลองจั่น
2. คุณทองคุณ	เทพรักษ์	รองประธานชุมชนเพชรคลองจั่น
3. คุณอนุชาติ	คล่องแคล่ว	ที่ปรึกษาเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนา

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญนำ และ นพ.อำพล จินดาวัฒนะ

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ คุณสมชาย มินสาคร
ที่อยู่ : 652/35 หมู่ 1 แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ : 02-7326623, 01-2677008

แผนแม่บทชุมชนของ คนบ้านใหม่

“เมื่อก่อนวิถีชีวิตอยู่กันตามกระแสสังคม
แยกกันอยู่ตัวใครตัวมัน ไม่รู้จักตัวเอง
พอทำแผนแม่บทชุมชน ทำให้เห็นเงาตัวเอง
รู้จักตัวเอง รู้จักโลก
ร่วมกันกำหนดทิศทางตนเอง
แล้วลงมือทำการพึ่งตนเอง
และพึ่งพากันเองได้อย่างมีความสุข”

ภูมิหลัง

ตำบลบ้านใหม่มี 9 หมู่บ้าน ประชากรกว่า 900 หลังคาเรือน เกือบ 5,000 คน อาชีพหลักคือ ปลูกพืชไร่ พืชสวนและทำนา สภาพพื้นที่เป็นที่โคกปนที่ลุ่ม ในอดีตเป็นป่าไม้เต็งรัง มีพืชพื้นบ้าน สัตว์ป่าและอาหารจากธรรมชาติมาก จวบจนปี 2512 รัฐบาลมีสัมปทานป่าไม้ มีการตัดไม้ส่งโรงเลื่อย และส่งเป็นฟืนให้รถไฟเผาถ่านขาย ทำให้คนต่างถิ่น หลังไหลเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ช่วงปี 2520 ผู้คนอพยพเข้ามาจับจองที่ดินเพิ่มขึ้นเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ปอ อ้อย มันสำปะหลัง และฝ้าย สนองแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งให้ผลิตเพื่อการค้าและส่งออก ฝืนป่าที่เหลืออยู่จึงถูกแผ้วถางลง และหมดไปอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนก็มีสภาพเหมือนกับชุมชนอื่นๆ คือมุ่งทำมาหากิน ตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่ สังคมมีปัญหา

แผนแม่บทชุมชน กระจอกสองปัญญา

“แผนแม่บทชุมชนที่เราร่วมกันทำ เป็นการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน นำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ ที่จริงรัฐก็ทำ อบต.ก็ทำ อำเภอก็ทำ จังหวัดก็ทำ แต่แผนตรงนั้นส่วนมาก ทำเป็นแผนรองรับงบประมาณมากกว่า ส่วนแผนแม่บทชุมชน

คือแผนสำหรับแก้ปัญหาชีวิตของชุมชน ของชาวบ้านจริงๆ”

คุณสุรศักดิ์ อัญวิเชียร ผู้ประสานงานมูลนิธิหมู่บ้าน เครือข่าย ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เกรินำ เรื่องแผนแม่บทชุมชนซึ่งเป็นประสบการณ์ ในชีวิตจริงของพี่น้อง ตำบลบ้านใหม่ อำเภอหนองบุนนาก จังหวัด นครราชสีมา

“เมื่อก่อน วิถีชีวิตอยู่กันตามกระแสสังคม แยกกันอยู่ตัวใครตัวมัน ไม่รู้จักตัวเอง พอทำแผนแม่บทชุมชน ทำให้เห็นเงาตัวเอง รู้จักตัวเอง รู้จักโลก ร่วมกันกำหนดทิศทางตนเองของชุมชนได้

ที่แรกก็ไม่รู้ว่าแผนแม่บทมันคืออะไร ทางอำเภอเขาชวนไปคุย เขามีหลักสูตรอบรมเรียนรู้ เวทีแรกก็ยั้งง พอมีเวทีที่สอง มีการออก สสำรวจปัญหา รวบรวมศักยภาพในชุมชน เหมือนเป็นกระจก เริ่มเห็น ตัวเองว่าชาวบ้านพวกเรา ทำจะไปไม่รอด ถ้ายังเดินในทางเดิม เห็นรายรับรายจ่าย แขนงนำหลายคนซักตื่นตื่น”

คุณจินดา บุษสระเกษ ประธานเครือข่ายองค์กรชุมชนอำเภอ หนองบุนนากเล่า พร้อมกับเพิ่มเติมอีกว่า

“การอบรมตามหลักสูตร ช่วงเวทีที่ 4 เป็นการสร้างผู้นำชุมชน เกิดขึ้น หลังจากนั้นเราก็มาร่วมกันดูปัญหา ร่วมกันคิด เปิดทำประชาพิจารณ์ ว่ามันของเรา จะแก้ปัญหากันอย่างไรดี พอถึงเวทีที่ 5 ดูว่าจะแก้ความ ยากจนได้อย่างไร จะสร้างรายได้ลดรายจ่ายอย่างไร ก็ทำออกมา เป็นแผน เริ่มเป็นกิจกรรมชุมชน เช่น ทำน้ำยาล้างจาน ทำสบู่ใช้กันเอง ส่งเสริมอาชีพเสริม เช่น ขยายเรื่องปลูกไม้ดอกไม้ประดับขาย ตำบลเรา เด่นอยู่แล้วในเรื่องเฟื่องฟ้า พอเวทีที่ 6 คุยกันเรื่องทุนกับหนี้ ธกส. เข้ามาร่วมก็รู้ว่าต้องปรับโครงสร้างหนี้ ปรับทิศทางของชีวิตกัน”

คุณจุมพล สัตยาภรณ์ ผู้ช่วยหัวหน้าหน่วย ธกส. อำเภอหนอง บุนนาก เสริมว่า

“ในอดีต ธกส. ทำหน้าที่นายแบงค์ปล่อยกู้ แต่ต่อมาเราปรับทิศทางเป็นองค์กรของรัฐ ที่เข้าร่วมพัฒนาชนบทครับ เราได้มีโอกาสลงมาเรียนรู้กับชาวบ้าน สมัยก่อนมีแผนแม่บท สมการชีวิตของชาวบ้าน คือ รายได้บวกกับหนี้สินเท่ากับรายจ่าย วงเวียนอย่างนี้ เราก็ได้คิดร่วมกันว่าจะทำอะไรให้รายได้ลบรายจ่ายเท่ากับรายเหลือหรือเงินออม ก็ต้องลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ไม่ใช่เพิ่มหนี้แบบไม่รู้จบ ตอนสำรวจจัดทำแผนแม่บทชุมชนกัน ชาวบ้านใหม่เป็นสมาชิก ธกส. ประมาณ 800 ครัวเรือน มีหนี้สิน ธกส. เกือบ 25 ล้านบาท”

นอกจากหนี้สิน ธกส. ชาวบ้านยังมีหนี้ในระบบ หนีกองทุนชุมชน และหนี้สินธนาคารอื่นๆ รวมกันอีกถึง 34 ล้านบาท รวมหนี้ทั้งสิ้นเกือบ 60 ล้านบาท

แผนแม่บทชุมชน จึงไม่ใช่การเขียนแผนตามตำราฝรั่ง แต่แผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือให้คนในชุมชนได้ร่วมเรียนรู้ตนเอง สองกระจกเห็นตนเอง จนกระทั่งทำให้เกิดปัญหาหาหนทางแก้ปัญหากันได้เอง ด้วยการปรับความคิดการดำรงชีวิต และลงมือทำกิจกรรมลองผิดลองถูก เรียนรู้ร่วมกันอย่างไม่ทอดทิ้งกัน ซึ่งหลักของแผนแม่บทชุมชนเขาใช้ 5 ร. คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบ

“เวที 1 ถึง เวที 5 ของแผนแม่บท และ 2 เวที ในเวทีการเรียนรู้ เรื่องการจัดการทุนและหนี้ ผู้เข้าร่วมในการประชุม ในแต่ละครั้ง ประมาณ 35 คน จาก 13 หมู่บ้าน สำคัญ นำเสนอวิธีคิดโดยวิทยากรกระบวนการและคณะทำงานจังหวัด จากนั้นเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาและสถานการณ์เพื่อทบทวนตัวเองและชุมชน การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน ข้อมูลรายจ่าย หนี้สิน รายได้ ข้อมูลศักยภาพ ข้อมูลทรัพยากร และสถานการณ์ของชุมชนและประเทศ จากนั้นแต่ละบ้านนำเสนอข้อมูลและร่วมกันวิเคราะห์แลกเปลี่ยน

จากข้อสรุปในเวทีร่วมกันจัดทำแผนแม่บทของชุมชน

เวทีจัดทำแผนการจัดการทุนและหนี้ โดยใช้ฐานข้อมูลจากแผนแม่บท เป็นแนวคิด นำเสนอแลกเปลี่ยนในประเด็นการพึ่งตนเอง การสร้างชุมชนเข้มแข็ง การแก้ปัญหาทุนและการจัดการทุนและหนี้ เป็นประเด็นการพูดคุยในการจัดทำแผนทุนและหนี้”

แผนการจัดการทุน และหนี้ของตำบลบ้านใหม่

แผนงาน	โครงการ	กิจกรรม
1. แผนพัฒนาเกษตรยั่งยืน	1. การเลี้ยงสัตว์	เลี้ยงไก่พื้นบ้าน เป็ดเทศ โค กระบือ ไก่พันธุ์ไข่ ฟ่าน ปลา หมู
	2. โครงการปลูกผัก	ปลูกผักสวนครัว ผักพื้นบ้าน ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชไร่ และไม้ยืนต้น
	3. โครงการผลิตปุ๋ย	ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด
2. แผนการจัดการการผลิต	1. แปรรูปผลิตภัณฑ์	กล้วยฉาบ มะยมเชื่อม ถั่วอบ ถั่วทอด มะม่วงแช่อิ่ม มะม่วงกวน ชนมนางเล็ด ปลาสาม นมสด ไวน์ผลไม้ เชียงหมู หมูแดดเดียว หมูส้ม
	2. พัฒนาคุณภาพและระบบการตลาด	วางระบบในการพัฒนาคุณภาพ การตลาดภายในตำบล และการตลาดภายนอก
3. แผนการจัดการทุน	1. การจัดการระบบทุนในระดับชุมชน	ส่งเสริมการออมทรัพย์ในชุมชน ส่งเสริมการออมทรัพย์ในระดับเครือข่าย ธนาคารชุมชน
	2. สวัสดิการชุมชน	กองทุนรักษาพยาบาล กองทุนการศึกษา กองทุนสังเคราะห์
4. แผนพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจชุมชน	1. ระบบธุรกิจชุมชน	ร้านค้าชุมชน โรงน้ำปลา ร้านค้าชุมชน แปรรูปน้ำพริก น้ำยาสระผม น้ำยาล้างจาน พวงหรีด
	2. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน	โรงสีชุมชน โรงงานอาหารสัตว์ โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า

แผนงาน	โครงการ	กิจกรรม
5. แผนพัฒนา สิ่งแวดล้อม	1.อนุรักษ์ป่าโคก	ร่วมกันปลูกป่าและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า
	2.อนุรักษ์ป่า และ สวน	พัฒนาสวนเกษตรริมน้ำ การปลูกพืชสมุนไพรและผักพื้นบ้าน
6. แผนสุขภาพ	1.ฟื้นฟูและพัฒนา สมุนไพรใกล้ตัว	ส่งเสริมการเรียนรู้สมุนไพรและปลูกสมุนไพร แปรรูปสมุนไพร
	2. เรียนรู้สุขภาพ และการดูแลสุขภาพ	อบรมการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม การนวดพื้นบ้าน
7. แผนการ บริหาร จัดการและ การเรียนรู้	1.การบริหารจัดการ องค์กร	การประชุมเครือข่ายทุกเดือน การสร้างระบบสวัสดิการของผู้นำ
	2. การเรียนรู้ของ องค์กร	ประสานและจัดอบรมในเนื้อหาที่กลุ่มและองค์กร ต้องการเรียนรู้ตามแผนงานของโครงการ

เริ่มด้วยการพึ่งพากันเอง

“พอเห็นเงาตัวเอง เห็นเรื่องราวรับรายจ่าย เห็นทรัพยากร เห็นทุน
ในชุมชน วัฒนธรรม อะไรต่อมิอะไร พวกกันไปดูงานที่อื่นตื่นเต้นกันใหญ่
ทำไมเขาทำได้ มีอ้อมทรัพย์หลายๆ ล้าน มีกิจกรรมชุมชนแยะไปหมด
ไปดูที่พุ่มเรียง ที่โคกเจริญ กลับมาก็คุยกันคิดกัน เริ่มกำหนดทิศทางของ
ชุมชนเราเอง เริ่มทำแผนแม่บท วางกิจกรรมออกมาเรื่อย ไม่มีใครชี้แนะใคร
แต่ช่วยกันคิด เห็นพ้องต้องกันก็ลงมือทำ” คุณจินดาเล่า

“ชาวบ้านมาร่วมกันออม เงินที่ออมก็ปล่อยให้คนเดือดร้อน
กู้ร้อยละ 2 บาทต่อเดือน ครบปีได้กำไร ส่วนหนึ่งเป็นผลคืนสมาชิก
อีกส่วนหนึ่งจัดสรรเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นสวัสดิการชุมชน ช่วย
ผู้ด้อยโอกาส เช่น กองทุนการศึกษา กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนผู้ติดเอดส์
กองทุนผู้พิการ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งเป็นค่าตอบแทนกรรมการ

เราจะกำหนดวันส่งเงินออม ส่งดอกเบี้ยยทุกเดือน และนัดวันผู้
ใครเดือดร้อนกว่าก็ได้ไป ถ้าเดือนไหนคนกู้มาก ก็คุยกัน เกือบเงิน
กันไป ดีกว่าไปกู้นอกระบบแยะ”

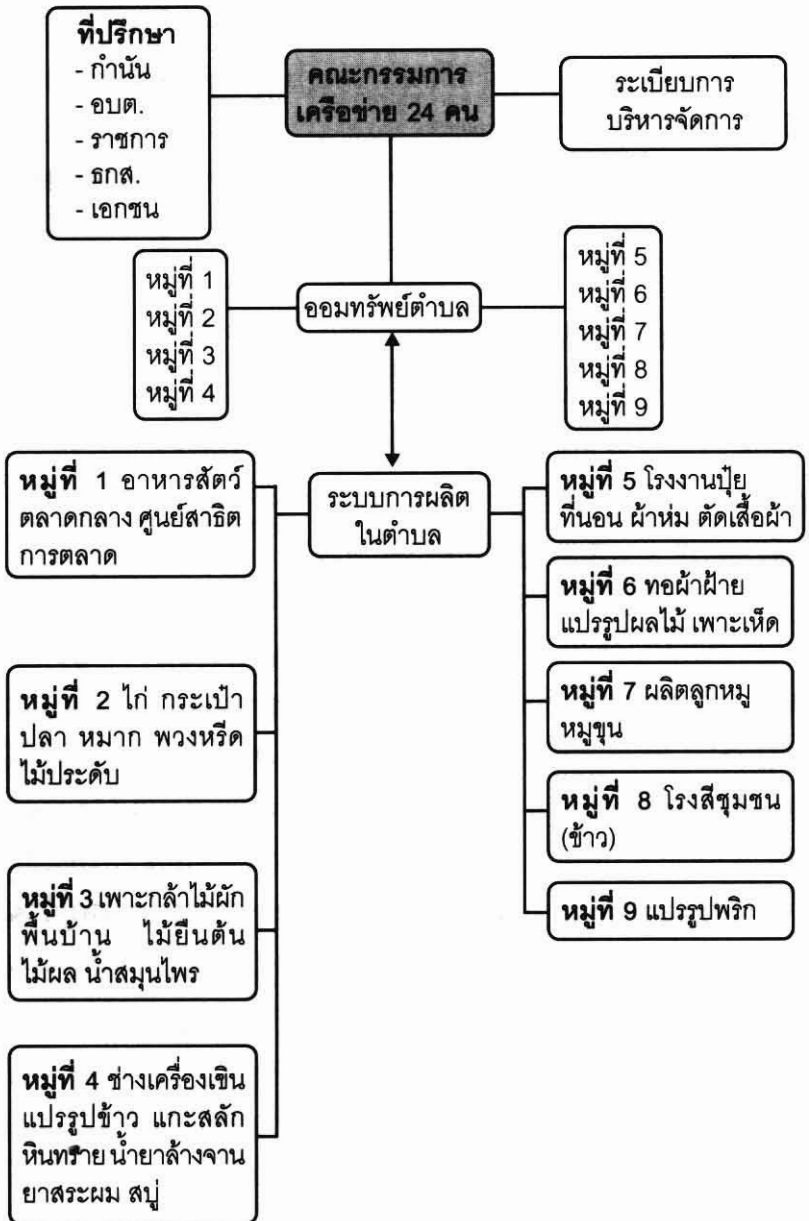
คุณลากเฟื่อง ปาลกะวงศ์ กรรมการกลุ่มออมทรัพย์
บ้านมะขามป้อม เล่าโดยสรุป

ลดรายจ่าย คือเพิ่มรายรับ

“เมื่อก่อนไม่เคยรู้ ไม่เคยคิดเรื่องลดรายจ่าย พอสำรวจได้ตัวเลข
ออกมา ก็คิดว่าเราลดรายจ่ายได้ ก็รวมกลุ่มกันทำของที่ทุกบ้านต้องใช้
อย่างสบู่ขมิ้น แชมพูมะกรูด ดอกอัญชัน ว่านหางจระเข้ เอาของที่มีใน
ชุมชนมาใช้ ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ด้วย”

คุณขวัญใจ อินนอก ชาวบ้านอีกคนหนึ่งเล่าให้ฟัง

“ผมเป็นเกษตรกร เมื่อกลุ่มใช้ปุ๋ยเคมีตามที่เขาบอก เขาบอกว่า
ตรานันดี อย่างนี้ดีก็ซื้อมาใช้ เคยได้ยินเรื่องปุ๋ยหมัก แต่ก็ไม่รู้ว่าจะ
ทำอะไร พอมีการทำแผนแม่บทชุมชน มีคนมาอบรมให้ ก็เลยทำใช้
มาตลอด ครั้งแรกทำเป็นกลุ่มหมู่บ้าน ต่อมาก็ทำเป็นกลุ่มตำบลเลย
สมาชิกเอาไปใช้ได้ผลดี ลดรายจ่ายค่าปุ๋ยเคมีลงไปได้มาก ผลผลิต
ก็ปลอดภัยด้วย” **คุณสัมฤทธิ์ ยอดไธสง** กรรมการหมู่บ้าน
อีกคนหนึ่งเล่า

แผนบริหารและการจัดการเครือข่ายตำบลบ้านใหม่

“ข้อมูลที่สำรวจได้ ค่าปุ๋ยเคมีทั้งตำบลปีละหลายล้านบาท เงินไหลออกนอกชุมชนหมด เราก็คิดกันว่า ทำอย่างไร จะอุดรอยรั่วอย่างนี้ได้ ทำอย่างไรเราจะผลิตเองใช้เอง ฟังกันเองในชุมชนให้ได้มากที่สุด

อย่างอาหารการกิน ปีหนึ่งทั้งตำบลกินหมู 720 ตัว ทั้งตำบลเลี้ยงหมูได้ไม่ถึง 100 ตัว ก็มาวางแผนกัน สภาผู้นำซึ่งมี **คุณอนันต์ เวลากลาง** เป็นแกนก็มาคิดทำแผนแม่บทชุมชนจะเลี้ยงหมูครบวงจร คือเลี้ยงกินเอง ใช้อาหารในชุมชน กินกันเองในชุมชน” **คุณจินดา เสริม**

“เมื่อก่อนใครเลี้ยงหมู ไปซื้ออาหารสำเร็จ ต้นทุนแพงมาก ลูกหมูก็แพง คนเลี้ยงก็ไม่ไปไม่รอด ก็มาคิดทำหัวอาหารขึ้นมากินเองในตำบล ลองผิดลองถูก ซื้ออาหารตลาดมาผสมบ้างและผสมเองบ้าง เริ่มเลี้ยงหนัก 12 กิโล เลี้ยง 100 วัน ได้ 100 - 112 กิโล เราทำเป็นกลุ่มเลี้ยงสุกรเลี้ยงบ้านละ 10 - 20 ตัว ต่อไปคิดว่าจะพอกินกันในตำบล รายจ่ายของตำบลที่ไหลออกข้างนอกก็ลดรายได้ก็เพิ่ม ต่อไปหนี้สินก็หมด”

คุณสมพร พรหมโชติ แพทย์ประจำตำบล หนึ่งในแกนนำชุมชนเล่า

“มีกลุ่มทำฟริกแกงขายกันเอง กินกันเองในชุมชน ทำให้เกิดการปลูกฟริก ข่า ตะไคร้ กระชายในชุมชน เมื่อก่อนต้องไปซื้อจากตลาดในเมือง รวมกลุ่มกันทำ ตำด้วยครกกระเดื่องบ้าง ครกสากบ้าง ไม่ใช่เครื่องบด มันจะละเอียดเกินไปไม่อร่อย ต้องหยาบๆ ลงทุนคนละ 500 บาท เดือนหนึ่งๆ ได้ราว 3,000 บาทต่อคน”

คุณสำลี ทรัพย์ฉายแสง ประธานกลุ่มฟริก ต.ลุงเขว้า เล่าถึงกิจกรรมกลุ่มให้ฟัง

บทบาท อบต.หนุนชุมชนเข้มแข็ง

คุณสีทอง จิระวัฒน์เศรษฐ์ ประธาน อบต.บ้านใหม่ มาร่วมเวทีให้ข้อคิดต่างๆ มากมาย

“ผมมีอาชีพค้าขาย เมื่อก่อนขายอาหารสัตว์เดือนละ 30 ตัน 2 ปีมานี้แผนแม่บทชุมชน ชาวบ้านคิดเองทำเองในชุมชน ขายสัก 10 ตันก็เริ่มยาก เมื่อก่อนชาวบ้านเลี้ยงหมู หวังว่าจะได้กำไร เขาบอกว่าเป็นเหมือนใส่หมูออมสิน แต่เอาเข้าจริงใส่ 100 ได้คืน 80 ค่าอาหารหมูเอาไปหมด เดียวนี้เขาแปรรูปอาหารหมูกินเอง เลี้ยงหมูจึงจะได้กำไร

ปุ๋ยเคมีก็เหมือนกัน เมื่อก่อนผมขายอย่างน้อยกว่าพันตัน เดียวนี้ขายไม่ถึง 300 ตัน ลดลงไปมาก เพราะชาวบ้านรวมกลุ่มทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ชาวบ้านลดรายจ่าย เงินไม่รั่วออกไปไหน รายได้ก็เพิ่มขึ้นชัดเจน รายได้ผมก็ลด แต่ดีใจที่เห็นชาวบ้านดีขึ้น

เมื่อก่อนไม่มีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์มีอะไร อบต.ก็ต้องดูแลหมด เดียวนี้ช่วยเสริมแบ่งเบากันได้มาก อะไรที่ อบต.เข้าไปเสริมได้เราก็เสริม เพราะเราไปนั่งวิเคราะห์ เรียนรู้ปัญหาและช่วยคิดทางแก้ไขไปด้วยกัน อย่างวัฒนธรรมประเพณีดีงามต่างๆ เราก็ฟื้นฟู อนุรักษ์ ช่วยกันทำให้เป็นสิ่งที่คงอยู่ในชุมชนของเรา”

พฤติกรรม วิถีชีวิตเปลี่ยน

“เมื่อก่อนนี้ไม่เคยคิดเรื่องรายรับ รายจ่าย อย่างเสื้อผ้า เวลาทำงานแต่งก็ตัดใหม่ เวลาทำงานบวชก็ตัดใหม่ ใช้ครั้งสองครั้งก็ขวอนไว้ตอนนี้ได้คิด เอาที่เก็บมาดู ใส่อีก 10 ปีก็ไม่หมด”

คุณสำลี ทรัพย์ฉายแสง เล่า

“เมื่อก่อนรับจ้างทำไร่นานา ได้มา 150 บาท ผมกินหมด แทบไม่เหลือถึงบ้าน ที่ฟุ่มเฟือยสุด คือ เหล้า บุหรี่ ที่เหลือก็เล่นการพนัน ตอนยังไม่เมาก็คิดว่าเงินจะถึงลูกเมีย พอเมาแล้วเป็นคนละเรื่อง เงินไม่พอกก็ยืมเขาก็ก สภาครอบครัวแยะ ลูกจะกินขนมก็ไม่มีให้ เงินค่ากับข้าวก็ไปซู่เอามากินเหล้า สูบบุหรี่

พอปี 44 มีการทำแผนแม่บทชุมชน ได้รู้เรื่องการออมทรัพย์ ได้เรียนรู้อะไรอีกหลายอย่าง ก็เลยมองเห็นว่า ชีวิตที่อยู่แบบเอาตัวคนเดียว แบบเดิมคงไม่ได้ ต้องอยู่เป็นกลุ่ม พึ่งพาอาศัยกัน ผมเลยเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ ที่เคยเสียเงินเดือนละราวๆ 3 พันบาท เงินก็เหลือชีวิตดีขึ้น ลูกเมีย ครอบครัวดีขึ้น ได้มีโอกาสทำงานส่วนรวม รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่ามากขึ้น”

คุณอนันต์ เวลากลาง เล่าถึงบทเรียนชีวิต พลิกวิกฤติเป็นโอกาส ได้อย่างน่าชื่นชม

โดย **คุณศรินวล** ผู้เป็นภรรยาบอกว่า

“เมื่อก่อน เขากินแต่เหล้ายา ขาดสติเมาอาละวาดทุกวัน มันมีดมนไปหมด เคยเบื่อนายแทบจะกินยาฆ่าตัวตาย เดี่ยวนี้เป็นคนละคนเลย เหมือนแต่งงานใหม่ จากที่แทบจะไม่เคยเจอความรัก ก็รู้จักรัก รู้จักห่วงหาเอื้ออาทรกัน เงินทองก็ดีขึ้น ลูกและครอบครัวดีขึ้นหมด”

กลายเป็นความภาคภูมิใจร่วมกัน

คุณจินดา บุษสระเกษ แกนนำคนสำคัญของตำบลบ้านใหม่ บอกว่า

“ดิฉันถือว่าเป็นเหมือนตัวแทนของคนไทยทั่วประเทศ อยากจะบอกว่า ถ้าเราได้อาแผนแม่บทชุมชนเข้าไปทำ จะทำให้เข้าใจชีวิต เราจะมองเห็นความอุดมสมบูรณ์ก่อนปี 2504 มองเห็นความ

เปลี่ยนแปลงหลังมีการพัฒนาเศรษฐกิจที่รัฐสั่งให้ทำ ได้มองเห็นสภาพปัจจุบัน ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้หาคนในชุมชน ที่พยายามพึ่งตนเอง เรียนรู้กันเอง พึ่งพากันเอง ไม่ใช่มุ่งพึ่งพาแต่ภายนอก เราก็จะเกิดวิถีชุมชนที่น่าอยู่เอื้ออาทรต่อกัน มีความสุขร่วมกัน โดยเอาวัฒนธรรม ศีลธรรม ความเป็นเพื่อน มาเป็นตัวเชื่อม ทุกคนในชุมชนก็มีโอกาสเข้ามาร่วม มาคิด มาทำ มาเรียนรู้ด้วยกันหมด ไม่ใช่ว่าจะต้องเป็นกำนัน เป็นผู้นำหมู่บ้าน หรือเป็น อบต.เท่านั้น

เราได้ร่วมกันสำรวจตัวเองก่อนเดินไปข้างหน้า ได้ช่วยกันสร้างสรรค์ชุมชน โดยพิจารณาภูมิปัญญา และความรักความเอื้ออาทรนำไม่เหมือนกับเมื่อก่อนที่เราเอาเงินนำหน้า เอาปัญญาตามหลัง”

คุณวิเชียร แป้นปลัด หมออนามัยบ้านใหม่ บอกว่า

“ผมเป็นหมออนามัยอยู่ที่นี้ ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแบบแม่บทชุมชน ได้เรียนรู้เยอะครับ เมื่อก่อนเราเรียนมาแต่ทฤษฎี ไม่รู้หาจริงอย่างการทำงานชุมชน โดยใช้วิธีทำแผนที่ความคิด (Mind Map) เห็นชาวบ้าน ป.4 เขาใช้กันทำกัน ครั้งแรกก็ตกใจว่าเขาทำเป็นได้อย่างไร ผมคิดว่าชาวบ้านเดินถูกทางแล้วล่ะครับ ผมขอให้กำลังใจ และขอเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ และช่วยเหลือตลอดไป”

ปิดท้ายด้วยจิตวิญญาณ

พระอาจารย์นิคม สิริวฑฒโน เจ้าอาวาสวัดป่าสมบุรณ์ อ.หนองบุญนาก ท่านฝากข้อคิดไว้ว่า “ขอเจริญพร บรรดาญาติโยม สาธุชนทุกท่าน เกี่ยวกับเรื่องการอยู่อย่างมีความสุข หรือสุขภาพกายที่เราพูดถึงกัน ทีนี้เรามีสุขภาพที่ดีแล้ว ทำยังไงสุขภาพจิตของคนเราที่จะปรับอารมณ์ ปรับความรู้สึก ปรับจากความเห็นแก่ตัว มาเอื้อเพื่อเกื้อกูล สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เพราะคนเราอาจจะมีภารกิจติดอยู่ดี มีฐานะ

มีรายได้ แต่ถ้าเรื่องใจตรงนี้ ถ้าเราขาดคุณธรรมหรือขาดธรรมะไปแล้ว คนเราก็จะเอาวัดเอาเปรียบกัน เห็นแก่ตัว

ทีนี้ถ้าเราเอาธรรมะเสริมเข้าไปกับเรื่องของรายได้และเศรษฐกิจ สังคม แล้วสังคมจะอยู่ได้ก็ต้องอาศัยธรรมะเหมือนกับน้ำเป็นตัวประสาน เป็นตัวเชื่อม เหมือนกับเราจะเทปูนก็ต้องมีทราย มีหิน มีปูน แล้วก็ต้องเอาน้ำเป็นตัวประสานถึงจะทำให้ทุกคน ประสานกาย ประสานใจ ประสานความคิด แล้วเราก็จะได้ประสานผลประโยชน์ร่วมกัน ในสังคม เราถึงจะอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ถึงจำเป็นอย่างไร้เราต้องใช้ธรรมะ ร่วมกับการพัฒนาในเรื่องของวัตถุ บวกไปกับจิตใจทั้ง 2 ฝ่าย

ทางตำบลของเราก็ได้ร่วมทำแผนแม่บทร่วมกับโยมจินดา กับประธาน อบต. กับคณะกรรมการ ได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำมาตลอด ก็คิดว่าในตำบลบ้านใหม่ของเราสมบูรณ์ในเรื่องทางด้านร่างกายและจิตใจ ก็จะทำให้เราอยู่กันอย่างมีความสุข”

“ถ้าเราบอกว่า “กินอยู่แต่พอดี” อยู่แต่พอดี-กินแต่พอดี คนเราต้องรู้จักพอ ทุกวันนี้คนไม่รู้จักพอ อะไรที่มันฟุ่มเฟือย ใช้จนเกินความจำเป็น อยู่เกินความจำเป็น กินเกินความจำเป็น เขาถึงเดือดร้อนกัน เราก็จะเน้นเรื่องของ การรู้จักขยัน ประหยัด และประโยชน์เป็นหลัก ใช้คุณธรรมประกอบไปกับการหาทรัพย์สมบัติ เพื่อการเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน อย่างพอเหมาะ พอดี” *

เรียบเรียงจากรายการ "รวมพลัง สร้างสุข"

ตอน "แผนแม่บทชุมชน สร้างสุขภาวะคนบ้านใหม่"

บันทึกเทปโทรทัศน์

ณ วัดบ้านใหม่ไทยเจริญ ต.บ้านใหม่ อ.หนองบุญนาท จ.นครราชสีมา
วันที่ 22 สิงหาคม 2546

- ผู้ร่วมรายการ
1. คุณจินดา บุษสระเกษ ประธานเครือข่ายองค์กรชุมชนอำเภอหนองบุญนาท
 2. คุณสีทอง จิววัฒน์เศรษฐ์ ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหาร อบต.บ้านใหม่
 3. คุณอนันต์ เวลากลาง กรรมการแผนแม่บท ต.บ้านใหม่ อ.หนองบุญนาท
 4. คุณสำลี ทรัพย์ฉายแสง ประธานกลุ่มพริก ต.ลุงเขว้า

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญญา และ นพ.อำพล จินดาวัฒนะ

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ : **คุณจินดา บุษสระเกษ**

ที่อยู่ 3 หมู่ 2 บ้านใหม่อุดม ต.บ้านใหม่ อ.หนองบุญนาท จ.นครราชสีมา 30410

โทรศัพท์ 044-330124, 01-5896917

ธุรกิจชุมชนมั่งงาม ต้องตามไปดู

“ทุกวันนี้เราทำนา ช่วยนายทุนส่งลูกเรียนนอกตลอด
เขาชนเงินออกจากมั่งงาม เราไม่มีทำนบกั้นเงิน
นี่คือความเจ็บปวดของชุมชน
ถ้าเราทำกันเอง ฟึ่งตนเองได้
เมื่อมีกำไร ก็จะเกิด
กองทุนสวัสดิการ กองทุนการศึกษา
สักวันเราจะส่งลูกหลานของเราไปเรียนแพทย์
จบมาดูแลรักษาคนมั่งงามให้ได้”

เปิดเรื่อง

ตำบลม่วงงาม อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี เป็นพื้นที่ทำนามีแม่น้ำป่าสักเป็นสายเลือดใหญ่ คนม่วงงามก็เหมือนคนชนบทไทยอื่นๆ ที่ยึดเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ แต่ยิ่งทำยิ่งวิ่งตามวงล้อเศรษฐกิจกระแสหลัก ก็ดูว่าไม่มีอะไรดีขึ้นมากนัก ตรงกันข้ามชาวบ้านจำนวนไม่น้อยกลับยากจนลง ฟุ้งตนเองได้น้อยลง สุขภาวะของชุมชนลดน้อยลง หากแต่ว่าคนม่วงงามเขาไปสยบยอมกับความเป็นไปเช่นนั้น

วันนี้คนม่วงงามกำลังร่วมกันคิด พลิกทิศกลับทาง หันมาฟุ้งตนเอง ฟุ้งกันเอง สร้างสุขภาวะร่วมกันอย่างไม่ทอดทิ้งกัน

เริ่มด้วยออมทรัพย์เมื่อ 10 ปีก่อน

2 กรกฎาคม 2535 กิจการออมทรัพย์ของคนม่วงงามเริ่มขึ้น เริ่มจากเล็กเติบโตใหญ่ขึ้นตามลำดับ วันนี้มีสมาชิกกว่า 800 คน มีเงินหมุนเวียนกว่า 3 ล้านบาท เป็นธนาคารของชุมชน บริหารจัดการกันเอง เป็นทำนบสำคัญในการกันไม่ให้เงินรั่วไหลออกนอกชุมชน ที่สำคัญคือเป็นเครื่องมือเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ซึ่งเป็นมิติทางจิตวิญญาณที่มีคุณค่ายิ่งกว่าตัวเงิน

“เมื่อก่อนชาวบ้านต้องกู้เงินนอกระบบมาทำทุน ดอกเบี้ยร้อยละ 20 พอเราทำกันเอง บริหารกันเอง คิดดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน การกู้ไปทำกิจกรรมบางอย่างที่เป็นการส่งเสริมการรวมตัวกันทำธุรกิจ ชุมชน เราก็ไม่คิดดอกเบี้ย กำไรหักค่าบริหารจัดการร้อยละ 30 อีก 70 เป็นผลคืนสมาชิก”

กำนันธงชัย ศรีสำแดง แกนนำสำคัญของบ้านม่วงงามเล่า

ทุกวันที่ 5 ของเดือน ชาวม่วงงามจำนวนเป็นร้อย จะมาเจอกันที่ สหกรณ์ออมทรัพย์ มาออมเงิน มาส่งเงิน มากู้เงิน มาพบปะกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ถามถึงสารทุกข์สุกดิบ พูดคุยถึงกิจการธุรกิจ ชุมชน และความเป็นไปของเรื่องต่างๆ เกิดเป็นเวทีปฏิสัมพันธ์ ที่กลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของชุมชนแห่งนี้ไปแล้ว

แพปลาทับทิมสยาม ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน

แล้วก็มาถึงราวๆ ปี 2543 เริ่มจากกลุ่มเยาวชน 3-4 คน ปรึกษาหารือกันว่าอยากเลี้ยงปลากระชังในลำน้ำป่าสัก ช่วงว่างจากงานทำนา เพราะซีพีกำลังส่งเสริมการเลี้ยงปลาทับทิม ก็รวมกลุ่มกัน ขอกู้เงิน ออมทรัพย์ ได้เงินไปลงปลาในกระชัง ลงทุนเป็นแสน ดูว่าจะเลี้ยงง่าย จับขายได้ไว ได้ราคาดี

“ทางบริษัทเขาประกันราคาซื้อปลาทับทิมกิโลกรัมละ 40 บาท แต่ถ้าปลาไม่ได้ขนาดก็เหลือ 35 บาท ถ้าปลามีขนาดเล็กมาก ก็เหลือ 20 บาท เท่านั้นเอง ปลาที่เราเลี้ยงกันไม่ได้ขนาดตามที่เขากำหนด ก็กลายเป็นปลาตกเกรด ราคาก็ตกต่ำ ก็มาคิดเพิ่มมูลค่า โดยทดลองทำอาหารรับประทานกันเอง รสชาติใช้ได้ เวลามีกลุ่มต่างๆ มาดูงาน ก็ทำ ให้รับประทาน ต่อมาก็เลยทดลองตั้งโต๊ะ 4-5 ตัว บนแพที่ใช้ขนอนเฝ้าปลานั้นแหละ เพื่อขายอาหารที่ทำจากปลาทับทิม มีคนมารับประทาน

แล้วบอกกันปากต่อปาก ก็เลยต้องขยายงาน ทั้งๆ ที่แต่เดิมไม่ได้คิดว่า จะเปิดเป็นร้านอาหาร”

คุณนารี ไทยศิริ แกนนำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนม่วงงาม เล่าความเป็นมาเป็นไปพร้อมกับเพิ่มเติมว่า

“คณะกรรมการชุมชนก็เลยแนะนำให้เปิดรวมหุ้นมาสร้างแพใหม่ ขยายกิจการจนกลายเป็น **แพทับทิมสยาม** ตอนแรกมีสมาชิก ร้อยกว่าคนได้เงินเกือบ 4 แสนมาทำแพหลังแรก ต่อมาระดมหุ้นรอบ 2 มาทำแพอีกหลังตก 4 แสนกว่า เงินที่ขาดก็ยืมออมทรัพย์มาสมทบ แต่กิจการดีไม่ถึงปีก็ส่งเงินคืนออมทรัพย์ได้หมดแล้ว”

“ตอนนี้ชาวบ้านขยายกระชังเลี้ยงปลาทับทิมประมาณ 30 กระชัง ไม่ส่งขายบริษัทเลย เราขอขายเอง ตอนนี้อย่างไม่พอขายต้องสั่ง จากข้างนอกมาเสริม จากแพทับทิมสยามนี้เป็นต้นกำเนิดของศูนย์ การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนของตำบล ซึ่งเพิ่งเกิดตามหลังมาประมาณ 1 ปีมานี้”

เกิดกลุ่มผู้ใช้น้ำ

เขตนม่วงงาม ปกติแล้วจะทำนาปีละ 2 - 3 ครั้ง โดยอาศัยน้ำจาก ป่าสัก ต้องจ้างเอกชนสูบน้ำส่งให้ไร่ละ 600 บาทต่อการทำนาปรัง 1 ครั้ง การได้รวมกลุ่มกัน พุดคุยกัน จึงเกิดความคิดว่า ทำไมชาวบ้านไม่ทำ กิจการสูบน้ำกันเอง เพื่อยืนบนขาตนเอง ฟังกันเอง กำหนดชีวิตกันเอง

“เรามีโรงเรียนเกษตรกรอยู่ก่อนแล้ว ก็เลยเอาชาวบ้านที่เป็นนักเรียน เกษตรกรทำนาปรังมานี้คุยกันราว 20 คน ก็คิดอยากจะทำซื้อ เครื่องสูบน้ำมาทำธุรกิจรับจ้างสูบน้ำกันเอง ที่แรกก็คิดเรื่องทุน แต่กรรมการ ชุมชนก็ช่วยให้ทำเรื่องของกู้ออมทรัพย์ เสียดอกเบี้ยร้อยละบาทต่อเดือน ก็เกิดกลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้น”

คุณธงชัย เล่า

“พวกเราทำนา ก็ไม่รู้ว่าการตั้งกลุ่มจะต้องทำอะไร ต้องมีกรรมการอย่างไร แบ่งหน้าที่กันอย่างไร กำหนดและกรรมการชุมชนก็ช่วยแนะนำ ไปเรียนรู้จากที่อื่นบ้าง ก็เกิดกลุ่มขึ้นได้ ซึ่งพบว่าเรามีกลุ่มเป็นพลังสำคัญชนิดหนึ่ง

ตอนเริ่มตั้งกลุ่มมีสมาชิก 22 คน ร่วมหุ้นกัน ไปกู้ออมทรัพย์เป็นลูกหนี้ร่วมกัน ไปขอกู้ก็ไม่ยากเหมือนกู้แบงค์ เราเป็นชาวบ้านก็พูดคุยกัน กู้มาได้ 2 แสน เอามาซื้อเครื่องสูบน้ำ 2 เครื่อง ซื้อวัสดุอุปกรณ์จำเป็น เช่น ท่อน้ำ และต้องขุดทำเหมืองส่งน้ำ ก็ไปจ้างรถมาขุด เงินก็หมด ก็เลยต้องระดมหุ้นมาเป็นค่าน้ำมันสำหรับเครื่องสูบน้ำ หุ้นละร้อย

ปีแรกก็ไปได้ดี ปีที่สองก็มีคนสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น ตอนนี้มีสมาชิกเพิ่มเป็น 46 คนแล้ว”

คุณเล็ก สมพันธ์ สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำทำนาปริงเล่า พร้อมกับเสริมว่า

“สมัยก่อนเอกชนรับจ้าง เขาคิดไร่ละ 600 บาทต่อ 1 ฤดูของการทำนาปริง ปีแรกเราทำกันเอง ก็เก็บเท่าเอกชน เงินที่ได้กรรมการกลุ่มบริหารจัดการกันเอง ก็มีกำไร ปีที่สองลดค่าสูบน้ำลงเหลือไร่ละ 500 บาท ตอนนี้จะทยอยส่งดอกเบียและต้นให้ออมทรัพย์ ใกล้เคียงหมดแล้ว”

“การรวมกลุ่มกันทำงาน นอกจากค่าใช้จ่ายในการทำนาลดลงแล้ว เรายังได้เรียนรู้เรื่องการจัดการ และรู้เทคนิคต่างๆ เพิ่มขึ้นตลอดเวลา อย่างเรามีเครื่องสูบน้ำอยู่ 2 เครื่อง 2 ขนาด หน้าแปดกับหน้าสิบสอง ช่วงแรกๆ ที่ชาวนาทำนาพร้อมกันต้องการน้ำมาก เราก็เดินเครื่อง 2 เครื่องสลับกัน ให้ได้ปริมาณน้ำมากพอ พอช่วงที่ชาวนาต้องการน้ำน้อยลง เราก็ดับเครื่องใหญ่ เปิดแต่เครื่องเล็ก ประหยัดค่าน้ำมันลงได้ และถนอมเครื่องด้วย นี่คือการเรียนรู้ของกลุ่มที่ได้ช่วยกันคิดช่วยกันทำ”

ธุรกิจโรงสีชุมชน ทำนบกั้นเงินเข้ากระเป๋านายทุน

อำเภอเสลาให้เป็นต้นกำเนิดของข้าวเสลาให้ที่ขึ้นชื่อ แต่ชาวนา ยิ่งทำงานหนัก ก็ไม่ได้ยุติมีสุขไปกับชื่อเสียงของข้าว

กำนันธงชัย บอกว่า

“ทุกวันนี้ ชาวนาทำนา ช่วยนายทุนส่งลูกเรียนเมืองนอก คือคนอื่น ขนเงินออกไปจากม่วงงามตลอดเวลา เพราะเราไม่มีทำนบกั้นเงิน นี่คือ ความเจ็บปวดของชุมชน เราจึงต้องหาทางช่วยกันสร้างทำนบกั้นเงิน ไม่ให้ไหลออก แต่การเกี่ยวข้าวอย่างเดียว ตำบลม่วงงามทำนา 5,700 ไร่ ค่าจ้างรถเกี่ยวข้าวฤดูหนึ่งก็เสียไปราวหนึ่งล้านแปดแสนบาท ปีหนึ่ง 2 ครั้ง ก็เสียไปกว่าสามล้านบาท ถ้าชุมชนทำกิจการเอง ค่าซื้อ รถเกี่ยวข้าวก็ล้านเศษ เงินก็จะไม่ไหลไปนอกชุมชน นี่คือการคิดแบบ พึ่งพาตนเอง เมื่อชุมชนมีกำไรหมุนเวียนในชุมชน ก็จะมีกองทุน สวัสดิการ กองทุนการศึกษา

สักวันหนึ่งในอนาคต เราอาจส่งลูกหลานคนในชุมชนไปเรียน แพทย์ได้ จบกลับมาทำงานดูแลรักษาคนม่วงงามได้ทั้งตำบล นี่คือน เป้าหมายของชุมชนเรา”

กำนันธงชัย เล่าเรื่องโรงสีชุมชนว่า

“เมื่อเราเจอวิกฤติ ชาวนาทำนาแล้วจน แต่โรงสีรวยเอาๆ พวกเราก็เลยคิดตั้งโรงสีกันเอง เป็นโรงสีเพื่อเกษตรกร ไม่ต้องพึ่งพาหรือตกเป็น เครื่องมือของนายทุนตลอดไป ก็ทำแผนของงบประมาณกองทุนพัฒนา ชุมชน ก็จะทำโรงสีขนาด 10 ตัน ขอเงินไปหนึ่งล้านหกแสน พอสร้าง จจริงเลยทำเป็นขนาด 40 ตัน โดยกลุ่มออมทรัพย์ให้กู้สมทบอีกล้านเศษ ก็ประสบความสำเร็จพอสมควร แต่ก็ใช้ธุรกิจที่ทำงานๆ เพราะเกษตรกร ไม่ได้ตากข้าวเอง ต่อไปก็ต้องมีโรงอบข้าว กำลังหาแหล่งเงินทุนอยู่ คิดว่าในอนาคตคงจะทำได้

ต่อไปเราจะทำกิจการรถเกี่ยวข้าวของชุมชน หาเงินหมุนเวียน มาซื้อข้าวอีกส่วนหนึ่ง อาจจะตั้งปั้มน้ำมันชุมชนด้วย ทั้งหมดนี้เป็นธุรกิจชุมชน บริหารตามหลักธุรกิจ แต่ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน จะเป็นการแก้ปัญหาทั้งระบบ ที่เป็นการยืนบนขาของชาวบ้านในชุมชนนั่นเอง”

โรงเรียนเกษตรกร - กลุ่มข้าวปลอดสารพิษ

ที่ม่วงงาม เรามีโรงเรียนเกษตรกร ตั้งอยู่ที่สถานีอนามัยม่วงงาม

“โรงเรียนเกษตรกรเป็นการสนับสนุนของเกษตรกร แต่สถานีอนามัยเอื้ออำนวยเรื่องสถานที่ ด้วยเราคิดว่า สถานีอนามัยเป็นของชุมชน มีอะไรสนับสนุนชาวบ้านได้ เราก็ไม่ปิดกั้น ทางสาธารณสุขก็เข้าไปแจมกับเกษตร เกิดประโยชน์ต่อประชาชนร่วมกันครับ”

คุณวิสุทธิ สุกริน หมออนามัยสถานีอนามัยม่วงงามเล่า

“ปีที่แล้ว เราจัดตั้งกลุ่มข้าวปลอดสารพิษ แต่เดิมเราใช้สารเคมีกันเยอะมาก ได้แรงบันดาลใจจากทีวี วิทยุ บอกว่าข้าวไทยเจือปนสารเคมี เมืองนอกเขาไม่รับ ขนาดเมืองนอกไม่รับ แล้วเราก็กันเองไม่ตายหรือ แสดงว่าทุกวันนี้สารเคมีทำให้เราตายผ่อนส่ง สิ่งแวดล้อมก็เสีย เริ่มกลุ่มมี 3 คน พวกเราเป็นนักเรียนเกษตรกรคือทำไปเรียนรู้ไป ก็ทดลองทำแปลงนาปลอดสารเคมีใช้หลักชีวภาพ ผลผลิตที่ได้ออกมาต่ำกว่าที่ใช้สารเคมีนิดหน่อย แต่ลดต้นทุนได้มากทีเดียว ปีนี้จากสมาชิก 3 คน กำลังขยายเป็น 6 แล้ว”

คุณเล็ก สมพันธ์ เล่า โดย **คุณจงกล จันโต** หนึ่งในสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาปลอดสารพิษ เล่าเพิ่มเติมว่า

“เราเอาหอยเชอรี่มาทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ได้ดูงานกันมา ก็จ้างเขาเก็บหอยเชอรี่ออกจากแปลงนา งดการใช้ยาฆ่าหอยเชอรี่ เอาหอยมาหมักเป็นปุ๋ยชีวภาพ เริ่มทดลองทำ 2 ไร่ หมักแล้วเอาไปรดที่

กองฟางข้าว ย่อยสลายฟางข้าว 1 สัปดาห์ เบียดหมด ไม่ต้องเผาฟาง
ดินดีขึ้นทันตาเห็น ไถก็ง่าย ตอนนี้ก็ทำเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ”

นี่คือความรู้ที่ได้จาก บทเรียนของการลงมือปฏิบัติจริง

กลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำป่าสัก ไกลกว่าเขตตำบล

คุณอบเชย สรเวช สมาชิกชมรมอนุรักษ์ลำน้ำป่าสัก อำเภอ
เสนาให้เล่าว่า

“มีการรวมตัวกันเป็นชมรมขึ้น มีสมาชิกกว่าร้อยคนแล้ว มาคอย
ติดตามวิเคราะห์สุขภาพแม่น้ำป่าสัก ทรนรงค์ไม่ให้ประชาชนทิ้งขยะลง
แม่น้ำ ต่อมาก็เชื่อมกันเป็นเครือข่ายขึ้นไปทางเหนือน้ำ เชื่อมโยงไปถึง
แก่งคอย เกือบถึงเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์”

โดยคุณเล็ก เสริมว่า

“เดือนสองเดือนก็พากันล่องเรือดูสุขภาพแม่น้ำ ทรนรงค์ไม่ให้
ชาวบ้านทิ้งขยะลงแม่น้ำ พูดคุยกับชาวบ้านไปเรื่อยๆ ตอนนี่เมื่อมี
การเลี้ยงปลากระชังกันมากขึ้น ก็เป็นปัญหากับแม่น้ำเหมือนกัน เพราะ
เวลาให้อาหารถ้าให้มากเกินไป ปลากินไม่หมด น้ำก็นำเสียได้ ก็ต้อง
ร่วมกับบริษัทช่วยแนะนำการให้อาหารปลาแบบพอเหมาะพอดี”

คุณสายสุนันท์ ภูตระกูล อีกหนึ่งในสมาชิกชมรมอนุรักษ์ลำน้ำ
ป่าสัก บอกว่า

“ก็ช่วยทรนรงค์ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ บอกเด็กๆ ว่าทิ้งขยะลงแม่น้ำ
ไม่ดี เราต้องพึ่งพาแม่น้ำกันไปอีกนาน ต้องช่วยกันดูแลรักษา”

ปลูกจิตสำนึกรักถิ่น

คุณสุวรรณ อุ่นธง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านโคก ฝากประเด็น
ไว้อย่าง น่าคิดว่า

“อยากให้การณรงค์ส่งเสริมให้นักเรียนรักถิ่นของตน จากเดิมพอเรียนจบยิ่งพอไปถึงระดับปริญญา เขาจะไม่กลับท้องถิ่นไปทำงานที่อื่นกันหมด มาอีกทีก็เกษียณมาเป็นผู้สูงอายุในตำบล การเกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างที่มีวงงาม จะทำให้นักเรียนได้สัมผัสชุมชนจริงๆ ได้เรียนรู้เรื่องธุรกิจแพปลา เรื่องโรงสีชุมชน จะเกิดความรักชุมชน ผมอยากให้เป็นอย่างนั้น”

สรุป

กำนันธงชัย กล่าวอย่างสรุปว่า

“การรวมกลุ่มกัน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ปากท้องอึด ไม่ใช่ไปทำอะไรแล้วปากท้องหิว หนี่กก็มีอยู่ เรายรวมกลุ่มกันแก้ปัญหา พอแก้ปัญหาได้ ท้องก็อึด ปัญหาก็ลด สุขภาวะก็เกิด กายดีจิตก็ดีสัมพันธ์กัน”
โดย คุณวิสุทธิ์ สุกริน หมออนามัย บอกอีกว่า

“จริงๆ แล้ว สุขภาพหมายถึง สุขภาวะของกาย ของใจ ของสังคม และจิตวิญญาณ การไปสู่สุขภาวะ ไม่ใช่รอชอมอย่างเดียว ต้องร่วมกันสร้าง การสร้างสุขภาพหรือสุขภาวะ ต้องเริ่มต้นที่ชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านเห็นมีโอกาสร่วมกันคิด ร่วมกันทำ รวมกลุ่มทำอะไรต่อมิอะไรแบบที่คนม่วงงามทำ ผมว่าได้ทันทีอย่างน้อย 2 เรื่อง คือสุขภาวะสังคมและจิตวิญญาณ สุขภาวะทางสังคมก็ได้รวมตัวกัน ได้เรียนรู้ ร่วมคิดร่วมทำ แก้ปัญหาได้ ชุมชนสังคมน่าอยู่มากขึ้น และสุขภาวะทางจิตวิญญาณก็ได้คือเกิดความสุข เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และไม่ทอดทิ้งกันนั่นเอง”

เรียบเรียงจากรายการ "รวมพลัง สร้างสุข"

ตอน "พลังคนม่วงงาม สร้างชุมชนเข้มแข็ง"

บันทึกเทปโทรทัศน์ ณ วัดมะกูด อ.เสาไห้ จ.สระบุรี

วันที่ 24 สิงหาคม 2545

- ผู้ร่วมรายการ
1. คุณนารี ไทยศิริ	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน "แพททิพย์สยาม"
2. คุณธงชัย ศรีสำแดง	กำนันตำบลม่วงงาม อ.เสาไห้ จ.สระบุรี
3. คุณวิสุทธิ์ สุกริน	หมออนามัย สถานีอนามัยตำบลม่วงงาม
4. คุณชาญ ไทยบรรเทา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลม่วงงาม/อาสาสมัครตำรวจชุมชน

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญนำ และ นพ.พลเดช ปิ่นประทีป

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ **คุณนารี ไทยศิริ**

ที่อยู่ 5/3 ม.3 ต.ม่วงงาม อ.เสนาห์ จ.สระบุรี 18160

โทรศัพท์ 01-7560064

พลังสามัคคีที่บ้านไทย

“ที่ผ่าน ๆ มาเป็นระบบคิดแทนทำแทน
จริงๆ แล้วชาวบ้านเขาคิดเป็น
แต่กระบวนการร่วมคิดอาจไม่ค่อยถนัด
ถ้ามีการนำกระบวนการชุมชนเข้าไปเสริม
จะทำให้ชาวบ้านร่วมคิดร่วมทำได้อย่างเข้มแข็ง
ที่ชุมชนบ้านไทยสามัคคี
ก็พิสูจน์ให้เห็นความจริงข้อนี้”

เปิดเรื่อง

ขณะสิ้นชุมชน พื้นที่ดินต่ำ น้ำท่วมขัง ยุ้งชุมชน ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่ คือทุกขภาวะของชาวชุมชนบ้านไทยสามัคคี ในเขตรอยต่อของเทศบาลบ้านโป่งกับ อบต.ปากแสด จังหวัดราชบุรี อันเป็นที่มาของการจับมือกันร่วมคิดใหม่ทำใหม่เพื่อพลิกให้สุภาพภาวะของชุมชนกลับคืนมา

นี่คือเรื่องราวของชุมชนบ้านไทยสามัคคี 1 ใน 9 ชุมชนของเทศบาลเมืองบ้านโป่งที่มีประชากรประมาณ 120 หลังคาเรือน

ปัญหาคือที่มาของโอกาส

“รอเทศบาล รอ อบต.แก้ปัญหาก็ไม่ไหว ก็เริ่มจัดเวทีชาวบ้าน ดึงเทศบาล ดึง อบต. เข้ามาร่วม ฝ่ายชาวบ้านเป็นเจ้าภาพ บอกถึงปัญหา ช่วยกันคิด ทางประชาคมราชบุรีเข้ามาช่วยจัดกระบวนการ ต่อมาก็เกิดกิจกรรมต่างๆ เช่น การรณรงค์สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน การประกวดคำขวัญ จัดกิจกรรม กรรมการชุมชน กรรมการเด็กและเยาวชน ช่วยกันนำขยะออกไปจากพื้นที่ ต่อมาก็เกิดธนาคารขยะ และมีกิจกรรมอื่นๆ ตามมาเรื่อย”

คุณวรรณดา มะยม ประธานชุมชนบ้านไทยสามัคคี เล่าย้อนอดีต

คุณวิเชียร คุณตวัส แกนนำประชาคมราชบุรีเล่าเสริมว่า

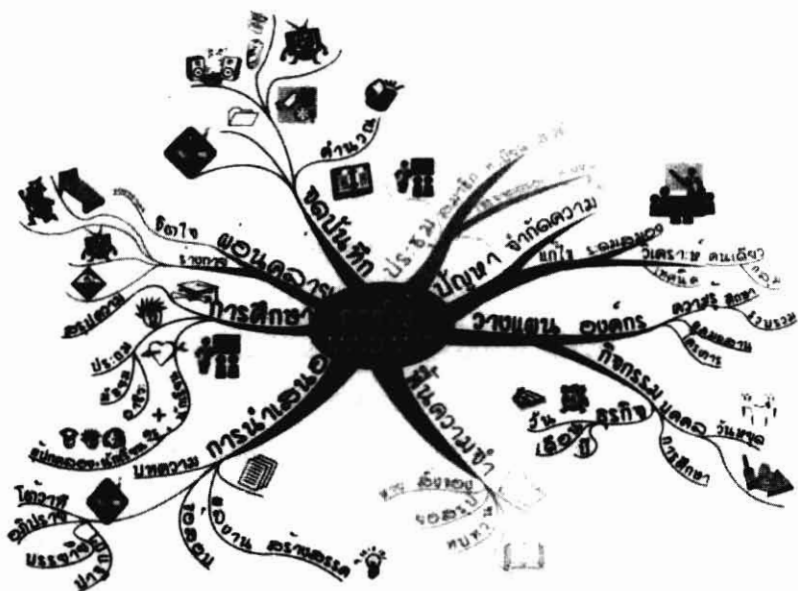
“จริงๆ แล้วชาวบ้านเขาคิดเป็น แต่กระบวนการร่วมกันคิดอาจไม่ค่อยถนัด ทางประชาคมมาช่วยโดยเอากระบวนการ วิธีการระดมความคิดเห็นมาใช้ ผมจำได้ว่าชาวบ้านพากันมาแน่นลานชุมชนเลย มีเยาวชนมาร่วมแยะ เราใช้เทคนิคแผนที่ความคิด ทำให้มองเห็นปัญหาที่ระดมสมองกันได้ชัดเจน มีการลงคะแนนจัดลำดับปัญหา และสิ่งที่จะต้องทำร่วมกัน ประชาคมราชบุรีมาช่วยในแง่กระบวนการ แต่การลงมือทำกิจกรรมเป็นหน้าที่รับผิดชอบของคนในชุมชนกันเอง”

คุณวรรณดา เสริมอีกว่า “ตรงนี้มีประโยชน์มาก เพราะปกติแล้วเวลาประชุมกันเอง จะมีข้อขัดแย้งหาข้อยุติไม่ได้ แต่พอเอากระบวนการประชุมแบบมีส่วนร่วมมาใช้ ทุกคนยอมรับผลประชุมเป็นอย่างดี”

“ต่อมาก็เกิดกิจกรรมธนาคารขยะ ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักแยกขยะขวด กระดาษ พลาสติก ที่นำไปรีไซเคิลได้ ก็มาขายเข้าธนาคารขยายนอกจากลดปริมาณขยะแล้ว ก็เกิดรายได้เล็กๆ น้อยๆ และที่สำคัญที่สุดคือ เกิดจิตสำนึกในการลดขยะ” **คุณเพ็ญศรี จันทาภิรมย์** พยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลบ้านโป่ง เล่า

แผนที่ความคิด (mind map) เป็นเทคนิคหรือเครื่องมืออย่างหนึ่ง ที่จะช่วยให้การประชุมหรือกระบวนการที่ผู้คนต่างๆ ทำงานร่วมกัน เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ สามารถดึงข้อมูล ความคิดเห็นของทุกคนที่เข้าร่วมประชุมออกมาเขียนเป็นผังภูมิ แตกกิ่งก้านสาขาออกไปลงบนกระดาษแผ่นเดียว ทำให้มองเห็นประเด็นของเรื่องที่ปรึกษาหรือกันชัดเจนตรงกันมากขึ้น ทำความเข้าใจและตกลงกันง่ายขึ้น นำไปสู่การปฏิบัติได้

เทคนิคแผนที่ความคิดนี้ วางอยู่บนหลักการที่ว่า ความคิดของคนไม่ได้เป็นเส้นตรงเหมือนกับการเขียนหนังสือลงบนกระดาษ แต่ความคิดของคนมีหลายมิติและเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เวลาคนเราพูดเรียงคำออกมาเป็นประโยคเป็นเรื่องราว แต่ในขณะที่พูด ความคิดของเราจะมีการทำงานที่เชื่อมโยงสลับซับซ้อน ไม่ได้เป็นเส้นตรงแบบที่พูดออกมา คนฟังก็เหมือนกัน สมองเกิดความคิดแบบเชื่อมโยงสลับซับซ้อน ไม่ได้เป็นเส้นตรง ดังนั้นการเขียนออกมาเป็นผังภูมิแผนที่ความคิดจึงสอดคล้องกับความคิดของคน ทำให้เข้าใจได้ง่าย รู้ว่าอะไรเป็นเรื่องหลัก อะไรเป็นเรื่องรอง อะไรเป็นเรื่องประกอบหรือเรื่องย่อย และที่สำคัญคือทำให้สามารถจับข้อมูลประเด็นความเห็น และข้อเสนอของทุกๆ คนมาเขียนลงได้หมด

ตัวอย่างแผนที่ความคิดเรื่องการใช้แผนที่ความคิด (mind map)

เทคนิควิธีการเช่นนี้ เป็นเครื่องมือง่ายๆ ขึ้นหนึ่งของกระบวนการประชาคมหรือเวทีประชุมชาวบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิดร่วมทำ โดยในช่วงต้นๆ อาจจะช่วยจับประเด็นและเขียนให้ แต่ไม่นานชาวบ้านสามารถทำกันได้อย่างดี เพราะเป็นเทคนิควิธีการที่ไม่ยาก นักวิชาการหลายคนที่ไม่เคยรู้ไม่เคยใช้เทคนิควิธีการนี้มาก่อน จะประหลาดใจมาก เมื่อเห็นชาวบ้านใช้เทคนิคนี้ได้คล่องแคล่ว

คุณสมบูรณ์ ทองเปลว ผู้จัดการธนาคารขยะ เสริมว่า

"ขยะที่เข้าธนาคารมากที่สุดก็พวกขวด กับพลาสติก รับซื้อทุกวัน เปิดจนมืด ขยะที่ได้ เอาไปส่งที่ร้านในบ้านโป่ง ก็ได้ไม่เท่าไร เดือนหนึ่งได้กำไรเจ็ดแปดร้อยถึงพันบาท เอาไว้สนับสนุนกิจกรรมชุมชน อย่างเวลา มีกีฬาเยาวชน เขาซ่อมกันก็เอาเงินตรงนี้ซื้ออาหารเลี้ยงเด็กๆ

พวกขยะเปียกเอามาทำน้ำหมักชีวภาพ ใช้เป็นปุ๋ยต้นไม้ ราคาส้วมล้างห้องน้ำดับกลิ่น ขายด้วย ขวดละ 5 บาทบ้าง 10 บาทบ้าง ถ้าเป็นแกลลอนใหญ่ๆ ก็ขายลิตรละ 10 บาท พวกนี้ได้ความรู้จากการไปดูงานที่ชุมชนสุขสันต์ ที่บางกะปิ"

คำบอกเล่าของคุณสมบูรณ์ ทำให้เห็นประโยชน์ของการศึกษาดูงานอย่างชัดเจน

เยาวชนหญิงอีกคนหนึ่ง เล่าประสบการณ์ว่า

"ส่วนใหญ่จะเป็นพวกกระดาดฯ ช่วงปิดเทอมมีกระดาดฯเพิ่มเยอะก็เอาไปฝากธนาคารขยะ ขยะในบ้านก็ลดลง ตอนนี้มีเงินฝากเกือบ 200 บาทแล้ว ได้เรียนรู้วิธีแยกขยะ รู้อะไรมีประโยชน์ อะไรไม่มีประโยชน์ เอาไปเผาทำลาย อะไรที่เผาไม่ได้ ก่อพิษ ก็เอามาฝากธนาคารขยะ"

สู่สุขภาพวิถีไทย

“ปี 2538 มีการจัดตั้งศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ตั้งที่บ้าน อสม. ดำเนินงานโดย อสม. ต่อมาเมื่อผู้ใช้บริการมากขึ้น ก็คิดกันว่าน่าจะมี ศูนย์ชุมชน คุณสมบรูณ์ ทองเปลว บริจาคที่ให้ ก็เลยมาสร้างที่ใหม่ เทศบาลให้เงิน 2 หมื่น เป็นไม้กับอุปกรณ์ ทางกรรมการชุมชนและ ชาวบ้านบริจาคสมทบ คุณสมบรูณ์บริจาคสมทบอีก ได้รวมกันราว แสนห้า ก็ก่อสร้างเป็นศูนย์ชุมชน เดียวนี้ขยายบริการด้านแผนไทยที่เป็น ภูมิปัญญาตกทอดกันมาของคุณสมบรูณ์ และคุณบุญปลูก ทองเปลว”

“ผมเป็นหมอมาห้าสิบปีว่า รู้จักเรื่องการบีบการนวด การใช้ สมุนไพรเดี๋ยวนี้ใช้อยู่ 9 ตัว เช่น ไพล รากจืด ใบส้มป่อย ใบมะขามอ่อน พลับพลึงตัวเมีย เป็นต้น ความรู้ที่มีผมรับถ่ายทอดจากแม่ แม่รับมาจาก ยาย ผมก็ถ่ายทอดให้น้องๆ แต่รุ่นเล็กๆ หายากที่สนใจด้านนี้

ผมดีใจที่ได้ยินว่า พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ เขาเน้นเรื่องภูมิปัญญา พื้นบ้านด้วย เพราะช่วงก่อนมันหายไปเฉยๆ หมอแผนโบราณหายไป เกือบหมด เอาแต่หมอสสมัยใหม่ ดีใจที่เขาจะพัฒนากลับมา”

คุณลุงประสิทธิ์ ทองเปลว หมอแผนไทยพื้นบ้านของชุมชน บ้านใหม่สามัคคี เล่า

กำลังจะไปเรื่องอื่น ๆ

คุณวรรณภา เล่าต่อว่า

“เรากำลังจะทำโครงการปลูกผักปลอดสารพิษให้คนในชุมชนกิน ผักไร้สาร ตอนนีเราเช่าที่ได้ 2 ไร่ ปรับพื้นที่แล้ว มีสมาชิก 40 คน ลงหุ้นๆ ละ 100 บาท ได้เกือบ 6 หมื่นบาท เป็นทุนเริ่มต้น

ต่อไปจะทำสวนสุขภาพ ทางเทศบาลสนับสนุน จะเป็นลานกีฬา ชุมชน ส่งเสริมการออกกำลังกาย การแข่งขันกีฬาระหว่างชุมชนทั้ง 9 แห่ง ด้วย”

ปิดเรื่อง

“ผมไม่ใช่คนในชุมชนนี้ แต่สนิทกับที่นี่ ผมได้เห็นจนกระทั่งกระบวนการประชาคมมาใช้ เห็นว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เร็ว คนในชุมชนปลดปล่อยศักยภาพ คิดเป็นทำเป็น เกิดกระบวนการ เกิดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ผมคิดว่ากระบวนการชุมชนหรือเวทีชาวบ้านอย่างนี้สำคัญมาก มีอะไรก็เล่าสู่กันฟัง คิดสู่กันฟัง เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การสร้างสุขภาวะ ทั้ง 4 มิติเลย คือ เรื่องของกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ผมว่านี่แหละคือหัวใจของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง”

ผู้ร่วมรายการคนหนึ่ง สรุบบทเรียนที่ได้จากบ้านไทยสามัคคี *

เรียบเรียงจากรายการ “รวมพลัง สร้างสุข” ตอน บ้านไทย พลังสามัคคีสร้างสุขภาพ
บันทึกเทปโทรทัศน์ ณ ลานชุมชนบ้านไทยสามัคคี อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2545

ผู้ร่วมรายการ

1. คุณวิเชียร คุณตวัล	ประชาคมสุขภาพจังหวัดราชบุรี
2. คุณวรรณมา มะยม	ประธานชุมชนบ้านไทยสามัคคี
3. คุณเพ็ญศรี อันทาภิรมย์	พยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลบ้านโป่ง
4. คุณดวงแข จรัสมาธูรส	ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนบ้านไทยสามัคคี
5. คุณสมบุญรณ์ ทองเปลว	รองประธานอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนบ้านไทยสามัคคี

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญนำ และ คุณวิเชียร คุณตวัล

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ คุณวรรณภา มะยม
ที่อยู่ 119/10 ถ.บ้านดอนตูม อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี 70110
โทรศัพท์ 032-211253, 01-9446957

อบต.ดีดีที่บางพระ

“การกระจายอำนาจ หมายถึงกระจายอำนาจให้ประชาชน
ไม่ใช่กระจายให้องค์กรหนึ่งองค์กรใด
ประชาชนต้องได้อำนาจในการคิด การทำ
อบต.ไม่ใช่เจ้าของอำนาจ แต่เป็นผู้ร่วมเดินทาง
เป็นผู้สนับสนุนการใช้อำนาจของประชาชน
ต้องไม่ซ้ำรอยระบบราชการเดิม
คือคิดแทน ทำแทนไปเสียหมด”

เยาวชนร่วมเล่นและเรียนรู้

“เยาวชนจากทุกหมู่บ้านของตำบลบางพระมาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ทำค่ายภาษาอังกฤษ จัดงานวันเด็กประจำตำบล จัดกีฬา ปีที่แล้ว จัดแข่งขันฟุตบอลอายุไม่เกิน 15 ปี มีสิ่งทั้งหมด 7 ทีม ปีนี้จะจัดรุ่นไม่เกิน 12 ปีด้วย เราไม่ได้มุ่งที่เรื่องแพ้ชนะ แต่ต้องการให้เยาวชนได้เล่นกีฬา ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีรางวัลที่ 1, 2, 3 และรางวัลมารยาทยอดเยี่ยมด้วย

ค่าใช้จ่ายจาก อบต. โดยต้องเขียนโครงการส่งไปบรรจุในแผนตำบลของ อบต.ครบ ตอนนี้อยู่เขียนโครงการใส่ในแผนปีหน้าแล้วว่า จะมีแข่งขันป้องกันบวกลเล่นบอลหญิงเพิ่มขึ้น จะได้เล่นกีฬากันทั้งหญิงและชาย การทำแผนทำให้เรารู้ว่าทำกิจกรรมอะไร เมื่อไร เช่น ตุลาคมจะมีค่ายเยาวชน ค่ายภาษาอังกฤษ ช่วงปิดเทอมปลายจะแข่งขันกีฬาเป็นต้น

“มีสมาชิกศูนย์เยาวชนมาช่วยกันทำงานประมาณสามสัปดาห์กว่าคน แต่เวลามีจัดกิจกรรมก็จะมากกว่านั้น”

นี่คือส่วนหนึ่งของกิจกรรมเยาวชนของตำบลบางพระที่ผ่านการนำเสนอของ **น้องป๊อง ชัยฉัตรรงค์** ประธานศูนย์เยาวชนตำบลบางพระ ทำให้เห็นภาพบางส่วนของการทำงานได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ของคนที่นี่ ภายใต้การดูแลสนับสนุนของ อบต. และหน่วยงานอื่นๆ

ผู้สูงอายุไม่ถูกทอดทิ้ง

"ทุกวันพระ ผู้สูงอายุจะไปรวมตัวกันที่วัด ฟังเทศน์ฟังธรรม ฝึกปฏิบัติภาวนา นอนค้างกันที่วัด เป็นการให้เวลากับตัวเอง แรกๆ คาดว่าจะมีคนนอนสัก 4 - 5 คน พอมีโครงการจริงๆ ในช่วงเข้าพรรษามียี่สิบกว่าคน ทาง อบต.สนับสนุนวิทยากรมาสอนกายบริหารสำหรับผู้สูงอายุด้วย

กลุ่มผู้สูงอายุเขาลงขันกันคนละร้อยบาทต่อปี เวลาใครป่วยก็พากันไปเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ หรือมีใครตายก็ไปช่วยงานกัน อย่างที่เรียกว่าร่วมทุกข์-ร่วมสุข"

คุณวาสนา เจริญสุข จากชมรมผู้สูงอายุวัดบางพระ เล่าให้ฟังและคุณปราณี จันทร์ทอง ประธานชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลบางพระ อาสาสมัครคนขยันเสริมว่า

"ตอนนี้เราช่วยกันเขียนโครงการใส่แผนของงบประมาณ อบต. จะจัดทัวร์สุขภาพผู้สูงอายุ อสม.จะมีหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในระหว่างเดินทางด้วย"

ทุกคนมีสิทธิคิดสร้างสุขภาวะ

"เราเขียนโครงการนวดแผนไทยส่งเข้าไปจัดอันดับความสำคัญเพื่อบรรจุในแผนตำบลเพื่อของงบประมาณสนับสนุนจาก อบต. โครงการนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ หนึ่งการนวดแผนไทยในครอบครัว และสองการนวดฝ่าเท้า รักษาโรคได้ คลายเครียด สร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว การนวดแผนไทยนี้ฝึกอบรมแบบมีอาชีพเลย ใช้เวลาฝึก 375 ชั่วโมงโดยวิทยากรจากกระทรวงสาธารณสุข ผ่านการอบรมไปหลายคนแล้ว"

คุณปราณี เล่าเพิ่มเติม

"สังเกตว่าการอบรมครั้งนี้ทำให้ผู้เข้าอบรมได้เพื่อน แม้จะมาจากต่างหมู่บ้าน แต่ก็สนิทสนมกันมาก หลังจบการอบรมไปอยู่บ้าน ความ

สัมพันธ์ในครอบครัวที่ดีขึ้น บางคนเล่าว่า สามีกลับบ้านเร็วขึ้น พอกลับมาถึงบ้าน เข้ามาก่อนเลย นึกว่าจะเกิดเรื่องกัน ที่ไหนได้ ยืนเข้ามาให้นวดนั้่นเอง” คุณวรุทธ ช่วยณรงค์ ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ เล่าพร้อมเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ร่วมวงสนทนา

“ตอนนี้กำลังขยายงานที่สถานีอนามัย เปิดบริการนวดแผนไทย ครอบคลุม อบต.มุนไพร จะทำเป็นชมรม รับสมัครสมาชิกลงหุ้นกัน ชาวบ้านที่ผ่านการอบรมมาแล้วก็จะมืงาน มีกิจกรรมต่อเนื่อง แต่ไม่ใช่หาเงินอย่างเดียว ในวันสำคัญทางศาสนา หมอนวดไทยก็จะหมุนเวียนกันไปบริการนวดฟรีให้กับผู้สูงอายุที่ไปปฏิบัติธรรมตามวัด 4 วัด ในตำบลของเรา บางครั้งมีผู้ให้บริการสี่ห้าสิบคน” คุณปราณีเสริม

ชมรมเกษตรธรรมชาติ อีกหนึ่งของการรวมตัว

“ชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรรวมตัวกันคิดว่า ทำอย่างไรจะลดการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงลง จนเกิดชมรมเกษตรธรรมชาติ คิดและเสนอโครงการเข้าสู่แผนพัฒนาตำบล เมื่อได้งบประมาณจาก อบต.ก็ทำกิจกรรม เช่น การตรวจคุณภาพดิน การผลิตปุ๋ยชีวภาพ จัดทัศนศึกษา ไปดูงานที่ที่เขาทำจนประสบผลสำเร็จ กลับมาคิดมาทำกิจกรรมของเรากันเองต่อ

เทคนิคดูงานนี้ ที่บางพระใช้กันมาก เรามีกระบวนการศึกษาดูงาน โดยจัดกลุ่มเสวนา วิเคราะห์ปัญหาและประสบการณ์ร่วมกันหลังกลับจากดูงาน แล้วช่วยกันเลือกว่าอะไรเอามาใช้ได้ อะไรใช้ไม่ได้ เป็นการเรียนรู้จากที่อื่น และพวกเขา ก็เรียนรู้ร่วมกัน ไม่คิดและทำเองตามลำพัง คือไม่เริ่มจากศูนย์หรือติดลบ” คุณวรุทธ เล่า โดยคุณสงบ แสงวรเมธ เกษตรกรหญิงจากกลุ่มเกษตรธรรมชาติ ให้ข้อมูลเสริมว่า

“ก็ปลูกพืชผักสวนครัว พวกคะน้า กวางตุ้ง ขึ้นฉ่าย ไม่ใช่สารเคมีเลย ขายกันเองในชุมชนก็ไม่พอขายแล้ว อบต.ช่วยงบประมาณเพื่อซื้ออุปกรณ์ เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ บางส่วน”

เกิดอย่างนี้ได้ อบต.ต้องใจกว้าง

กิจกรรมตัวอย่างบางส่วนที่เกิดในตำบลบางพระเหล่านี้ อบต.บางพระ คือตัวจักรสำคัญในการสร้างโอกาส และสนับสนุนอย่างเข้มแข็งมาโดยตลอด ที่คนส่วนใหญ่มอง อบต.แบบเหมาโหลว่า เอาแต่ทำงานก่อสร้างนั้น ที่บางพระนี้ไม่ใช่เลย

คุณวรยุทธ ช่วยณรงค์ แสดงวิสัยทัศน์ว่า

“การกระจายอำนาจตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญปี 40 หมายถึงการกระจายอำนาจให้ประชาชน ไม่ใช่กระจายให้องค์กรหนึ่งองค์กรใด อำนาจที่แท้จริงต้องไปถึงพี่น้องประชาชน ประชาชนต้องได้อำนาจในการคิด การทำ อบต.ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ใช่เจ้าของอำนาจ แต่เป็นผู้ร่วมเดินทาง ผู้ร่วมสนับสนุนการใช้อำนาจของประชาชน ต้องไม่ซ้ำรอยระบบราชการเดิม คือ คิดแทน ทำแทนไปเสียหมด พี่น้องประชาชนต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา โดยมี อบต.เป็นเพื่อนร่วมเดินทางหรือ ผู้สนับสนุน อย่างนี้ถึงจะเรียกว่า กระจายอำนาจที่แท้จริง”

“การพัฒนาตำบลของเรา เราจึงเน้นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมที่ประชาชนต้องได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผล ร่วมตรวจสอบ โดยถือว่าการพัฒนาท้องถิ่นเป็นเรื่องของทุกคน เรามีการจัดเป็นเครือข่ายเป็นกลุ่ม เช่น คณะกรรมการสตรี พัฒนาเยาวชน กลุ่มเกษตรธรรมชาติ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มเลี้ยงสัตว์น้ำ ฯลฯ ทุกกลุ่มมีกระบวนการเสนอปัญหา คัดกิจกรรม

โครงการเพื่อเสนอเข้าบรรจุในแผนพัฒนาตำบล บุคคลเดี่ยวๆ เสนอไม่ได้ ต้องมีกระบวนการกลุ่ม เรียกว่าการทำงานต้องมาจากกลุ่มประชาชน มาจากพื้นที่โดยตรง”

เห็นการมีส่วนร่วม ใช้แผนเป็นเครื่องมือ

“คณะกรรมการของกลุ่มต่างๆ จะต้องทำการบ้าน มีการประชุมปรึกษาหารือ วิเคราะห์ปัญหา คิดโครงการ ถ้าไม่ต้องของงบประมาณจากที่ไหน ก็ลงมือทำกันได้เองเลย ถ้าต้องของงบประมาณจากหน่วยราชการ ก็ใช้วิธีประสานงานไป ถ้าจะของงบประมาณ อบต.ก็ต้องทำโครงการมาผ่านการพิจารณาของประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล มีการเชิญพี่น้องประชาชนในพื้นที่มาร่วมพิจารณาด้วย ไม่ใช่รู้กันแค่กรรมการกลุ่มเท่านั้น เวลาเรียกประชุมประชาคม ท่านกำนันเป็นคนเรียกประชุมประชาคมหมู่บ้านก็จะจัดลำดับความสำคัญของโครงการที่แต่ละกลุ่มเสนอมา เช่น กลุ่ม อสม.อาจเสนอ 5 โครงการ เขาต้องจัดลำดับความสำคัญ 1 ถึง 5 แล้วก็รวมเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน เอามาต่อกันเป็นแผนพัฒนาตำบล ซึ่งจะครอบคลุมงานทุกด้าน

เมื่อเสนอแผนเข้าสภา อบต. ซึ่งมีสมาชิก อบต.จากทุกหมู่บ้าน บ้านละ 2 คน ร่วมพิจารณา ตรงนี้ก็ง่ายแล้ว เพราะแผนที่เข้าสภามาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง สภาอบต.อนุมัติแผนอนุมัติงบประมาณ ฝ่ายบริหารก็มีหน้าที่จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการต่างๆ ตามแผนนั้น

ที่ผ่านมาไม่มีการขัดแย้งกัน ไม่มีการแย่งงบประมาณกันเลย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างนี้เปิดเผย โปร่งใส แต่ละหมู่บ้านมีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการของเขาเองมาแล้ว ก็ตกลงกันระหว่างหมู่บ้านได้อย่างเข้าอกเข้าใจกัน”

“การจัดสรรงบประมาณ อบต. ตามแผนพัฒนาตำบล เรียกได้ว่า ฝ่ายบริหาร อบต. ไม่ได้นั่งคิดเองแทนประชาชน แต่ผ่านกระบวนการประชาชน ทำให้เกิดกลุ่ม เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดความรัก ความผูกพัน พี่พาท้ายกัน เข้าอกเข้าใจกัน อบต.เองก็ทำงานง่ายขึ้นและ

แต่งบประมาณ อบต.มีจำกัด การจัดสรรสนับสนุนโครงการตามแผนต้องพยายามจัดให้ครอบคลุมทุกด้าน ช่วงแรกๆ ก็ต้องทำเรื่อง โครงสร้างพื้นฐานมากหน่อย เพื่อสนองความเดือดร้อนของประชาชน อย่างเมื่อ 3-4 ปีก่อน เราสำรวจปัญหาทรายคร้วเรือน 3 อันแรก คือเรื่องน้ำ อุบโภาคบริภาค ถนนคูคลอง และไฟฟ้า เราก็หนุนตรงนั้นก่อน มาปีนี้ สำรวจใหม่ สถานการณ์เปลี่ยนไปชัดเจน 3 อันดับแรกกลายเป็น การส่งเสริมอาชีพ เรื่องสุขภาพ และปัญหาเสพติด การสนับสนุน งบประมาณก็ปรับมาสู่เรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมมากขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาตำบลที่พี่น้องประชาชนเสนอเข้ามาได้ เป็นอย่างดี”

นี่แสดงว่า นอกจากจะให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม แล้ว ยังให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลประกอบการบริหารอีกด้วย

“เวลาทำถนนสักสายหนึ่ง กิโลเมตรเดียวใช้เงินเป็นล้าน เอามาสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาได้มากมาย ดังนั้น เวลาดูว่า อบต.ทำงานอย่างไร ดูที่งบประมาณอย่างเดียวไม่ได้ ต้องดูที่กิจกรรมจึงจะเห็น”

ตำบลของเราทำงานกันอย่างกว้าง เรามีกลุ่มคนไม่ต่ำกว่า 40-50 ชมรม มีกรรมการมากมาย เราช่วยกันสำรวจข้อมูล ดูปัญหา ช่วยกันคิดงานพัฒนาคุณภาพชีวิต บางเรื่องทำได้ง่าย ไม่ต้องรอเงินจากที่ไหน บางเรื่องขอ อบต. บางเรื่องขอหน่วยงานอื่นมาช่วย กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างนี้ได้เรียนรู้เยอะ”

ประชาชนคนหนึ่งเล่าประสบการณ์เสริม

ดึงหน่วยราชการร่วมสร้างสุขภาพชุมชน

นพ.วิเชียร ลัทธวงศกร ผู้อำนวยการโรงพยาบาลฉะเชิงเทรา ให้ข้อมูลว่า

“เมื่อก่อนคนมุ่งไปโรงพยาบาลเมื่อป่วย เดียวนี้เราเปลี่ยนให้บริการเชิงรุก ไม่ใช่รอขอหมออย่างเดียว ต้องสร้างด้วย ทีมงานของเรามุ่งลงมาทำงานร่วมกับชุมชนเลย” โดยคุณวรวิฑูร เสริมว่า

“อบต.จัดงบประมาณซื้อเครื่องมือตรวจเบาหวาน วัดความดันโลหิต ตรวจไขมันในเลือด เพื่อการค้นหาผู้ป่วย โรงพยาบาลกับสถานีอนามัยเปลี่ยนระบบบริการผู้ป่วยเบาหวาน แทนที่จะต้องไปโรงพยาบาลทุกเดือน ตอนนี้หมอบเป็นฝ่ายมาดูแลผู้ป่วยในชุมชนทุกเดือนเกือบ 100 คน ชาวบ้านชอบใจมาก”

ป้าจิม แม่ค้าขายผักขายปลาในตลาดตำบลบางพระ ที่เป็นเบาหวานมานาน เมื่อก่อนต้องไปหาหมอที่โรงพยาบาลทุกเดือน เล่าว่า

“ต้องงดน้ำและอาหารตั้งแต่เที่ยงคืน ตื่นตีห้าเตรียมตัวไปโรงพยาบาล ไปเป็นคนทีหนึ่งประจำ เบื่อที่ต้องคอยนาน หมอถามว่าย้ายมาที่สถานีอนามัยเขาไหม ป้าก็บอกว่าดี เดียวนี้มาอนามัยก็ได้เจาะเลือดเลย แล้วก็กินข้าวได้ กินข้าวเสร็จมาคอยหมอ ไม่นานหมอจากโรงพยาบาลก็มาตรวจให้ สบายใจขึ้นแยะ ไม่ต้องห่วงเรื่องคิวยาวด้วย”

เกิดแนวคิด คนชุมชนเพื่อชุมชน

คุณวรวิฑูร บอกว่า

“การพัฒนาในอดีต ดึงคนและทรัพยากรชุมชนออกไปจากชุมชน ลูกหลานคนในชุมชนไปเรียน แล้วออกไปทำงานที่อื่นกันหมด เหลือแต่คนที่ไม่ได้เรียน ไม่มีทางไป เรากำลังคิดทำโครงการดึงคนลูกหลานในชุมชน กลับมาทำงานรับใช้ชุมชนบ้าง”

โดยก้านันโชคชัย ช่วยณรงค์ เสริมว่า

“อย่างแพทย์ที่เป็นลูกหลานชุมชนที่นี่ เรากำลังชวนให้เขากลับมาเป็นอาสาสมัครบริการชาวบ้านที่นี้บ้าง ปีละสักหนึ่งวันก็ยิ่งดี นี่กำลังคิดกันเรื่องโครงการแพทย์คืนถิ่น ชุมชนอยากสร้างแพทย์ของเราเอง เรากำลังจะเสนอกับโครงการแพทย์ชนบทของมหาวิทยาลัยต่างๆ ว่าเราขอส่งเด็กนักเรียนที่เรียนดีของตำบลไปเรียนแพทย์ ทาง อบต.ออกค่าใช้จ่ายเล่าเรียน ผู้ปกครองออกค่าใช้จ่ายอื่นๆ จบแล้วต้องกลับมาทำงานอาสาสมัครให้คนในตำบลอย่างสม่ำเสมอ แต่จะทำงานอิสระไปด้วยก็ได้”

นี่คือ ความฝันของคนในชุมชน ที่อยากจะหาทางสร้างคนของชุมชนเพื่อชุมชน

ปิดประเด็น

คุณหมอลดเดช ปิ่นประทีป นักวิชาการ ในฐานะพิธีกรร่วม กล่าวว่

“ผมคิดว่าที่บางพระ อบต.เข้มแข็ง กระบวนการชุมชนเข้มแข็งมาก ผู้นำไม่ว่าจะเป็นก้านัน ประธาน อบต. พระสงฆ์ ชาวบ้าน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างดีมาก ดึงศักยภาพของหน่วยงานต่างๆ เข้ามาร่วมด้วย โดยมองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน ของชุมชนเป็นสำคัญ ทำให้แต่ละส่วนได้เรียนรู้ ได้คิด ในชุมชนนี้ ไม่ใช่มี อบต.เป็นองค์กรท้องถิ่นอย่างโดดเดี่ยว แต่มีองค์กรภาคประชาชนในรูปของกลุ่มต่างๆ ตั้ง 40-50 กลุ่ม ทำงานร่วมกับ อบต.อย่างใกล้ชิด กระบวนการทำงานนอกจากทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้การทำงานโปร่งใสแล้ว ยังทำให้เกิด จิตวิญญาณของความรัก ความสำนึกร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นความงดงามอย่างยิ่ง”

น้องป๊อง ผู้แทนกลุ่มเยาวชน บอกว่า “เมื่อเยาวชนได้มีโอกาส
เข้าร่วมทำงานพัฒนา ชุมชน ทำให้เกิดความรักชุมชน รักบ้านเกิด
เชื่อว่าเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะรู้สึกผูกพันบ้านของเขา ไม่ทิ้งถิ่นไปไหน”

จึงนำยินดีที่ อบต.บางพระ ในฐานะแกนที่สำคัญ
ของกระบวนการพัฒนาชุมชน ตำบลบางพระแห่งนี้ ได้รับรางวัล
อบต.ต้นแบบระดับประเทศ ซึ่งเป็นรางวัลธรรมาภิบาลดีเด่นจาก
สถาบันปวช. อึ้งภากรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมอย่างยิ่ง *

เรียบเรียงจากรายการ “รวมพลัง สร้างสุข” ตอน “แผนสร้างสุขภาพชุมชน ทำได้จริงที่บางพระ”
บันทึกเทปโทรทัศน์ ณ วัดบางปรุง อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา

วันที่ 24 สิงหาคม 2545

- ผู้ร่วมรายการ
1. คุณวรยุทธ ช่วยณรงค์ ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วน
ตำบลบางพระ
 2. คุณปราณี จันทร์ทอง ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลบางพระ
 3. คุณป๊อง ช่วยณรงค์ ประธานศูนย์เยาวชนตำบลบางพระ
 4. นพ.วิเชียร ลัทธพิวงศกร ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเมืองฉะเชิงเทรา

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญญา และ นพ.พลเดช ปิ่นประทีป

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ **คุณวรวิฑูรย์ ช่วยณรงค์**
ที่อยู่ องค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา 24000
โทรศัพท์ 01-6537009

คนนครพลิกฟื้น ความเป็นไท

“บักซีได้ไม่ได้รำรอย บักซีได้กำลังสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง
แผนแม่บทชุมชน ทำให้ชุมชนรู้จักอดีต
รู้ปัจจุบัน รู้ศักยภาพ รู้จักฐานทรัพยากรของตัวเอง
รู้จักโลกภายนอก
ทำให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทาง
อนาคตของตนเองได้”

ส่วนนำ

ผู้ใหญ่โกเมศ ทองบุญชู แกนนำชุมชนคนสำคัญของจังหวัด นครศรีธรรมราช (ผู้ใหญ่น้ำนม 2 ตำบลเกาะขันธุ์ อำเภอชะอวด จังหวัด นครศรีธรรมราช) เล่าประสบการณ์การทำแผนแม่บทชุมชน ในจังหวัด นครศรีธรรมราช สรุปความได้ว่า*

“หลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ได้เกิดปัจจัย หลายประการ ได้แก่ การที่ผู้บริหารบ้านเมืองพยายามพลิกวิกฤติให้เป็น โอกาส เกิดรัฐธรรมนูญ ปี 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน และ เหนืออื่นใดคือแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าด้วย เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” นอกจากนี้ก็มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 9 จากปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ทำให้การเคลื่อนไหวงาน การพัฒนาภาคประชาชนรวมทั้งการเคลื่อนไหวงานเข้าไปในชุมชนของ จ.นครศรีธรรมราช ยังไม่รู้จักรักตนเองยังหลงคิดว่าตนเองยังร่ำรวยอยู่ จนใน ที่สุดคุณประโยชน์ ซึ่งเป็นราษฎรอาวุโสคนหนึ่งของ จ.นครศรีธรรมราช

* เรียบเรียงโดยสังเขปจากการประชุมข่ายประชาสังคมไทย ครั้งที่ 7/2545 ณ สถาบันพระปกเกล้า วันที่ 7 ตุลาคม 2545 การประชุมนี้จัดโดยเครือข่ายองค์กร เช่น สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันประชาศึกษาเศรษฐกิจและสังคม สถาบันพระปกเกล้า สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สำนักงาน ปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ เป็นต้น

อยู่ที่ ต.ไม้เรียง อ.ฉวาง ได้บอกว่าวันนี้คนปักขี้ได้ ไม่ได้รำรวยและกำลังสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง พี่น้องชาวสวนยางถูกกำหนดราคาขายโดยพ่อค้า วิถีชีวิตของชาวนา ก็เปลี่ยนไป ชาวสวนผลไม้ก็พัฒนาไปสู่ระบบเกษตรแผนใหม่ ภูมิปัญญาหัตถาย คนในชุมชนไม้เรียงจึงได้มีการกำหนด “แผนชีวิต” ของตนเองขึ้นมาเป็นแผนที่จะกำหนดทิศทางของคนไม้เรียง ปรากฏว่าการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยการกำหนดทิศทาง ทำให้ชุมชนได้รู้จักตนเอง หลายพื้นที่ได้นำวิธีการของคุณประยงค์เป็นต้นแบบ ในการดำเนินการในพื้นที่

งานขับเคลื่อนการทำแผนแม่บทชุมชนเริ่มต้นจาก UNDP* สนับสนุนให้ทำแผนแม่บท ซึ่งมูลนิธิหมู่บ้านเป็นผู้กำหนดให้ชื่อว่า “แผนแม่บทชุมชน” เริ่มที่ จ.นครศรีธรรมราช เมื่อปี พ.ศ.2542 ใช้วิธีการของไม้เรียงเป็นต้นแบบ โดยร่วมกับภาคส่วนราชการ และคนในชุมชน กำหนดแผนแม่บทชุมชน ซึ่งได้เคลื่อนงานไป 14 ตำบล

หลังจากปี พ.ศ.2542 เกิดกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ซึ่งได้หนุนเสริมงบประมาณผ่านทางเครือข่ายภูมิปัญญาไทย เพื่อทำแผนแม่บทชุมชนอีก 34 ตำบล ในพื้นที่ของ จ.นครศรีธรรมราช โดยเครือข่ายภูมิปัญญาไทย เป็นผู้ขับเคลื่อนสนับสนุน และใช้องค์กรชุมชนในพื้นที่

ปี พ.ศ.2244 คณะกรรมการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ร่วมกับองค์กรชุมชน กำหนดพื้นที่จัดทำแผนแม่บทชุมชนอีก 80 ตำบล และในปีเดียวกันธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ซึ่งเป็นพันธมิตรใหม่กับชุมชน ได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดกลับมาหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ภาคชุมชน จัดทำแผนแม่บทชุมชนอีก 10 ตำบล จนถึง

* UNDP ย่อมาจาก United Nation Development Program

คือ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ

ขณะนี้ที่ จ.นครศรีธรรมราช การขับเคลื่อนภาคประชาชนเรื่องการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เรื่องแผนแม่บทชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการกำหนดยุทธศาสตร์แก้ปัญหาความยากจนของชาติ ได้ทำแล้วใน 135 ตำบล จากจำนวนพื้นที่ทั้งหมด 165 ตำบล ยังคงเหลืออยู่อีก 30 ตำบล แต่ใน 135 ตำบลที่ได้ทำแผนแม่บทชุมชนแล้ว การขับเคลื่อนเพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติก็ยังไม่สามารถทำได้เต็ม 100% มีเพียง 85 ตำบลเท่านั้นที่สามารถนำแผนไปสู่การปฏิบัติได้

สิ่งที่ได้หลังจากทำแผนแม่บทชุมชนแล้ว ทำให้ชุมชนได้รู้จักอดีต รู้ปัจจุบัน รู้ศักยภาพ รู้จักฐานทรัพยากรของตัวเอง และสอนให้ชุมชนรู้จักโลกภายนอกด้วย ทำให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางในอนาคตได้ แผนแม่บทชุมชนที่สมบูรณ์ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ คือ (1) **ต้องเป็นรูปธรรม** คือมีข้อมูลเป็นตัวตน เช่น อาจจะมีผลิตรูปเล่ม (2) **ต้องมีจิตวิญญาณ** คือเป็นแผนที่เกิดจากจิตวิญญาณที่ชุมชนใช้ภูมิปัญญา ความสามารถ ความสามานสามัคคี ความเอื้ออาทรในการค้นคว้าจัดเก็บข้อมูลและเป็นผู้กำหนดแผนเอง และ (3) **ต้องมีชีวิต** คือ สามารถขับเคลื่อนได้นำไปสู่การปฏิบัติได้

การขับเคลื่อนแผนแม่บทชุมชนไปสู่การปฏิบัติ แผนแม่บทชุมชนถ้ามีองค์ประกอบหลักครบ 3 ประการ คือ เป็นรูปธรรม มีจิตวิญญาณ มีชีวิต การนำแผนไปปฏิบัติก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณจากที่ใดมาดำเนินการ เพราะจากการทำแผนแม่บทชุมชน ทำให้ค้นพบว่าชุมชนมีทุนอยู่มากมาย ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางฐานทรัพยากร ซึ่งชุมชนสามารถนำมาพัฒนามูลค่าภายใต้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งขบวนการดังกล่าวเรียกว่า "วิสาหกิจชุมชน" หมายถึง การร่วมกันทำกิจกรรมโดยเน้นการใช้ฐานทรัพยากรในชุมชน และองค์ความรู้ในชุมชน ผลผลิตขึ้นมาเพื่อตอบสนอง

ตลาดในชุมชนเป็นขบวนการผลิตเพื่อการพึ่งตนเอง เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว และเชื่อมโยงไปถึงระดับชุมชน และระดับเครือข่าย “วิสาหกิจชุมชน” แตกต่างจาก “ธุรกิจชุมชน” ตรงที่วิสาหกิจชุมชนไม่คำนึงถึงผลกำไร แต่คำนึงถึงการนำเอาฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาเพิ่มมูลค่า

นอกจากการขับเคลื่อนของคนในชุมชนแล้ว ขบวนการภาคประชาชน เช่น ช่างประชาสังคมก็ดี องค์กรอิสระทั้งหลายก็ดี ควรเข้าไปหนุนเสริม “กระบวนการเรียนรู้” ให้กับชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการมากที่สุด ในขณะนี้ ปัจจุบัน จ.นครศรีธรรมราชมี “มหาวิทยาลัยชุมชน บัณฑิต” เป็นศูนย์รวมภูมิปัญญา ศูนย์รวมผู้อาวุโสทางภาคใต้ มีศูนย์เรียนรู้อยู่ในเครือข่าย 12 ศูนย์ ซึ่งเชื่อมั่นว่าภูมิปัญญาที่เกิดอยู่ในมหาวิทยาลัยชุมชนจะส่งผลกับพี่น้องประชาชนอย่างมาก”

ขบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน

จากเหตุการณ์การปฏิวัติรัฐบาลทหาร โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้เข้ามายึดอำนาจ ในปี พ.ศ. 2535 จนกระทั่งเกิดการจัดตั้งรัฐบาลใหม่โดยคุณอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงระหว่างนี้เองที่ทำให้ภาคประชาชนและชนชั้นกลางที่มีการศึกษาได้เกิดความตระหนักรู้ถึงสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกระแสทุนนิยมที่ไหลบ่าเข้ามาในสังคมไทย จนก่อให้เกิดความขัดแย้งของคนในชาติ การแก่งแย่งชิงทรัพยากรกันอย่างรุนแรงระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน และได้เชื่อมโยงไปสู่การเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เป็นผลให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคประชาสังคมและชนชั้นกลางเห็นว่า รัฐบาลจะต้องมีการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างแท้จริง บุคคลเหล่านี้ได้ออกมารณรงค์ เรียกร้อง

ให้มีการเขียนรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่มาจากข้อเสนอของประชาชน ด้วยพลังความร่วมมือของภาคประชาชนทำให้ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นจากประชาชนฐานล่างอย่างแท้จริง

ต่อจากนั้นในช่วงปลายปี 2540 ได้เกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจตกต่ำมากที่สุดในประเทศไทย ทำให้เกิดผลกระทบกันทั่วหน้าทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เกิดความเสียหายอย่างหนักไม่เฉพาะความล้มเหลวของภาคเศรษฐกิจการเงิน อุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังส่งผลทำให้เกิดปัญหาสังคม ประชาชนตกงาน ว่างานมากขึ้นอีกด้วย

ในระหว่างวิกฤตินั้นเองก็พบโอกาสซึ่งเป็นทางออกของปัญหา ซึ่งจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม การพัฒนาที่เน้น "คน" เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การเน้นในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 7, 8 และเรื่อยมาจนถึงฉบับที่ 9 ซึ่งได้บรรจุเป็นสาระสำคัญของแผนฯ และที่สำคัญที่สุดคือ แนวพระราชดำริส "เศรษฐกิจพอเพียง" ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยวิกฤติและโอกาสต่างๆ ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดกลไกการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนคือการเกิด สถาบัน องค์กรเครือข่ายต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เข้าไปจัดการ เช่น สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น

ประสบการณ์แผนแม่บทชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทั้งหมด 21 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 165 ตำบล ได้ผ่านกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนแล้วทั้งสิ้น 135 ตำบล ดังนี้ ในปี พ.ศ.2542 ได้ดำเนินการใน 14 ตำบล จากการสนับสนุนจาก

UNDP ปี พ.ศ.2544 ได้รับการสนับสนุนจากภูมิปัญญาไทย 31 ตำบล SIF 80 ตำบล และ UNDP/ธกส. อีก 10 ตำบล ผลกระบวนการเรียนรู้ และจัดทำแผนแม่บทชุมชนพบว่าจากจำนวนตำบลที่ลงไปดำเนินการ 135 ตำบลนั้น สามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ถึง 85 ตำบล คิดเป็น ประมาณ 62% ของการดำเนินการ

ในการทำแผนแม่บทชุมชนมีความสำคัญเพราะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดขึ้น ซึ่งการเรียนรู้นี้จะทำให้ได้รู้จักชุมชนของตนเอง และได้รู้จักโลกด้วย

1. รู้จักตัวเอง คือ การรู้พื้นฐาน รู้พัฒนาการของชุมชน รู้ปัญหา รู้สาเหตุแห่งปัญหา และรู้ศักยภาพของชุมชนทั้งในเรื่องของผู้รู้หรือปราชญ์ในชุมชน ความรู้ภูมิปัญญาที่สั่งสมอยู่ในชุมชน ทรัพยากร ผลผลิต และองค์กรต่างๆ ในชุมชน
2. รู้จักโลก คือ การรู้จักภัยภายนอกที่เข้ามากระทบ รู้โครงสร้างของสังคม รู้คุณค่า ได้รับความรู้ใหม่ และการรู้จักหาทางเลือก ทั้งหลักคิดและรูปแบบวิธีการ

การทำแผนแม่บทชุมชนจะต้องเป็นแผนที่มีชีวิต ซึ่งหากประกอบด้วยหลัก 3 ส่วน คือรูปธรรม จิตวิญญาณ และชีวิต แล้ว "แผนแม่บทชุมชน" จะเป็นเครื่องมือหลักในการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนได้ และเมื่อได้ทำในหลายๆ ชุมชนเป็นจังหวัด ก็คือการแก้ความยากจนของจังหวัด หลายจังหวัดทำร่วมกันก็เป็นการแก้ปัญหาความยากจนของชาติ

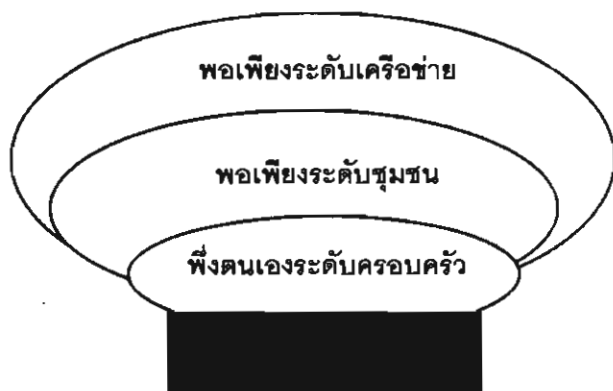
กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

การทำแผนแม่บทชุมชนจะช่วยให้ชุมชนสามารถพบฐานทรัพยากรแล้วนำมาพัฒนามูลค่า ใช้ความรู้และภูมิปัญญา ซึ่งสิ่งที่ทำให้เรานำทรัพยากรในชุมชน องค์กรความรู้ มาพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่า เราเรียกว่า

“วิสาหกิจชุมชน” ดังนั้น ในที่นี้ “วิสาหกิจชุมชน” จึงหมายถึง การร่วมกันทำโดยเน้นการใช้ฐานทรัพยากรในชุมชน ใช้องค์ความรู้ ในชุมชน ผลิดมาเพื่อตอบสนองตลาดในชุมชน เป็นการเชื่อมโยง ภายในชุมชน

กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยหลักความพอเพียง เป็นพื้นฐาน ซึ่งมี 3 ระดับ

- ระดับแรก คือ พึ่งตนเองระดับครอบครัว
- ระดับที่สอง คือ พอเพียงระดับชุมชน
- ระดับที่สาม คือ พอเพียงระดับเครือข่าย

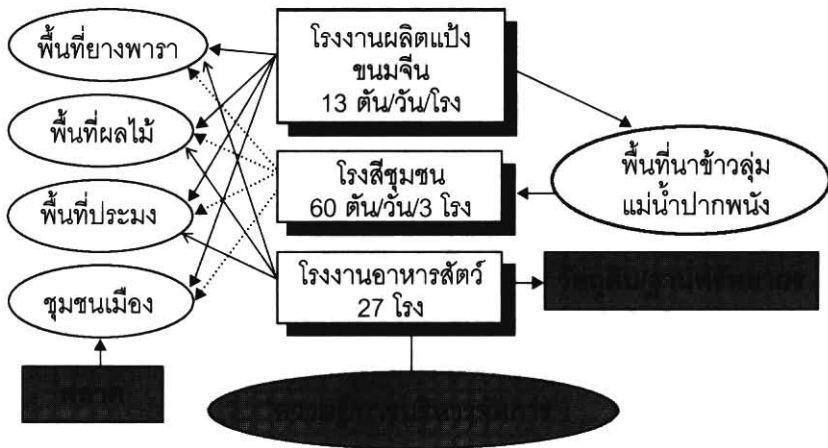
กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

เริ่มต้นจากระดับครอบครัว ตั้งแต่การใช้ยาสระผสมของครอบครัว เมื่อมาสู่ระดับชุมชน

ชุมชนเองก็มีทรัพยากรที่จะเอามาผลิตยาสระผสม มะกรูด มะนาว เมื่อครอบครัวรู้และสามารถนำมาผลิตไว้ใช้ในครัวเรือน นั่นคือวิสาหกิจระดับครัวเรือน ผลิตใช้ในชุมชน การผลิตระดับครอบครัวและชุมชนต้องเชื่อมโยงกัน ถ้าหากพึ่งตนเองได้ในระดับครอบครัวก็จะส่งผลต่อชุมชน และถ้าชุมชนพึ่งตนเองได้ก็ส่งผลระดับเครือข่าย

□ วิสาหกิจระดับเครือข่าย (เครือข่ายยมนา จังหวัด นครศรีธรรมราช)

ในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีเกลือเขา เกลอนา เกลอเมือง พื้นที่งอบนเขาต้องกินปลาจากพื้นองชาวเล ต้องพึ่งพาอาศัยกันจึงจำเป็นต้องเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ทุกวันนี้จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการเชื่อมโยงทำวิสาหกิจชุมชนแบบเครือข่ายระดับจังหวัด มีการนำข้าวเปลือกจากพื้นที่ปากพนัง ผ่านโรงสีชุมชนขนาดใหญ่ 60 ตัน/วัน จำนวน 3 โรงเอาข้าวสารมาขายให้กับชาวสวนผลไม้ สวนยางพารา ชาวประมง ชุมชนเมือง และนำข้าวสารบางส่วนมาผลิตเป็นแป้งขนมจีน

จะพบว่าในกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่ายจะต้องมีการบริหารจัดการใน 3 องค์ประกอบหลักด้วย ได้แก่ การบริหารจัดการด้านความรู้/ภูมิปัญญา การบริหารจัดการด้านวัตถุดิบ/ทรัพยากร และการบริหารจัดการด้านการตลาด/ผู้บริโภค ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งหมด

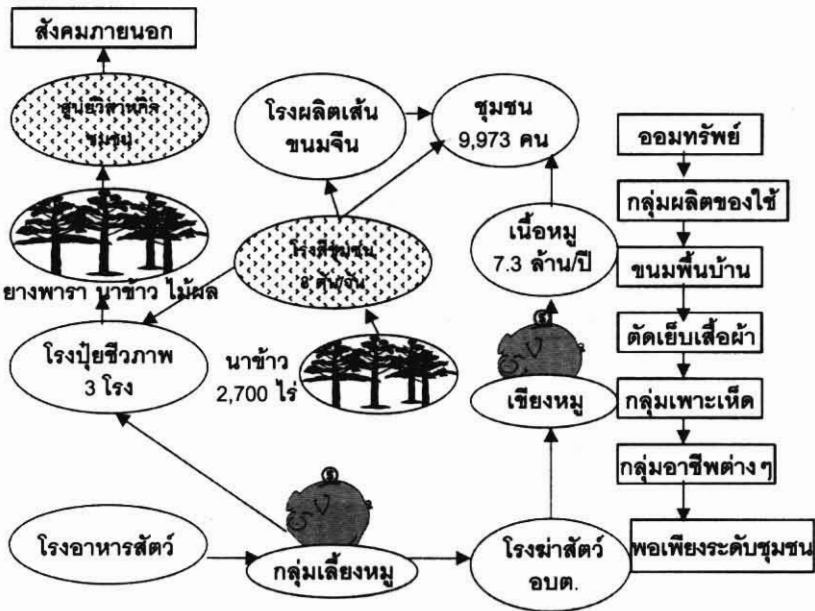

กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่าย

□ วิสาหกิจชุมชนระดับตำบล (ต.เกาะจันทร์ อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช)

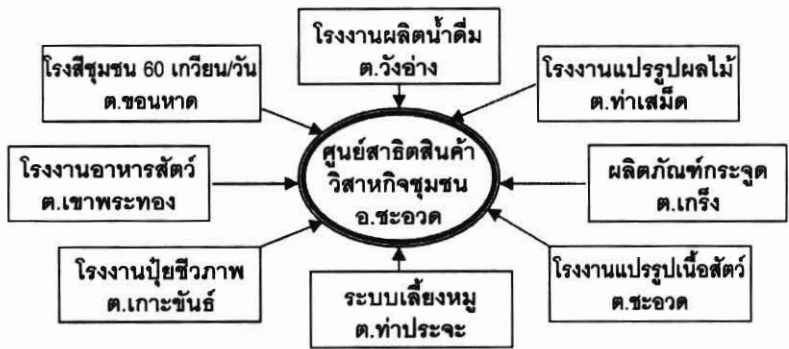
วิสาหกิจชุมชนระดับตำบล ที่ตำบลเกาะจันทร์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีศูนย์ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงของคนในระดับตำบล จากการทำแผนแม่บทชุมชน ข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้น พบว่า คนตำบลเกาะจันทร์ต้องบริโภคข้าวสารปีละ 12 ล้านบาท ในพื้นที่มีที่นา 2,700 ไร่ แต่ได้เกิดปัญหาและคำถามเกิดขึ้นในชุมชนว่า เหตุใดชาวตำบลเกาะจันทร์ต้องซื้อข้าวสารกิน ซึ่งก็ได้คำตอบว่าชาวนาตำบลเกาะจันทร์เมื่อทำนาแล้วขายเป็นข้าวเปลือกให้แก่พ่อค้าไม่ได้ปันเก็บไว้กิน เนื่องจากพันธุ์ข้าวที่ชาวนาปลูกนั้นชาวดำบลเกาะจันทร์ไม่กิน มีการใช้ปุ๋ยเคมีถึง 9 ล้านบาท คนตำบลเกาะจันทร์เลี้ยงหมูแต่ขาดทุน ทั้งที่คนทั้งตำบลบริโภคหมูปีละ 7 ล้านกว่าบาท เนื่องจากชาวบ้านเลี้ยงหมูแต่เอาไปขายนอกชุมชน แล้วซื้อหมูจากที่อื่นกลับมาบริโภคแทน จากการทำแผนแม่บทชุมชนชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้ว่า จะต้องรวมกลุ่มชาวนา ปลูกข้าวชนิดที่ตนเองบริโภค ต้องสร้างโรงสีของชุมชนเอง ชาวบ้านปลูกข้าวได้เกวียนละ 3,200 บาท ซื้อข้าวสารกิโลละ 13 บาท ซึ่งสวนต่างตรงนี้พ่อค้าโรงสีได้กำไรเกวียนละ 4,000 บาท ชุมชนจึงควร

มีโรงสีเป็นของชุมชนเอง ซึ่งนอกจากจะได้ข้าวสารแล้ว ยังมีผลพลอยได้ กลับมาด้วย คือ ปลายข้าว รำข้าว โดยเอาปลาปนจากเกลอเลมาผสม กับรำข้าว ปลายข้าว ได้เป็นอาหารสัตว์ไว้สำหรับเลี้ยงหมูของชาวบ้าน ในตำบล ส่วนที่เหลืออีกตัวคือ แกลบ ก็สามารถนำมาผลิตเป็นปุ๋ยชีวภาพได้

□ วิสาหกิจชุมชนระดับอำเภอ (อ.ชะอวด จ. นครศรีธรรมราช)

ในระดับอำเภอ ชาวอำเภอชุมชนชะอวดได้ตกลงกันว่าจะทำโรงงานผลิตน้ำอำเภอละ 1 โรง โรงอาหารสัตว์ 1 โรง ซึ่งการตกลงกันนี้อยู่บนพื้นฐานของทรัพยากร ตามองค์ความรู้ ตามสภาพพื้นที่ ซึ่งก็เกิดกิจกรรมต่างๆ มากมายดังนี้

□ การจัดการวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

□ กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนและเครือข่าย

กระบวนการเรียนรู้ (แผนแม่บทชุมชน)

ศึกษาพัฒนา ข้อมูล ความรู้ ภูมิปัญญา

การจัดการฐานทรัพยากร/สิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน

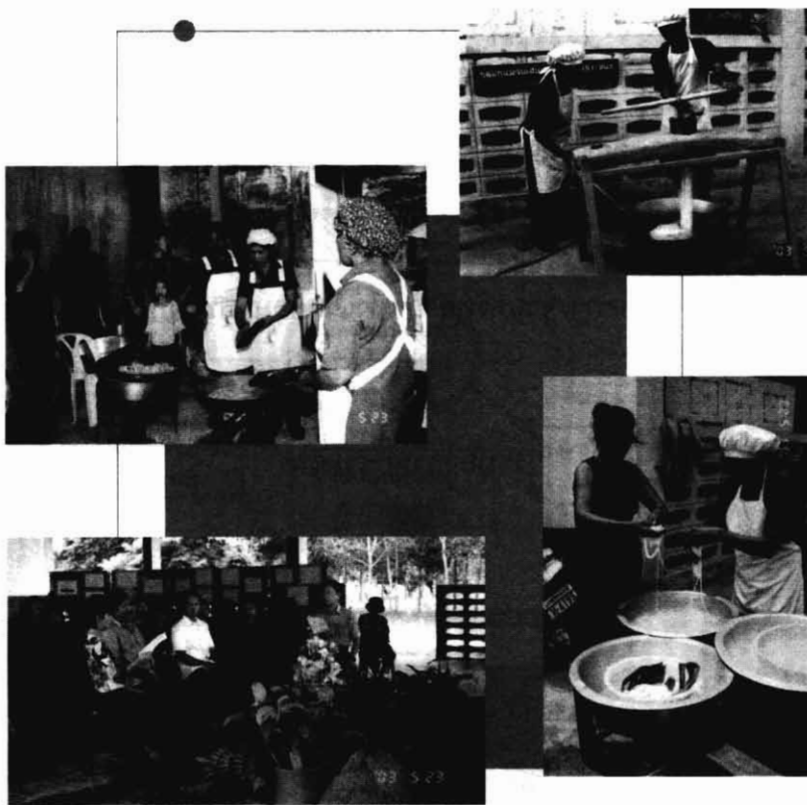
ระบบวิสาหกิจชุมชน

ชุมชนแบบพึ่งพาตนเองได้

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ คุณโกเมศ ทองบุญชู
ที่อยู่ 92/5 หมู่ 2 ต.เกาะจันทร์ อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช
โทรศัพท์ 09-7916334

เรียบเรียงจากรายการ "รวมพลัง สร้างสุข" ตอน "ชุมชนเข้มแข็งด้วยแผนชีวิต"
บันทึกเทปโทรทัศน์ ณ โรงเรียนเกาะจันทร์ประชาภิบาล
วันที่ 23 พฤษภาคม 2546

- ผู้ร่วมรายการ 1. ผู้ใหญ่โกเมศ ทองบุญชู ต.เกาะจันทร์ จ.นครศรีธรรมราช
2. คุณสุพจน์ รัตกานต์นุวัฒน์ ประธานกรรมการบริหาร อบต.เกาะจันทร์
จ.นครศรีธรรมราช
3. คุณสุรศักดิ์ สุขแก้ว กรรมการแผนแม่บทชุมชน ต.เกาะจันทร์
จ.นครศรีธรรมราช

ผู้ดำเนินรายการ คุณศุภรัตน์ นาคบุญนำ และ นพ.อำพล จินดาวัฒนะ

คนชุมชนนันทบุรี ปลดหนี้กันเอง

“ปี 2449 รัชกาลที่ 5 ทรงก่อตั้ง

“แบงก์สยามกัมมาจล”

เพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนของคนยากคนจน
แต่วันเวลาผ่านไป ระบบธนาคารทั่วประเทศ

กลายเป็นเครื่องมือของระบบทุน

ที่ชาวบ้าน คนยากคนจนเข้าไม่ถึง

วันนี้ประชาชนคนเล็กคนน้อย

เขาเปลี่ยนใจ ไม่รอระบบธนาคาร

หันมาพึ่งพากันด้วยการยื่นมือ

ของพวกเขาเอง”

กำเนิดธนาคาร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสิ้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ได้ทรงก่อตั้ง “แบงก์สยามกัมมาจล” ขึ้นเมื่อปี 2449 เป็นธนาคารแห่งแรกของประเทศไทย ด้วยมีพระประสงค์ให้เป็นแหล่งเงินทุนของคนยากคนจน หรือพูดง่าย ๆ ว่า “ให้เป็นธนาคารของประชาชน” นั่นเอง

แต่วันคืนผ่านไป ระบบธนาคารของไทยในปัจจุบัน รวมทั้งแบงก์สยามกัมมาจล (ธนาคารไทยพาณิชย์ในปัจจุบัน) ถูกควบคุมโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ภายใต้กฎหมายเฉพาะใช้เหมือนกันหมดทุกธนาคาร และใช้มานานร่วม 40 ปีแล้ว ทั้งนี้ถูกอ้างเพื่อความมีเสถียรภาพของการเงินทั้งระบบ

แต่ภายในความเป็นระบบและข้อจำกัดมากมาย กลับกลายเป็นการกีดกันคนจำพวกหนึ่งที่ทางธนาคารมองว่า สิ้นไร้ไม้ดอก ไม่มีหลักทรัพย์ ไม่มีเครดิต นั่นก็คือคนจน กลุ่มคนที่สิ้นเกล้ารัชกาลที่ 5 มีประสงค์ให้เป็นเจ้าของธนาคาร ดังนั้นกฎหมายอายุ 40 ปีนี้ เป็นที่น่าสงสัยว่ายังใช้การได้อยู่หรือไม่

ในทางตรงกันข้าม ความมีกฎเกณฑ์มากมายนี้ ก็ไซ้ว่าจะป้องกันการทุจริตฉ้อโกงได้ เพราะธนาคารที่อาการร่อแร่หรือล้มเลิกกิจการไป สาเหตุสำคัญมาจากผู้บริหารธนาคารนำเงินฝากของประชาชน

ออกปล่อยกู้ให้กับพวกพ้องตนเอง ซึ่งตัวอย่างมีให้เห็นแล้วในเมืองไทย ยิ่งในยุคปัจจุบัน ดอกเบี้ยเงินฝากมีแต่ลดลงติดดิน ในขณะที่ดอกเบี้ยเงินกู้กลับไม่ลดลงเลย แสดงให้เห็นถึงธาตุแท้ของนายทุนได้เป็นอย่างดี

ในเมื่อเจตนารมณ์ของการตั้งธนาคารในอดีตที่ต้องการให้เป็นธนาคารของผู้ด้อยโอกาสถูกบิดเบือน (โดยกลุ่มนายทุนและนักการเมืองแต่ละยุคละสมัย) แล้วทางออกของ “คนจน” คืออะไร

ทางออกของคนจน

เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2528 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ทรงมีพระราชดำริแก่ข้าราชการจังหวัดสกลนครความตอนหนึ่งว่า “การแก้ปัญหาเศรษฐกิจของราษฏรนั้น ควรจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนขึ้น ในลักษณะ “ศูนย์สาธิตบริหารการเงิน” เพื่อช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของราษฏรให้ได้ ถ้าสามารถหารูปแบบการสาธิตเป็นผลสำเร็จ ควรนำไปเผยแพร่ขยายให้ทั่วประเทศ”

ด้วยแนวพระราชดำรินี้ ในปัจจุบันได้เกิดศูนย์สาธิตบริหารการเงินที่ดำเนินการโดยราษฏร ในรูปแบบที่หลากหลาย ไม่น้อยกว่าสี่หมื่นกลุ่มทั่วประเทศ มีเงินออมรวมกันประมาณ 10,000 ล้านบาท เช่น กลุ่มออมทรัพย์คนจนในเมือง กลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ เครดิตยูเนียน ทั้งที่จดทะเบียนเป็นสหกรณ์และที่ยังไม่จดทะเบียน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มออมทรัพย์กลุ่มแม่บ้านต่างๆ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นต้น *

จากเอกสารประกอบการนำเสนอเรื่อง “ชุมชนท้องถิ่นกับการแก้ปัญหาความยากจน” โดยคุณอาจารย์ สำราญใจ ในการประชุมใหญ่ประจำปี 2545 เครือข่ายประชาสังคมไทยครั้งที่ 8/2545 ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง วันที่ 2 ธันวาคม 2545

การดำเนินงานของกลุ่มองค์กรการเงินชาวบ้านดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กรมพัฒนาชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สถาบันการหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ รวมทั้งพระสงฆ์องค์เจ้าที่ใช้เงินเป็นเครื่องมือ ในการสั่งสอนธรรมะแก่ประชาชนอย่างพระสุบิน ปณีโต จากเครือข่าย สัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ซึ่งถึงแม้จะมีชื่อที่หลากหลาย มีความต่างกันในเรื่องละเอียดของการดำเนินงาน เพราะมีองค์กรสนับสนุนที่หลากหลาย ดังกล่าว แต่องค์กรการเงินเหล่านี้ก็มีความเหมือนกันตรงที่ต้องการให้ชาวชุมชนพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ มีความเผื่อแผ่ช่วยเหลือกันและพัฒนาไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

อย่างไรก็ดีนับตั้งแต่ประเทศเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตั้งแต่กลางปี 2540 เป็นต้นมา คนจนๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบากมากขึ้น โดยเฉพาะคนจนในเมือง ที่ต้องตกงานหรือมีงานทำน้อยลง ไม่มีแหล่งเงินที่จะหยิบยืมไปเพื่อประกอบอาชีพได้แม้แต่กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นองค์กรการเงินของพวกเขาก็ขาดสภาพคล่อง เพราะสมาชิกที่กู้ยืมไปแล้ว ไม่มีเงินส่งกลุ่ม ในขณะที่สมาชิกซึ่งต้องฝากเงินเดือนละ 100 บาท ก็ไม่มีเงินที่จะนำไปฝาก จึงทำให้ชาวชุมชนหันไปกู้เงินนอกระบบดอกเบี้ยร้อยละ 20 ต่อเดือนกันมากขึ้น บางรายต้องหาเงินมาจ่ายถึงวันละ 1,700 บาท ต้องล้มต้นล้มดอกเพื่อกู้ใหม่เป็นอย่างนี้เรื่อยๆ ไม่มีโอกาสที่จะเป็นไทแก่ตัวได้

ด้วยเหตุนี้ในปี 2541 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งในขณะนั้นยังเป็นสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง การเคหะแห่งชาติ จึงได้นำรูปแบบการออมเป็นรายวันจากประเทศอัฟริกาได้มาเผยแพร่ สามารถจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมรายวันได้เป็นครั้งแรกเมื่อเมษายนปีเดียวกัน ที่ชุมชนใต้สะพานโกบ้อ โดยมีเป้าหมายแรกสุดก็เพื่อให้สมาชิกหยิบยืม

ไปปลดหนี้นอกระบบนั่นเอง

ด้วยความที่การออมทรัพย์เป็นรายวันมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนจนเมืองที่หาเช้ากินค่ำมีรายได้เป็นรายวัน มีเงินเหลือค้ำกับข้าวแม้บาทเดียวก็ฝากได้ จึงทำให้กลุ่มสัจจะออมรายวันแพร่หลายอย่างรวดเร็วในหมู่คนจน

เกิดอะไรที่นนทบุรี

นางอาจารย์ สำราญใจ ผู้จัดการธนาคารสัจจะออมรายวันสาขาอำเภอเมืองนนทบุรี เล่าว่า “เดิมชาวชุมชนพลอยไพลิน ซึ่งตั้งอยู่ในซอยสามัคคี อำเภอเมืองนนทบุรี มีกลุ่มออมทรัพย์รายเดือนอยู่แล้วแต่พอเจอวิกฤติเศรษฐกิจ กลุ่มก็พลอยย่ำแย่ไปด้วย คนตกงาน เงินกู้นอกระบบแพร่ระบาดไปทั้งชุมชน จึงร่วมกันทำออมรายวันขึ้น เพื่อเอาเงินไปปลดหนี้ให้กับสมาชิก ซึ่งได้ผลดีเพราะเงินมากเงินน้อยเรารับหมดปลดหนี้ให้สมาชิกได้ทุกเดือน โดยสมาชิกกู้เงินจากกลุ่มไป เสียค่าบำรุงร้อยละ 3 ต่อเดือน ไปปลดหนี้นอกระบบดอกเบี้ยร้อยละ 20 ต่อเดือน

พอปลดหนี้นอกระบบได้แล้วก็จะทำให้แต่ละคนโล่งอกไปมาก ไม่ต้องล้มต้นล้มดอกเหมือนแต่ก่อน ถ้าจะกู้เพิ่มก็เอาไปประกอบอาชีพสร้างงานสร้างรายได้ ช่วยเหลือตัวเองได้ หากเจ็บป่วย เราก็มีให้กู้ค่าบำรุงร้อยละ 2 ต่อเดือน เปิดเทอมไม่มีเงินจ่ายค่าเล่าเรียนลูกก็มากู้ได้ค่าบำรุงลดลงอีกเหลือร้อยละ 1 ต่อเดือน เรียกว่าเราจะป้องกันทุกทางเพื่อไม่ให้สมาชิกกลับไปสู่วังวนของเงินกู้นอกระบบอีก”

ตอนนี้กลุ่มสัจจะออมรายวันในเขตอำเภอเมืองนนทบุรีแพร่หลายอย่างรวดเร็วเพิ่มเป็น 10 ชุมชนแล้ว มีสมาชิก 780 ราย มีเงินออมรวมกัน 2 ล้านบาท ในจำนวนนี้เป็นเด็กถึง 245 คน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่เราได้ทำการเปิดสาขาธนาคารสัจจะ

ออกรายวัน สาขาอำเภอเมืองนนทบุรีขึ้น เมื่อ 11 เมษายนที่ผ่านมา โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรีมาเป็นประธานในการเปิด ก็ทำให้มีหน่วยงานราชการตลอดจนประชาชนให้ความสนใจมาดูงานกันมาก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะขยายตัวได้มากขึ้น"

นางอาจารย์ สำราญใจ ยังเล่าให้ฟังอีกว่า "ตอนนี้พวกเราทุกคนภูมิใจที่ช่วยปลดหนี้้นอกระบบให้กับสมาชิกได้ถึง 363 คน (วันที่ 24 เมษายน 2545) และตั้งแต่เดือนพฤษภาคมนี้เป็นต้นไป ดอกผลที่เกิดขึ้นเรานำไปจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น เป็นค่ารักษาพยาบาล สงเคราะห์คนพิการเดือนละ 200 บาทต่อคน, มอบทุนเรียนดีให้กับลูกหลานคนละ 300 บาท, จัดทัศนศึกษาให้กับเด็กและสมาชิกที่อายุ 55 ปีขึ้นไป ภูได้ในอัตราพิเศษ ใครคลอดลูก แต่งงาน บวช ก็จะช่วยสนับสนุนในนามกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งขณะนี้เรามีกองทุนสวัสดิการอยู่แล้ว 27,000 บาท"

ผู้จัดการสาขาอำเภอเมืองนนทบุรี เล่าอีกว่า "การพัฒนามูลุ่มนั้นต่อไปคือ เราจะพัฒนาไปสู่ธนาคารมุสลิม เพราะชาวชุมชน 80% เป็นชาวมุสลิม คือชาวมุสลิมไม่มีการคิดดอกเบี้ย ที่ผ่านมามาทำเกือบครบระบบแล้ว คือเราไม่ได้คิดดอกเบี้ย แต่เราคิดค่าบำรุง ซึ่งสองตัวนี้มันต่างกัน เพราะดอกเบี้ยเก็บแล้วไม่มีผลต่อสมาชิก แต่ค่าบำรุงพอเราเก็บแล้วเราคืนกลับสู่สมาชิกในรูปของสวัสดิการต่างๆ ผลประโยชน์ทุกอย่างคืนสู่สมาชิกทั้งหมด"

รูปธรรมของกลุ่มนี้จะออกรายวันที่อำเภอเมืองนนทบุรี เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน ในการจัดการองค์การการเงินของคนจนในรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนหาเช้ากินค่ำ กลุ่มนี้จะออกรายวัน ซึ่งขณะนี้ได้ผ่านกาลเวลาเปิดตัวมา 1 ปีเต็ม จึงพัฒนาไปอีกระดับในรูปของธนาคารนี้จะออกรายวัน

นายสถาพร อมรชัย แกนนำกลุ่มสัจจะออมรายวัน เล่าว่า “การรวมตัวเป็นธนาคารสัจจะออมรายวันนี้ เพื่อให้เกิดการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยที่แต่ละกลุ่มยังคงบริหารงานเป็นอิสระ ซึ่งงานที่ธนาคารทำนั้น มีหลายลักษณะโดยในไตรมาสแรกมีเป้าหมายงานหลายอย่าง เช่น การสนับสนุนให้เปิดสาขาขึ้น 6 แห่ง ขณะนี้เปิดแล้ว 2 แห่ง ที่ อำเภอเมืองนนทบุรี และสาขาประเวศ กรุงเทพมหานคร ที่เหลืออีก 4 สาขาที่จะเปิดคือหน่วยขวาง ลาดกระบัง ฉะเชิงเทรา และ ปทุมธานี”

การขยายกลุ่มนั้นธนาคารและสำนักงานสาขาจะร่วมกันรับรองสถานภาพของกลุ่มสัจจะประจำชุมชน โดยยึดถือหลักการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนส่วนใหญ่เป็นหลัก มิใช่ว่าตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้วมีคนทำงานเพียงสองคน ไม่มีระบบอะไร แบบนี้ทำให้กลุ่มมีปัญหาในภายหลังได้ เรามีเป้าหมายรับรองสถานภาพในครึ่งปีแรก (2545) จำนวน 55 ชุมชน ซึ่งกลุ่มที่เป็นสมาชิกของธนาคารจะต้องนำเงินสำรองมาฝากไว้ที่สำนักงานใหญ่เป็นประจำทุกเดือนจะเป็นเงินเท่าไรขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่ม

นายสถาพร เล่าอีกว่า “ธนาคารมีเป้าหมายในเรื่องของการขยายงานควบคู่ไปกับการจัดระบบการจัดการ เราจะไม่เร่งขยายกลุ่มเพราะจะทำให้ขาดคุณภาพได้ โดยให้ถือกลุ่มที่เกิดอยู่แล้วเป็นแบบอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาอำเภอเมืองนนทบุรี เคยประสบปัญหาในการจัดการมาแล้ว แต่ก็พัฒนาระบบไม่หยุดยังมีแบบอย่างที่ดี ส่วนระบบของสำนักงานใหญ่ (ซึ่งตั้งอยู่ที่ชุมชนร่วมใจพัฒนา เขตประเวศ) ก็มีข้อบังคับเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน มีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ”

อาจารย์ศิริ ชมชาญ นายกสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้ซึ่งคลุกคลีอยู่กับองค์การการเงินชาวบ้านมาเป็นเวลานาน ให้ข้อคิดเห็นว่า “ธนาคารสัจจะออมรายวันนี้ หากมองกันในแง่กฎหมาย ก็ผิดเต็มประตู แต่ต้องยอมรับความจริงว่า สถาบันการเงินในระบบไม่เปิดโอกาสให้คนจนเข้าถึงได้ เพราะเขาเน้นที่หลักทรัพย์และเครดิต คนจนจึงต้องสร้างเครดิตด้วยตนเอง แก้ปัญหาการเงินและเศรษฐกิจของตัวเอง ถึงแม้ว่าตอนนี้จะเป็นสี่เทาที่ขอให้ทำต่อไปเพราะองค์การการเงินชาวบ้านที่เป็นอยู่ส่วนใหญ่หน่วยงานของรัฐสนับสนุนด้วยซ้ำก็ยังไม่เป็นสี่เทาอยู่เลย”

Mr. Jan B Osrini อาสาสมัครจาก Escap ให้ความเห็นว่า “ถ้าธนาคารของเอกชนไม่ยอมให้คนจนกู้เงิน แล้วจะห้ามคนจนไม่ให้พวกเขาจัดการการเงินของตนเองได้อย่างไร”

ในขณะที่ **นายพงศ์อดุล กฤษณะราช** ผู้อำนวยการฝ่ายกำกับสถาบันการเงินและตรวจสอบสถาบันเฉพาะกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย กล่าวว่า “สิ่งที่ชาวบ้านทำอยู่ไม่เฉพาะแต่กลุ่มสัจจะออมรายวันเท่านั้น นับเป็นเรื่องดีเพราะเป็นการช่วยเหลือกันเฉพาะสมาชิกของกลุ่ม แต่เป็นห่วงที่อาจมีคนฉวยโอกาสนำหลักการที่ดีๆ ของชาวบ้านไปใช้ประโยชน์เฉพาะตน ต่อแต่นี้ไปทางธนาคารแห่งประเทศไทยคงต้องเข้าไปเรียนรู้สิ่งที่ชาวบ้านทำอยู่ให้มากขึ้น เพื่อจะได้หนุนเสริมซึ่งกันและกันได้”

นี่พอที่จะเป็นข้อเสนอมองให้เห็นได้ว่า ธนาคารสัจจะออมรายวันคือวิถีหนึ่งของคนที่ยึดมั่น เพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงของพวกเขา วิถีที่ดำเนินตามแบบพระราชดำริของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 9 กฎหมายย่อมมีความสำคัญ แต่ชีวิตและความชอบธรรมย่อมสำคัญกว่า แล้วเราจะแก้ที่ตรงไหนดี

ชุมชนอามานะฮ์ใช้หนามยอกเอาหนามบ่ง

หากพูดถึงปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของคนจนในบ้านเรา คงหนีไม่พ้นเรื่องหนี้สินที่เกิดจากการกู้เงินนอกระบบ ที่ปรากฏให้เห็นในทุกชุมชน โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

แต่วันนี้ปัญหาดังกล่าวกำลังได้รับการแก้ไขด้วยภูมิปัญญาของคนในชุมชนเอง นั่นคือ ได้มีการรวมกลุ่มในรูปแบบที่เรียกว่า “กลุ่มสัจจะออมรายวัน”

“กลุ่มสัจจะออมรายวัน” เป็นการออมทุกๆ วันๆ ละเล็กละน้อย ตามกำลังความสามารถและต้องการของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากการออมทรัพย์เดิม ที่มีระบบการออมเป็นรายเดือน ซึ่งยังมีข้อจำกัดสำหรับสมาชิกคนจนฐานรากของสังคมอีกเป็นจำนวนมาก “การออมรายวัน” เปรียบเสมือนการเอาเงินไปหยอดกระปุกออมสินร่วมกันทุกวันนั่นเอง

นางอามินา บุญศรี ผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมรายวันในชุมชน อามะนะฮ์พัฒนา ถนนริมคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร เล่าให้ฟังถึงจุดประสงค์ของการก่อตั้งกลุ่มว่า เพื่อขจัดหนี้นอกระบบให้หมดสิ้นไปจากชุมชน เพราะคนในชุมชนแออัดแทบไม่มีใครที่ไม่เคยกู้เงินนอกระบบ

“แต่ละวัน “พวกโบ” (มอเตอร์ไซค์ที่เข้ามาปล่อยกู้และเก็บดอกเบี้ยยกับผู้ที่กู้ยืม) เข้าออกชุมชนทุกวันๆ ละหลายเที่ยว ซึ่งก็มีพี่น้องในชุมชนเราหลายๆ คน เป็นลูกหนี้พวกนั้น ก็อย่างว่าแหละมันกู้ง่ายจะตายไปไม่ต้องมีใครค้ำประกัน แต่ดอกเบี้ยยนี้สิ สูงถึงร้อยละ 20 ต่อเดือนเชียวนะ สมมติว่ากู้เข้ามา 3,000 บาท ต้องส่งดอกวันละ 150 ทุกวัน จะขาดสักวันก็ไม่ได้ ถ้าขาด เขาจะทบทวันละ 20 บาท บางวันหากใครไม่มีเงินส่งดอกให้เขา ก็ต้องคอยหลบๆ ซ่อนๆ เพราะบางครั้งถึงขั้นลงไม้ลงมือ

กันก็มี เรียกว่าอยู่ไม่เป็นสุขเลย เราเห็นแล้วก็สงสาร อยากช่วยเหลือเขา จึงไปกู้เงินข้างนอกมา 5 แสนบาท จ่ายดอกร้อยละ 3 มาปล่อยให้สมาชิก กู้เสียดอกร้อยละ 3 เหมือนกัน เพื่อนำไปโปะหนี้ในระบบ ทีนี้พอสมาชิก ในกลุ่มใช้หนี้ก้อนใหญ่หมดแล้ว แต่กลับขาดเงินออมที่จะเป็นเงินทุน หมุนเวียน จึงหันมาตั้งกลุ่มออมรายวันขึ้น"

จากจุดเริ่มต้นเล็กๆ ในชุมชนอามานะฮ์ เธอก็ได้ขยายแนวคิดนี้ ไปยังชุมชนใกล้เคียง อาทิชุมชนโรงปูน ชุมชนรอบบึงพระราม 9 เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกกู้และเข้าไ้ระบบการออมรายวัน ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาหนี้ นอกกรอบให้ชาวชุมชนได้ เธอทราบดีว่า สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มฯ ล้วนมีหนี้ในระบบเป็นหนักติดหลังกันแทบทุกคน แต่ทุกคนที่เดินเข้ามาตรงนี้ ต่างมีความตั้งใจอย่างเต็มที่ที่จะขจัดหนี้ในระบบให้หมดสิ้น และจะไม่วันย้อนกลับไปหามันอีก เพราะทุกคนยอมรู้ซึ่งแก่ใจถึงความ ทุกข์ทรมานของการเป็นหนี้ในระบบ และต้องการหลีกเลี่ยงให้พ้นวงวน แห่งทุกข์นั้น

นางสาวกันตยา สังข์ประเสริฐ เด็กสาวจากชุมชนโรงปูน บอกเล่าประสบการณ์ให้ฟังเมื่อครั้งที่เธอไปกู้เงินนอกระบบมา 3,000 บาท เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เนื่องจากตอนนั้นเงินขาดมือ เพราะงาน ก็ยังไม่มีทำ เธอบอกว่าต้องส่งดอกเบี้ยยทุกวันๆ ละ 150 บาท ถ้าวันไหน ไม่มีเงินจ่าย ก็ต้องคอยหลบหนีเพื่อไม่ให้เผชิญกับเจ้าหนี้

"คือตอนนั้นมีมอเตอร์ไซด์เข้ามาปล่อยกู้ในชุมชน ซึ่งเป็นช่วงที่เรา ไม่มีเงินพอดี และคิดว่าเงิน 3,000 บาท ก็ไม่มากไม่มายอะไร แต่เอา เข้าจริงๆ เกือบแย่ไปเหมือนกัน เพราะต้องส่งดอกให้เขาทุกวัน วันไหน ไม่มีเงินส่ง ก็ต้องคอยหลบอยู่ในบ้าน รอจนกว่าเขากลับไป จึงออกมาได้ บางทีปิดบ้านหลบไปอยู่ที่อื่นพลางๆ ค่ำๆ จึงค่อยกลับ บอกตรงๆ ว่า ตอนนั้นรู้สึกเครียดมาก พอหันมาเข้ากลุ่มสัจจะออมรายวัน รู้สึกดีขึ้นมาก

ตอนนี้มีเงินออมทุกวันๆ ละ 5 บาท 10 บาท เวลาจะกู้ก็สะดวก โดยเฉพาะเมื่อมีเรื่องเร่งด่วน สามารถกู้ได้ทันที แถมจ่ายดอกเบี้ยไม่แพง ร้อยละ 3 ต่อเดือนเท่านั้น”

นางอามิณา บุญศรี กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “จากกลุ่มออมรายวันในชุมชน ขณะนี้ได้ขยายไปสู่ชุมชนอื่นๆ หลายแห่งแล้ว ทั้งในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ในที่สุดได้เกิดการเชื่อมร้อยกลุ่มออมรายวันเข้าด้วยกันเป็น “ธนาคารสัจจะออมรายวัน” ที่ผ่านมาได้เปิดดำเนินการไปแล้ว 2 สาขา คือ สาขาประเวศ และสาขานนทบุรี ส่วนสาขาที่ 3 คือ ห้วยขวาง ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนใกล้เคียง 5 ชุมชน คือ ชุมชนอามานะย์ ชุมชนโรงปูน ชุมชนเพชรพระราม ชุมชนเพชรบุรี 40 และชุมชนรอบบึงพระราม 9 มีสมาชิกทั้งสิ้นประมาณ 900 คน โดยแบ่งเป็นออมรายวัน 600 คน และออมรายเดือน 300 คน ในส่วนของการออมรายวัน มียอดออมแต่ละวันประมาณ 15,000 - 20,000 บาท ขณะนี้มีเงินทุนเวียนทั้งสิ้น 2 ล้านบาทเศษ”

จากกลุ่มออมทรัพย์ผู้ใหญ่สู่กลุ่มออมทรัพย์เด็ก

นางอามิณา บุญศรี ในฐานะผู้จัดการสัจจะออมรายวัน สาขา ห้วยขวาง เล่าให้ฟังว่า “เนื่องจากในชุมชนมีเด็กและเด็กโตที่กำลังเรียนหนังสืออยู่เป็นจำนวนมาก น่าจะปลูกฝังนิสัยการออมให้พวกเขา ประกอบกับช่วงที่สมาชิกมาออมกันในตอนเย็น เป็นเวลาที่เด็กนักเรียนเลิกเรียนพอดี ซึ่งมีเด็กบางคนสนใจเข้ามาสังเกตดูว่า ผู้ใหญ่เขาทำอะไรกัน ขอพวกหนูเข้าร่วมด้วยได้ไหม เราก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่เด็กมีความตื่นตัว จากนั้นจึงได้ตั้ง “กลุ่มสัจจะออมรายวันเยาวชน” ขึ้น ตอนนี้มีเด็กๆ เป็นสมาชิกแล้วกว่า 300 คน มีทั้งออมรายวันและออมรายเดือนเหมือนผู้ใหญ่ทุกอย่าง ซึ่งรวมไปถึงการกู้ด้วย แต่ที่พิเศษคือเราจะกันเงินไว้

600,000 บาท เพื่อให้กู้ยืมเป็นทุนการศึกษารายละไม่เกิน 2,000 บาท โดยคิดดอกเบี้ยเพียงร้อยละบาทต่อเดือน แต่ละวันปล่อยกู้ 5-6 ราย ในจำนวนนี้ถ้ามีเด็กมากู้ก็จะเปิดโอกาสให้เด็กก่อน โดยเฉพาะช่วงใกล้เปิดเทอม มีทั้งเด็กและผู้ปกครองมาขอกู้กันเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะช่วยแบ่งเบาภาระในครอบครัวไปได้ระดับหนึ่ง

ด.ญ.รัชนี โชะบำรุง นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนวัดภาชี เล่าให้ฟังว่า “บ้านของเธออยู่ติดกับที่ทำการกลุ่มฯ ได้สังเกตเห็นผู้ใหญ่มาออกกันในตอนเย็นทุกวัน และภายหลังเธอได้มีโอกาสเข้ามาเป็นคณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์เยาวชน ที่เธอเป็นสมาชิกอยู่ด้วย โดยมีหน้าที่ดูแลด้านบัญชี ซึ่งแต่ละเดือน เธอจะได้รับค่าตอบแทน 700 บาท ด้วย

“หนูเป็นสมาชิกของกลุ่มฯ ได้ประมาณปีหนึ่งแล้ว มีเงินออมทุกวันๆ ละอย่างน้อย 5 บาท ซึ่งจะเจียดมาจากค่าขนมที่ได้ไปโรงเรียน ตอนนี้ มีเงินในบัญชี 400 กว่าบาทแล้ว ในช่วงเปิดเทอมที่ผ่านได้กู้ไป 1,000 บาท เพื่อซื้อหนังสือและชุดนักเรียน ซึ่งสามารถช่วยแบ่งเบาภาระทางบ้านไปได้มาก ที่สำคัญทำให้หนูได้ฝึกนิสัยการออมให้เป็นความเคยชินด้วย”

“กลุ่มสัจจะออมรายวัน” แม้จะเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่สมาชิกในชุมชน แต่หลังจากได้มีการขยายแนวคิดและเชื่อมร้อยกลุ่มสัจจะออมรายวันเข้าด้วยกันแล้ว เป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่านี่คือการแก้ปัญหาในระยะยาว ที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน เพราะกลุ่มสัจจะออมรายวัน เป็นการสร้างวินัยและฝึกนิสัยการออมให้เป็นวัฒนธรรมประจำครอบครัว และเมื่อนั้นพี่น้องคนจนก็ไม่ต้องนอนผวา กับดอกเบี้ยเหตุโหดที่เกิดจากหนี้ในระบบอีกต่อไป

ธนาคารสัจจะออมรายวัน สาขานนทบุรี :

คนจนพึ่งได้ตั้งแต่เงิน ถึงน้ำปลาและข้าวสาร

ในโลกนี้จะมีธนาคารที่ไหนบ้างที่ยอมให้คนจนๆ หาเช้ากินค่ำ รายได้ไม่แน่นอน อีกทั้งไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันได้กู้เงินไปใช้หรือที่เรียกว่าเป็นธนาคารเพื่อคนจนนั้นมีไหม? เช่น ให้ยืม 3,000 บาท แล้วจ่ายคืนวันละ 1 บาท 2 บาทก็ได้มีไหม? แต่ที่นี้ประเทศไทยมีแล้ว ธนาคารเพื่อคนจน จนจริงๆ ที่เกิดขึ้นจากการร่วมกันออมทรัพย์เล็กๆ เพียงไม่กี่คนจนขยายเติบโตเป็นที่พึ่งของคนจนได้นับพันคน

ความเป็นมา

นางอาจารย์ สำราญใจ ผู้จัดการธนาคารสัจจะรายวัน อ.เมือง จ.นนทบุรี เล่าว่า ที่ชุมชนพลอยไพลิน ซึ่งอยู่ในซอยสามัคคี เมื่อก่อนชาวบ้านจะกู้เงินนอกระบบกันมากซึ่งเป็นที่ทราบดีว่าดอกเบี้ยนั้นแสนจะแพงถึงร้อยละ 20 นี้ถือว่าธรรมดาตามาก ซึ่งปกติบางบ้านจะมีกลุ่มออมทรัพย์รายเดือนอยู่แล้วแต่ขาดสภาพคล่องเพราะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจคนตกงานกันมาก ซึ่งแต่เดิมสมาชิกส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนที่มีเงินเดือนประจำ เป็นคนชั้นกลางไม่ค่อยรับคนที่ไม่มีอาชีพรับจ้างรายวันหรือมีก็น้อยมาก เพราะกลัวว่าคนมีอาชีพรายวันรายได้ไม่แน่นอน กลัวว่าจะไม่มีเงินส่งคืน แต่สุดท้ายในแต่ละเดือนคนที่มีเงินเดือนก็ส่งเงินคิ่้นน้อยลงน้อยลงเรื่อยๆ จนกลุ่มต้องล้มไปในที่สุด

นางอาจารย์ ยังเล่าอีกว่า หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ พชม.ก็ได้นำเงินมियाชาวาลงไปในชุมชนอีก เพื่อที่จะได้ฟื้นฟูกลุ่มที่ล้มไปแต่ก็ไม่มีกรรมการคนไหนเอาหรืออยากจะทำอีก สุดท้ายก็มีการพูดคุยกันจนตกลงร่วมกันว่าเราจะฟื้นฟูกลุ่มไปพร้อมๆ กับการตั้งกลุ่มออมทรัพย์แบบใหม่ขึ้นมา นั่นก็คือ "กลุ่มสัจจะรายวัน" ริเริ่มจากคนเพียง 22 คน

ใช้ชื่อว่า "กลุ่มชอบัวร์" ซึ่งแปลว่า อดทนอดกลั้น

แต่การตั้งกลุ่มครั้งนี้จะต่างกับการตั้งกลุ่มครั้งแรกคือเน้นไปที่คนจนจริงๆ คนที่มีอาชีพรับจ้างรายวันหาเช้ากินค่ำเพราะได้มีการสรุปกันตอนกลุ่มล้มครั้งแรกแล้วว่า คนที่สร้างปัญหาคือคนชั้นกลางที่กู้เงินแล้วไม่ส่งคืน กู้ครั้งละมากๆ และกู้ไปใช้ในสิ่งที่ไม่จำเป็นแต่คนจนกู้แต่ละครั้งเพื่อไปประกอบอาชีพ และมีการส่งคืนอย่างสม่ำเสมอถึงแม้จะคืนครั้งละไม่มาก

นอกจากจะมีการระดมทุนกันออมทุกวันเพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มแล้วยังมีการเน้นให้สมาชิกทุกคนมีสัจจะในการออมและการส่งคืน ซึ่งผลก็เป็นที่น่าพอใจเพราะหนี้สูญแทบจะไม่มีเลย

เกิดธนาคารคนจนได้อย่างไร

เมื่อกลุ่มออมทรัพย์ชอบัวร์เข้มแข็งแล้วก็ได้มีการขยายกลุ่มไปยังชุมชนต่างๆ ถึง 8 ชุมชน ซึ่งใน 8 ชุมชนนี้เราได้เห็นว่าบางชุมชนมีเงินเหลือ แต่บางชุมชนเงินที่จะปล่อยให้สมาชิกกู้มีไม่พอ เมื่อเป็นเช่นนี้เราจึงคิดว่าน่าจะนำเงินฝากของทุกชุมชนมารวมกัน โดยให้มีกรรมการชุมชนแต่ละชุมชนเข้ามาเป็นตัวแทนในการทำงาน เพื่อว่าจะได้นำเงินจากชุมชนที่เหลือมาช่วยชุมชนที่เงินกู้ไม่พอ พร้อมทั้งเปิดเป็นระบบธนาคารเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2545 ที่ผ่านมาโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรีมาเป็นประธานในการเปิด

ปัจจุบันธนาคารมีสมาชิกทั้งหมด 560 คน จาก 9 ชุมชน ซึ่งธนาคารจะเปิดรับสมาชิกใหม่ปีละ 4 ครั้ง แต่หากเป็นสมาชิกเก่าที่ลาออกไป หากจะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่จะต้องลาออกไปแล้วอย่างน้อย 2 ปี และปัจจุบันกำลังมีการขยายสมาชิกไปยังชุมชนเรวดี และชุมชนตลาดขวัญ ซึ่งกลุ่มใหม่นี้ในช่วงแรกเราจะเน้นให้สมาชิกใหม่

พึ่งตนเองให้ได้ก่อน คือระดมเงินออมในชุมชนและนำเงินที่ได้จากการออมให้สมาชิกกู้ก่อนระยะหนึ่ง ก่อนที่จะมาสมัครรวมเป็นสมาชิกของธนาคาร

ในการฝากเงินจะแยกสมุดออกเป็น 3 เล่มคือ สีเขียว สีเหลือง และ สีชมพู โดยสีเขียวนับเป็นขั้นเริ่มต้นต้องการให้กลุ่มดูแลสมาชิกกันเอง ซึ่งจะกู้ได้ไม่เกิน 2,000 บาท/ครั้ง ซึ่งสมุดสีเขียวเหมือนกับสมุดฝากเพื่อเรียกของธนาคารทั่วไปที่สามารถฝาก-ถอนได้ทุกวัน หลังจากเป็นสมาชิกได้ 3 เดือนก็จะขยับมาเป็นสมุดเหลือง สามารถกู้ได้มากขึ้นคือ 3,000 บาท/ครั้ง และสามารถกู้เพื่อการศึกษาได้อีก 5,000 บาท แต่มีข้อแม้ว่าการกู้เพื่อการศึกษาขั้นนั้นจะต้องส่งคืนภายใน 6 เดือน เพื่อจะได้นำเงินมาให้สมาชิกกู้อีกในเทอมต่อไป หลังจากสมาชิกสมุดฝากสีเหลืองได้ 6 เดือน ก็จะขยับมาเป็นสมุดฝากสีชมพูซึ่งถือเป็นเงินฝากระดับครอบครัวเรียกว่าครอบครัวสัจจะ ซึ่งสามารถให้สมาชิกกู้ได้สูงถึงครั้งละ 15,000 บาท แต่มีข้อแม้ว่าต้องมีเงินออมอย่างน้อย 5,000 บาท ซึ่งทั้งหมดจะเก็บค่าบำรุงเพียงร้อยละ 5 ต่อเดือน ซึ่งหากเปรียบเทียบกับการกู้เงินนอกระบบนั้นน้อยกว่ามาก และการกู้เพื่อการศึกษาขั้นนั้นค่าบำรุงเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น ซึ่งค่าบำรุงเหล่านี้ก็จะนำไปเป็นสวัสดิการเงินปันผลและการใช้จ่ายในการบริหารแก่สมาชิกต่อไป

สาเหตุที่ต้องมีการแบ่งสมุดฝากเป็นสีเขียว สีเหลือง และสีชมพูก็เพราะว่าจะได้ดูสัจจะของสมาชิกในการที่จะส่งเงินคืนด้วยว่ามีการส่งเงินคืนสม่ำเสมอหรือไม่ และในแต่ละชุมชนก็มีการแยกสมุดฝากอย่างชัดเจนว่าใครหรือชุมชนไหนมีเงินเหลือเท่าไร สมาชิกสามารถขอได้ตลอดเวลา

ปัจจุบันในธนาคารมีเงินหมุนเวียนประมาณ 2 ล้านบาท และมีเงินหมุนเวียนในแต่ละวันประมาณ 2 หมื่นบาท ซึ่งจะปล่อยให้สมาชิกกู้ทั้งหมดในแต่ละวันแต่จะตัดไว้ 10% เพื่อเป็นเงินสำรอง

ช่วยคนจนได้จริงหรือ

ในเมื่อธนาคารส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการก่อตั้งของคนรวยก็ไม่แปลกอะไรที่เขาจะช่วยคนรวย แต่ธนาคารสัจจะซึ่งเกิดขึ้นจากการออมของคนจนแล้วจะไม่ช่วยคนจนได้อย่างไร

ธนาคารสัจจะออมรายวันจะสอดคล้องกับสภาพการทำมาหากินของคนจนซึ่งมีรายได้เป็นรายวัน ได้พบปะกันทุกวัน รู้ทุกข์ รู้สุข เห็นอกเห็นใจกัน โดยเฉพาะกลุ่มสามารถช่วยคนที่เป็นหนี้นอกระบบได้เป็นจำนวนมาก คนจนจะเป็นหนี้นอกระบบไม่มากไม่เหมือนคนชั้นกลางกลุ่มจึงช่วยได้

นางละอ้อย อัจฉาญ สมาชิกชุมชนพลอยไพลิน เล่าว่า “เป็นสมาชิกกลุ่มมาปีกว่าแล้ว เมื่อก่อนเป็นหนี้นอกระบบต้องกู้เงินร้อยละ 20 หากกู้ 5,000 บาท ก็จะต้องเสียดอกเบี้ยเดือนละ 1,000 บาท เมื่อสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มๆ ก็ให้กู้เงิน 5,000 บาท เพื่อไปปลดหนี้นอกระบบ หลังจากนั้นก็พยายามหาเงินมาคืนกลุ่ม ซึ่งกลุ่มก็ไม่ได้บังคับว่าจะต้องจ่ายวันละเท่าไร วันไหนมีมากก็คืนมาก มีน้อยก็คืนน้อย หากมีปัญหาอะไรก็สามารถมาปรึกษากลุ่มได้ หรือวันนี้ไม่มีจริงๆ ก็มาคุยได้ แต่ไม่ใช่หายไปเฉยๆ วันนี้ก็มากู้เงิน 500 บาท กู้ไม่เยอะจะเอาไปเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวเพราะช่วงนี้เปิดเทอม มีค่าใช้จ่ายเยอะเงินเลยไม่พอใช้”

นางละอ้อย ยังเล่าอีกว่า “บางคนเป็นสมาชิกกลุ่มได้แค่ 2 วัน แต่ภรรยา กำลังจะคลอดลูก เงินไม่มีก็สามารถที่จะมากู้เงินนำภรรยาไปโรงพยาบาลได้ ถ้าไปที่อื่นเขาคงไม่ให้ หรือหากให้ดอกเบี้ยก็คงจะสูงมาก”

ยายบัวผัด ศรีรองเมือง อายุ 90 ปี อาชีพเก็บผักนึ่งขาย รายได้วันละ 5-10 บาท แต่เป็นสมาชิกกลุ่ม วันก่อนมาขอกู้เงิน 700 บาท ยายบัวผัดดีใจจนน้ำตาไหล บอกว่าจะนำไปซื้อที่ดินอน ไปกู้ที่อื่นเขาคง

ไม่ให้กู้แน่นอน เพราะเขากลัวว่ายายจะไม่มีเงินส่งคืนให้เขา ซึ่งยายก็ไม่มีจริงๆ หากเขาให้ส่งเงินครั้งละมากๆ เพราะรายได้ยายแค่วันละ 10 บาท และยายก็ไม่มีหลักประกันอะไรให้เขาด้วย แต่ที่นี้ให้กู้หมด แต่เราจะต้องมีสักจะว่าจะส่งคืนให้เขา 1 บาท ยายก็ส่งขอแค่นี้ได้ส่ง ตอนนี้นเงินที่กู้มาซื้อที่นอน ยายก็ส่งคืนหมดแล้ว

ยายบัวผัด ยังเล่าอีกว่า “วันก่อนมีเพื่อนบ้านล้มมอเตอร์ไซด์ หัวแตกก็ได้ธนาคารนี้แหละที่ให้กู้เงินไปหาหมอ หากไปธนาคารอื่นเขาคงไม่ให้แน่นอน เพราะเราไม่มีหลักทรัพย์ไปประกันให้เขา เรามีแต่สักจะว่าจะส่งคืน ถึงแม้ว่าจะส่งคืนวันละไม่กี่บาทแต่เราก็กู้เงินจนหมดทุกครั้ง”

ธนาคารสักจะนอกจากช่วยคนจนในการกู้ยืมดอกเบี่ยต่ำแล้ว ทุก 6 เดือนก็จะมีการปันผลกำไรให้กับสมาชิกอีกด้วย ซึ่งได้จากเงินค่าบำรุง 5% โดยจะแบ่งงบบริหาร 2% ปันผลคืนสมาชิก 2% และแบ่งไว้เป็นสวัสดิการ 1% เช่นค่าช่วยเหลือในการคลอดบุตร, เจ็บป่วย และเป็นเงินให้เปล่าสำหรับคนพิการคนละ 150 บาท/เดือน (ซึ่งตอนนี้มี 2 คน) และเงินสนับสนุนเด็กเรียนดีเป็นต้น

นางอาจารย์ สำราญใจ เล่าว่า “นอกจากให้บริการด้านการเงินแล้วเรายังจะช่วยเหลือสมาชิกด้านความเป็นอยู่อีกด้วย เช่น บางครั้งในบ้านไม่มีเงินแม้แต่บาทเดียวที่ธนาคารก็จะมีข้าวสาร ไข่ น้ำปลา และของใช้อื่นๆ ที่จำเป็นในครอบครัว ให้สมาชิกมาเยี่ยมเอาไปใช้และจ่ายคืนวันละเท่าไรก็ได้เพราะคนจนหากไม่มีเงินขอแค่ให้มีข้าวสารกับน้ำปลาก็สามารถกินได้แล้ว”

ปัญหาทุกอย่างสามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ หากเราทุกคนร่วมแรงร่วมใจและมีสักจะต่อกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือกันโดยเริ่มจากครอบครัวและชุมชนของเรา ก่อน *

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ คุณอาจารย์ สำราญใจ
ที่อยู่ 10/4 หมู่ที่ 2 ต.ท่าทราย อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 02-9611828 , 06-1491675

กิจกรรมปลูกผักอินทรีย์ของโรงเรียน
วัด...
โดย...

รวมกันเราอยู่ ไปดูแลดวงบั้ง

“กลุ่มสมุนไพรมันดงบั้ง
เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน ปลุกสมุนไพรมัน
ส่งเป็นวัตถุดิบขายให้กับโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์
แปรรูปเป็นยาและเครื่องสำอางค์สมุนไพรมัน
ปัจจุบันเข้าระบบคุณภาพเกษตรอินทรีย์
ที่สากลรับรอง”

เปิดเรื่อง

“อยากให้อาจารย์ไปช่วยนำเสวนาทีมทำงานประชาคมที่ปราจีนบุรี ในหัวข้อว่า ชีวิตสาธารณะ สร้างสรรค์สุขภาพได้อย่างไร”

คุณบุษบงค์ ชาวกันหา ผู้ประสานงานประชาคมสุขภาพจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเคยร่วมงานกันมาหลายงาน แจ้งความประสงค์ให้ผมทราบ ในที่สุดผมก็ได้เดินทางไปปราจีนบุรี เพื่อไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดและประสบการณ์จากพวกเขาในฐานะเพื่อนพ้องน้องพี่คนทำงานเพื่อสุขภาพคนไทย

ไปครั้งนี้จึงได้ถือโอกาสแวะเยี่ยมชมและเรียนรู้กับชุมชนบ้านดงบัง ซึ่งเคยได้ยินกิตติศัพท์มาก่อนหน้านั้น ว่าเป็นชุมชนพึ่งตนเองที่เข้มแข็งมาก หลังจากอ่านพบใน “บันทึกงานเขียนชุมชน คนสร้างสุข” ที่เครือข่ายประชาคมคนปราจีนบุรี ได้รวบรวมเรื่องราวของกลุ่มคนที่รวมตัวกันสร้างสุขภาพในจังหวัดปราจีนบุรี ในจังหวัดปราจีนบุรีมีหมู่บ้านดงบัง 2 แห่ง ดงบังหนึ่งเด่นในเรื่องการรวมตัวกันปลูกสมุนไพรส่งขายโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร อีกดงบังหนึ่งเด่นเรื่อง อบต.เข้มแข็ง ซึ่งมีความน่าสนใจทั้งคู่ ผมจึงบอกคุณบุษบงค์ไปว่า “อยากไปสัมผัสและเรียนรู้ทั้ง 2 แห่ง แต่น่าเสียดายเวลาจำกัด จึงขอไปดงบังที่ปลูกสมุนไพรก่อนก็แล้วกัน”

ที่บ้านดงบังแห่งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของตำบลดงชีเหล็ก อำเภอเมือง มีประชากรประมาณ 2 พันกว่าครัวเรือน เมื่อก่อนชาวบ้านมีอาชีพหลักคือปลูกไม้เต็งขาย ผลผลิตกำลังไปได้ดี จวบจนราวๆ ปี 2542 เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันว่าจะเกิด เมื่อไม้เต็งของชาวบ้านเริ่มออกดอก นั่นก็หมายถึงการสิ้นอายุไขของไม้เต็งทั้งหมด ชาวบ้านเดือดร้อนขนาดหนัก กุ่มขมับอยู่นาน ต่อมาได้ปรับตัวมาปลูกไม้ประดับส่งขายในเมืองต่างๆ และตลาดในกรุงเทพฯ อย่างต้นโมก ไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิดที่คนเมืองชอบซื้อไปปลูกประดับบ้าน ส่วนหนึ่งมาจากแถวนี้แหละ

ราวๆ ปี 2541 ที่กระแสสมุนไพรและการแพทย์แผนไทยมาแรง โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัดหันมาสนใจส่งเสริมการพัฒนาสมุนไพรอย่างเอาจริงเอาจัง โดยมี เกษัชกร หงษ์สุภาภรณ์ ปิติพร และ นายแพทย์เปรม ชินวันทนานนท์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาล เป็นแกนนำที่สำคัญ จากการเริ่มจับที่สมุนไพรไม่กี่ตัว ก็ขยายงานมากขึ้น มีการผลิตยาสมุนไพรหลายชนิดอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เช่น หนุ่ยบักกิง หนุ่ยหนวดแมว เสลดพังพอน เพชรสังฆาต ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น โดยนำวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาร่วม ผสมผสานการใช้ยาสมุนไพรและการแพทย์แผนไทยเข้ากับการบริการด้วยการแพทย์แผนตะวันตกของโรงพยาบาล ขยายการผลิตสมุนไพรเพื่อเป็นยาไปสู่อุตสาหกรรมสมุนไพรเพื่อความงาม เช่น สบู่บำรุงผิวจากขมิ้นชัน เปลือกมังคุด แดงกวา แชมพูสระผมจากดอกอัญชัน เป็นต้น

เรียกว่าขยาย product line เพื่อขยายตลาดไปพร้อมๆ กัน ซึ่งแน่นอนว่า จะต้องมีการวัดคุณภาพเชื่อถือได้รองรับอย่างเพียงพอ ทำให้กลุ่มชาวบ้านกว่า 30 ครัวเรือนที่บ้านดงบัง กลายเป็นแหล่งวัตถุดิบสมุนไพรที่สำคัญแห่งหนึ่งของโรงพยาบาลเจ้าพระยาในเวลาต่อมา

คุณสมัย คุณสุข ประธานกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ให้ข้อมูลย้อนอดีตว่า

“เริ่มต้นจากการที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เล็งเห็นว่าสภาพแวดล้อมที่ดงบัง น่าจะเหมาะสมกับการส่งเสริมการปลูกสมุนไพร จึงทำโครงการให้ชาวบ้านไปดูงานสมุนไพรที่ระยอง เมื่อแกนนำ 21 คนกลับจากดูงาน ก็เริ่มคิด เริ่มรวมกลุ่มกัน จนกระทั่งราวๆ ปี 2542 ก็เดินเข้าไปคุยกับทางโรงพยาบาล ว่าพวกเราจะปลูกสมุนไพรส่งขายให้ แรกๆ ก็เริ่มจากการปลูกหญ้าปักกิ่ง ฟ้าทะลายโจร ค่อยๆ ลดและเลิกการใช้สารเคมีอย่างเด็ดขาด โดยค่อยๆ ขยายกลุ่มทำกันไป เรียนรู้กันไป ปรับตัวกันไป ทางโรงพยาบาลก็เข้ามาช่วยแนะนำทางวิชาการบ้าง ทำให้เกิดความมั่นใจและมั่นคงขึ้นตามลำดับ”

“ชาวบ้านบางคนพูดจาดูถูก เย้ยหยันต่างๆ นานาว่า ปลูกสมุนไพรส่งขายจะพอ...กรี ไม้ดอกไม้ประดับ ขายได้กำไรดีๆ ไม่ชอบหรือไง แล้วอย่างนี้ก็จะเห็นผล คำพูดเหล่านี้ช่วยสร้างแรงฮึดของพวกเรามาจนถึงวันนี้” **คุณพีทพิพาพร ปุ่มริด** เล่าให้ฟัง

อาจารย์มงคลศักดิ์ เพ็ชรสังหาร เลขาธิการกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ครูหนุ่มไฟแรง แกนนำคนสำคัญอีกคนหนึ่งของกลุ่ม เล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า

“เมื่อโรงพยาบาลสั่งให้ส่งสมุนไพรชนิดใด จำนวนเท่าไรให้สมาชิกในกลุ่มก็มาแบ่งกันว่า ครอบครัวใดจะส่งเท่าใด กระจายกันไป ตัดแล้วนำมาตากให้แห้ง บรรจุถุงรวมกันส่งไป ทางโรงพยาบาลก็ต้องตรวจสอบวิเคราะห์คุณภาพมาตรฐาน ถ้าสินค้าที่ส่งมีสารเคมีปนเปื้อนหรือเก็บไม่ได้มาตรฐานก็ถูกส่งกลับ”

2 ปีหลังมานี้ทางโรงพยาบาลส่งเจ้าหน้าที่จากงานตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบชุมชน และเกษตรอินทรีย์ ของมูลนิธิโรงพยาบาล

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร เจ้าของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เข้ามาอยู่ในชุมชนเลย มาดูทุกขั้นตอนของการผลิต เพื่อประกันคุณภาพตั้งแต่ในแปลงสมุนไพร ขั้นตอนการเก็บเกี่ยว การคัดเลือกสมุนไพร การตาก/อบสมุนไพร แบบว่าทุกขั้นตอนก่อนส่งวัตถุดิบให้โรงพยาบาล ชาวบ้านก็อุ่นใจเพราะเหมือนมีที่ปรึกษา โรงพยาบาลก็อุ่นใจ ผลดีสุดท้ายให้กับผู้บริโภค”

น้องเอกสิทธิ์ คำரிหัวใจจริง เจ้าหน้าที่งานคุณภาพวัตถุดิบชุมชน และเกษตรอินทรีย์ เล่าที่มาของตนให้ฟังว่า

“ผมเป็นคนใต้ จบวิศวกรรมโยธา ชอบท่องเที่ยวไปเรื่อยๆ แบบสะพายเป้ใบเดียว เที่ยวทั่วโลก เมื่อ 2 ปีก่อน มาเที่ยวที่ปราจีนบุรี ได้เจอกับน้องของเภสัชกรโรงพยาบาล ที่เขาชวนมาช่วยงานตรวจสอบคุณภาพเกษตรอินทรีย์ ฟังดูน่าสนใจดี ก็เลยอยู่ทำ มกท. เป็นเครือข่ายองค์กรสีเขียว หรือภาษาอังกฤษว่า Green Net เป็นเครือข่ายองค์กรเอกชนที่เชื่อมกันระดับนานาชาติ ไม่ใช่ราชการ เขามีการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่มุ่งรักษาสิ่งแวดล้อมและเป็นผลดีแก่ผู้บริโภค ผมทำงานนี้ เลยได้มาฝังตัวอยู่กับชาวบ้านดงบัง ทำหน้าที่เหมือนผู้ตรวจสอบคุณภาพภายใน เรียนรู้กับชาวบ้าน ให้คำแนะนำชาวบ้าน สนุกมาก ทำให้รู้ว่าตัวเองชอบงานแนวนี้ อยู่ในชุมชนมาเกือบ 2 ปี ได้เรียนรู้เรื่องราวของชาวบ้าน มีทั้งเสียงหัวเราะและน้ำตา เป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่ามากจริงๆ”

น้องเอกสิทธิ์ ยังได้พูดแถมแสดงทัศนคติอีกว่า

“ราชการบางหน่วยมีปัญหามาก นอกจากไม่ช่วยสนับสนุนชาวบ้านแล้ว ยังแอบอ้างผลงานของชาวบ้านไปตั้งงบประมาณเอามาให้พรรคพวกกันเอง พอมีคนมาตรวจงาน ความจริงก็ค่อยปรากฏ ชาวบ้านที่ทำงานนี้จริงๆ ในชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนเหล่านั้นเลย แต่เงิน

งบประมาณไปตกหล่นเสียที่อื่น”

นี่เป็นเสียงสะท้อนของบัณฑิตนอกระบบราชการที่ฝังตัวอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นเสียงสะท้อนที่แฝงนัยยะสำคัญไม่น้อย

“เมื่อก่อน เราต่างคนต่างปลูก ต่างคนต่างเก็บส่ง การตรวจสอบให้ผลผลิตได้มาตรฐานก็ยากลำบาก หลายครั้งที่ของถูกตีกลับเพราะไม่ได้มาตรฐาน ของผมเองก็เคยถูกตีกลับ ผมก็เอามาบอกให้คนอื่นได้เรียนรู้ จะได้ไม่ทำอย่างผม ต่อมาเราก็ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหาตามลำดับ เมื่อปีกลายได้งบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจตำบลละ 1 ล้านบาท มาสร้างโรงตากสมุนไพร โรงเพาะเนื้อเยื่อ เพื่อขยายพันธุ์สมุนไพร ตูบสมุนไพร เดียวนี้เราให้สมาชิกนำสมุนไพรมารวมกัน เพื่อเข้ากระบวนการตากและอบที่เหมือนกัน ให้ได้ผลผลิตที่สวยงามเหมือนกัน และเข้ามาตรฐานเดียวกัน”

คุณक्रमงคลศักดิ์ ให้ข้อมูลเพิ่มเติม และบอกอีกว่า

“เงินที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ต้องผ่าน อบต.ก่อน กว่าจะเอาเงินออกมาใช้ได้ ยากลำบากมาก ชาวบ้านดูแลเรื่องการจ้างเอง จึงได้โรงเรียน เป็นอาคารที่แข็งแรง มีคุณภาพมาก เพราะพวกเขาไม่ยอมให้เงินรั่วไหลไปไหนเลย”

คุณทีทิพพาท รุ่งริต เจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาดกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ผู้คุมสต็อกผลผลิตสมุนไพรของชาวบ้านทั้งหมด เล่าและแสดงความเห็นถึงพัฒนาการทางสังคมที่เป็นความหวังดีงาม ซึ่งนับวันจะหาได้ยากมากในสังคมเมืองไทยเราว่า “เมื่อก่อนแต่ละครอบครัวเก็บสมุนไพรกันเอง ถ้าทำกันเองในครอบครัวก็เก็บไม่ค่อยทัน ต้องจ้างแรงงานแทบจะไม่คุ้มและผลผลิตก็ไม่ค่อยได้มาตรฐาน มีพี่อื่นเจอบน เดียวนี้เราหันมาใช้วิธีลงแขก คือเอาแรงกันเองในหมู่สมาชิก สลับสับเปลี่ยนไปช่วยกันเก็บสมุนไพรให้กันและกันแบบวันเว้นวัน ได้งานเร็วมาก

สมาชิกได้เรียนรู้ร่วมกันด้วยว่าไบแบบไหนควรเก็บ ไม่ควรเก็บ เป็นการพัฒนาคุณภาพกันเองด้วย เจ้าหน้าที่ มกท.ก็ลงไปช่วยกันดูด้วย สมาชิกจากแต่ละบ้านที่ไปช่วยลงแขกจะห่อข้าวไปกินกันเอง เพื่อไม่ให้เจ้าบ้านต้องเสียเวลามานุงหาอาหารเลี้ยง เป็นการทำงานร่วมทุกชั่วร่วมสุขกันอย่างเรียบง่าย”

ณ วันนี้กลุ่มสมุนไพรมันดงบัง ซึ่งผ่านร้อนผ่านหนาว ทั้งความสำเร็จและอุปสรรค ในห้วงเวลา 2-3 ปี แต่ก็ทำให้กลุ่มมีความเจริญเติบโตและเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ สมุนไพรหลายสิบชนิดถูกเพาะปลูกขึ้นที่นี่ ไม่ว่าจะป็นหญ้าปักกิ่งที่ใช้บำรุงหัวใจ และต้านมะเร็ง ชุมเห็ดเทศที่ใช้เป็นยาระบาย ฟ้าทะลายโจรที่ใช้แก้ไอและเจ็บคอ เพชรสังฆาตที่ใช้รักษาโรคสีดวงทวาร และอื่นๆ อีกมากมาย

“คิดว่าเลือกเดินถูกทาง แม้การปลูกสมุนไพรแบบไม่ใช้สารเคมีจะเป็นงานที่เหน็ดเหนื่อย ต้องขยัน แต่เราก็มีเพื่อนสมาชิกกลุ่มเป็นแบบพี่น้องกัน เป็นครอบครัวใหญ่ ทำให้รู้สึกอบอุ่น มีความสุข มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว ค่อยๆ ปลดหนี้สินที่มีอยู่เดิมลงได้เรื่อยๆ คิดว่าชีวิตจะดีขึ้นกว่าในอดีต ตามหลักของความพอดี พอเพียง ไม่หวังจะร่ำรวยมากมาย ทุกวันนี้ก็บอกลูกๆ ให้ตั้งใจเรียนหนังสือ เรียนให้สูงๆ ไว้ แต่ถ้าไม่ไหวก็ไม่ต้องห่วง เรามีพื้นที่ทำกิน ไม่ต้องกลัวอดตาย” คุณพิททิพพรได้แสดงความรู้สึก ด้วยใบหน้าและสายตาของคนที่มีความสุข และเต็มเปี่ยมไปด้วยความหวัง

วันที่เราไปเยี่ยม มีเด็กนักเรียนชั้น ป.5 กำลังมาวาดภาพที่ตนประทับใจ ณ บริเวณสวนสมุนไพรที่ปลูกสอดแทรกอยู่ในสวนป่าผสมผสาน และทำรายงานเรื่องพืชสมุนไพรเพื่อส่งคุณครู ตามแนวทางการเรียนการสอนสมัยใหม่ คือการเรียนจากของจริง ชีวิตจริง เรียนจากชุมชน แทนที่จะมุ่งเรียนจากตำรา เพื่อเอาไปท่องสอบ โดยคุณครูก็ได้

แอบหวังไว้เล็กๆ ว่า

“เด็กนักเรียนรุ่นหลังนี้ ซึ่งก็คือลูกหลานของคนในชุมชนแห่งนี้ คงจะสนใจ และรักที่จะเจริญรอยตามพ่อแม่ รวมกลุ่มกันทำอาชีพปลูก สมุนไพรสืบทอดจากพ่อแม่ ไม่ทิ้งถิ่นไปกันเสียหมด”

ภาพที่งดงามอันเป็นประสบการณ์ จากชีวิตชาวบ้านดงบังกลุ่ม เล็กๆ กลุ่มหนึ่งที่ได้ไปเที่ยว ไปเห็น ไปเรียนรู้มา เป็นเพียงเดี่ยวเดียวของ ชุมชนที่นั่น และเป็นเพียงจุดเล็กๆ เท่าปลายเข็ม หากเปรียบสังคมไทย เป็นพื้นผ้าขนาดใหญ่

เรื่องราวชีวิตและความเป็นไปในชุมชนที่นั่น มีปัญหาข้อขัดข้อง และบทเรียนทั้งสุขทั้งทุกข์มากมาย ขนาดจะตั้งศูนย์สาธิตสมุนไพร โรงตาก โรงอบสมุนไพรไว้ในที่สาธารณะอย่างเช่น วัดวาอาราม ก็ยังทำ ไม่ได้ จนต้องหลบมาขอยืมที่ดินของชาวบ้านปลูกสร้างไว้ใช้งานร่วมกัน นี่ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของความไม่เรียบ ไม่ง่าย พิสูจน์ว่าหนทางทุกสาย ไม่มีสายไหนเลยที่โรยด้วยกลีบดอกกุหลาบอันหอมหวานและสวยงาม

แต่ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่นั่น เขาก็มิได้ย่อท้อ เพราะเขากำลัง ร่วมกันพิสูจน์ “ทฤษฎีพระมหาชนก” หรือ “ทฤษฎีแห่งความเพียร” โดยใช้ทุนชีวิตจริงของพวกเขาเป็นเครื่องมือพิสูจน์ครับ *

นิยาม “เกษตรอินทรีย์”

เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ โดยเน้นที่การปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ แต่ในขณะเดียวกัน ก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และพัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืชและสัตว์เลี้ยง หลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากล ที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ-สังคม ภูมิศาสตร์ สภาพอากาศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย (สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ : International Federation of Organic Agriculture Movement) (IFOAM)

ระบบการเกษตรในแนวทางเกษตรอินทรีย์นั้นให้ความสำคัญกับการทำเกษตรกรรมโดยยึดหลักสร้างสมดุลและอนุรักษ์ธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์จึงปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิด เพื่อผลิตอาหารที่มีคุณภาพสูงทางโภชนาการและปลอดภัยต่อสุขภาพ ในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

เพื่อเป็นหลักประกันต่อเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์ และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค จึงได้เกิดกระบวนการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ซึ่งจะตรวจสอบทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์, การปลูก, ปัจจัยการผลิตต่างๆ, การเก็บเกี่ยว, การแปรรูป, ตลอดจนการขนส่ง กระทั่งถึงมือผู้บริโภค โดยมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของ มกท. นี้ได้รับการยอมรับว่ามาตรฐานทัดเทียมกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM)

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่ คุณสมชัย คุณสุชา
ที่อยู่ อบต.ดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี 25000
โทรศัพท์ 09-8047566

จากมหาวิทยาลัย ชุมชนปักธงใต้ ถึงสวนโมกขพลาราม

“ส่งเสริมการวิจัยชุมชน
เพื่อให้เกิดกำลังใจร่วมกัน
แล้วสื่อสารเชื่อมโยงรับรู้ถึงกัน
เรียนรู้กันและกัน
ถักทอเป็นเครือข่ายที่หลากหลาย
กว้างขวางเต็มประเทศไปหมด
เราจะมีทางพันทุกขร่วมกัน
เกิดสังคมสุขภาวะได้”

เปิดเรื่อง

ช่วงวันที่ 23 - 24 พฤษภาคม 2546 ผมและคณะได้มีโอกาสไปเที่ยวและร่วมเรียนรู้ ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชกับสุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยชุมชนบักชีใต้

แห่งแรกที่ได้ไปเที่ยวคือ ที่ตั้งของศูนย์ประสานมหาวิทยาลัยชุมชนบักชีใต้ ที่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้คุยกับคุณพินุญธรรม เทอดเกียรติชาติ อธิการมหาวิทยาลัย ได้ความรู้กลับมาแยะ

ถ้าจะว่าไปแล้วมหาวิทยาลัยชุมชนบักชีใต้ ก็คือพื้นที่ทั้ง 15 จังหวัดของบักชีใต้ นับจากประจวบคีรีขันธ์ลงไป ที่มีคน มีสิ่งแวดล้อม มีภูมิปัญญา มีวิถีชีวิตมีเรื่องราวความเป็นมาเป็นไปของคนบักชีใต้ที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานนั่นเอง

มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เชื่อมระหว่างฐานความรู้สารพัดที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นเข้ากับฐานความรู้ใหม่ๆ และเชื่อมผู้รู้ที่แตกต่างกันหลากหลายเข้าด้วยกัน ส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดความรู้เดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมให้วิวัฒน์พัฒนาขึ้น เพื่อให้เป็นปัญญาสำหรับการดำรงชีวิตของคนบักชีใต้ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน และเพื่อเป็นพลัง

ของชาติในการต่อสู้กับวิกฤติรอบด้าน ให้ประเทศอยู่รอดและคนไทยอยู่เย็นเป็นสุข

มหาวิทยาลัยชุมชนบักซีได้จึงไม่ไหมมหาวิทยาลัยที่ต้องสถาปนาอาณาจักรใหม่ เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดวิชาการที่ลอกเลียนมาจากตะวันตกและจากคนชั้นสูง เพื่อยกระดับชาวบ้านให้แปลกแยกออกจากชุมชนท้องถิ่นเดิมของตน

พูดอีกนัยหนึ่ง มหาวิทยาลัยก็คือ แหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชีวิตจริงของประชาชนคนเล็กคนน้อย เพื่อการมีชีวิตจริงอยู่ในชุมชนท้องถิ่นจริงของตนนั่นเอง

ความหมายของมหาวิทยาลัยชุมชนบักซีได้ที่เขาเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็คือ

“มหา” หมายถึง ยิ่งใหญ่ ล้ำลึก ดุจเช่นมหาสมุทร

“วิชา” หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณของมนุษย์ เป็นเรื่องของ การดับทุกข์ ตรงกันข้ามกับ “อวิชา”

“ลัย” หมายถึง ที่อยู่

“ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการสื่อสารถึงกัน หรือเขตพื้นที่เดียวกัน หรือทั้งสองอย่าง

“บักซีได้” หมายถึง 15 จังหวัดภาคใต้รวมประจวบคีรีขันธ์ด้วย วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่เขียนไว้อย่างเป็นทางการ บอกว่า

1. เพื่อเชื่อมร้อยฐานภูมิปัญญาทุกๆ ฐานเข้าด้วยกัน
2. ยกกระดับภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยถูกมองข้าม

3. เป็นเวทีให้แก่ผู้รู้ ปราชญ์ ศิลปจารย์ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และฐานความรู้

โดยมีหลักการความร่วมมือ คือ การต่อยอดฐานความรู้ที่มีอยู่เดิม การคงความหลากหลายของความรู้ การมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง ฐานความรู้ต่างๆ และพร้อมที่จะร่วมมือกับทุกหน่วยงาน

ก่อนมาเป็น “มหาวิทยาลัยชุมชนปักษ์ใต้”*

ก่อนหน้านี้นี้ ชุมชนปักษ์ใต้หลายแห่งมีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันมาอย่างช้านาน ครั้งเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2545 ในเวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการ “เรื่อง คนได้..ใช้ปัญญา” ครั้งที่ 1 ณ ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขต 8 อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีการสรุปในสาระสำคัญของเนื้อหาทางยุทธศาสตร์ภาคใต้ คือ

1. ยุทธศาสตร์การประสานเพิ่มพลังและเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรท้องถิ่นในทุกๆ ด้าน เช่น เครือข่ายด้านศิลปิน เด็ก สตรี งานสวัสดิการ ชุมชน ธุรกิจชุมชน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม การเกษตรกรรม ฯลฯ
2. ยุทธศาสตร์การใช้ทุนทางสื่อท้องถิ่น สื่อศิลปินพื้นบ้าน สื่อวัฒนธรรม โดยมีวิทยุชุมชน ศิลปินพื้นบ้าน หอกระจายข่าวเป็นช่องทางของการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร
3. ยุทธศาสตร์การรวบรวมเกี่ยวกับความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ก่อตัวเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การพึ่งตนเอง การสร้างพื้นที่ตัวอย่าง หรือ มหาวิทยาลัยชุมชน มีสื่อวิทยุให้การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร
4. ยุทธศาสตร์การประสานภาคีต่างๆ ทางสังคม เช่น ประชากรรัฐ/สทบ. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กองทุนเพื่อการลงทุนทาง

* จากหนังสือทุนความคิด 13 ศิลปจารย์ มหาวิทยาลัยชุมชนปักษ์ใต้ พิมพ์เผยแพร่โดย กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF)

สังคม (SIF) สำนักงานการวิจัย (สกว.) สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันสนับสนุนการทำงานของกลุ่มชนภาคใต้

ต่อมาเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2545 ในเวที “คนใต้... ใช้ปัญญา” ครั้งที่ 2 ณ สำนักงานสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดพัทลุง ได้ค้นพบและสรุปประเด็นสำคัญของการที่องค์กร ชุมชน ชาวบ้าน คนทำงานทางสังคม ได้มีแรงใจ แรงจูงใจที่เป็นพลังขับเคลื่อนการทำงานหลายๆ อย่างที่คล้ายกัน และสำคัญยิ่ง คือ

- พลังทางด้านศาสนธรรม ความเป็นอยู่ที่มีพฤติกรรมและศรัทธาต่อศาสนา

- พลังแห่งความรักท้องถิ่น แผ่นดินเกิด
- พลังของการได้กระทำแล้วได้ “แรงออก”
- พลังของการสืบสานจินตนาการ สร้างสรรค์ ฟังตนเอง

ด้วยประสบการณ์ความสำเร็จหลายๆ อย่างจากพลังของปัญญา ส่งผลทำให้เกิดชุดความรู้ ประสบการณ์ที่ผ่านมาของคนใต้ในพื้นที่ต่างๆ ความรู้เหล่านั้น เช่น

1. ความรู้ด้านศิลปพื้นบ้าน
2. ความรู้ด้านการจัดทรัพยากรในพื้นที่ป่าต้นน้ำ-ลุ่มน้ำป่าพรุ-ป่าชายเลน-ชายฝั่ง
3. ความรู้ด้านการออมทรัพย์และจัดสวัสดิการชุมชน
4. ความรู้วิสาหกิจชุมชน-ธุรกิจชุมชน
5. ความรู้ด้านเกษตรชีวภาพ-ผสมผสาน
6. ความรู้ด้านแผนแม่บทชุมชน
7. ความรู้ด้านการรักษาสุขภาพะชุมชน

การขยายผลจากความรู้และประสบการณ์ดังกล่าว จำเป็นต้องมีหลายๆ ฝ่ายมาร่วมมือกับชุมชน อย่างเช่นสถาบันการศึกษาซึ่ง ได้แก่

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันราชภัฏ โดยมี SIF พอช. สกว. จัดทำแผนงานและประสานกันเป็นรูปธรรม ผลักดันและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ออกมา เช่น

- สร้างมหาวิทยาลัยชุมชน ผลักดันนโยบายสู่ภาครัฐ สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม
- ผลักดันนโยบายการคุ้มครองสวัสดิการชุมชน สถาบันการจัดสวัสดิการชุมชน
- ขยายผลเข้าสู่ความเป็นโรงเรียนธรรมชาติ เช่น ใช้ป่าธรรมชาติให้เด็ก เยาวชน ศึกษาเรียนรู้
- ถักทอเวที สร้างกลไกประสานคณะภูมิปัญญาภาคใต้ เสนอนโยบายต่อรัฐบาล
- ทำสื่อชาวบ้านที่เป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์
- สร้าง - เพิ่ม วิทยากรกระบวนการชาวบ้าน
- จัดระบบการเรียนรู้บนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้าน องค์กรความรู้จริงของท้องถิ่น

ต่อมาเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2545 ในเวที “คนใต้... ใช้ปัญญา” ครั้งที่ 3 ณ สำนักงานปศุสัตว์ เขต 9 อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา มีข้อสรุปและตกลงร่วมในการเคลื่อนไหวงานเพื่อก่อให้เกิด การเชื่อมองค์ความรู้ คน กิจกรรม โดยร่วมกันก่อตั้งและใช้ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยชุมชนปักษ์ใต้” ขึ้น

มหาวิทยาลัยชุมชนปักษ์ใต้วันนี้

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีฐานความรู้รวม 12 ฐาน ได้แก่ ฐานศิลปินพื้นบ้าน วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช, ฐานเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านชุมชน อยู่ที่ทุ่งคา อ.เมืองชุมพร, ฐานเครือข่ายเกษตรเพื่อ

สิ่งแวดล้อมบ้านยาง อยู่ที่ศิริรัฐนิคม สุราษฎร์ธานี, ฐานวิสาหกิจชุมชนและ
 ออมทรัพย์ดอนคา ที่พรมคีรี นครศรีธรรมราช, ฐานมหาลัยชาวด่านวัดป่า
 ยาง อ.เมืองนครศรีธรรมราช, ฐานวิสาhekิจชุมชนและแผนชุมชนเกาะขันธุ์
 อ.ชะอวด, ฐานกลุ่มเกษตรสามัคคีหนองกรด อ.เมืองตรัง,
 ฐานศูนย์การทอผ้าไหมตีนศรี อ.นาโยง จ.ตรัง, ฐานกระบวนการชุมชน
 พึ่งตนเอง อ.ป่าพยอม พัทลุง, ฐานมหาลัยชาวด่านสงขลา สถาบันเพื่อ
 การเรียนรู้ ที่คลองเปี้ยะ อ.จะนะ จ.สงขลา, ฐานศูนย์เด็กกำพร้าและ
 อนุถาบ้านบานา อ.เมืองปัตตานี

ผมได้มีโอกาสเรียนรู้การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะ
 พื้นบ้าน วัฒนธรรมท้องถิ่นของฐานการเรียนรู้ที่หัวไทร ได้เห็นการอนุรักษ์
 ศิลปะโบราณ หนึ่งตระกูลและอื่นๆ ได้เห็นการหนุนเสริมให้เด็กและเยาวชน
 ที่รักศิลปะพื้นบ้านได้มีโอกาสพัฒนาเป็นศิลปินพื้นบ้านที่จะสามารถเลี้ยง
 ชีพอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้อย่างมีความสุข ไม่ต้องดิ้นรนเรียนใน
 ระบบการศึกษาปกติ (กระแสหลัก) เพื่อการทิ้งถิ่นไปหางานทำที่อื่น

“เด็กหรือผู้ใหญ่ที่ต้องการสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ ต้องมีใจรัก
 ไม่ใช่เรียนเพื่อหวังไปหางานที่อื่นที่มีรายได้มากกว่า เมื่อเริ่มด้วยใจรัก ก็ต้อง
 เรียนไปจนทำอาชีพได้ มีชีวิตอยู่ได้จริง ไม่เหมือนการไปเรียนในวิทยาลัย
 นาฏศิลป์ นั้นเป็นไปเพื่อการหาอาชีพในเมือง ไปสู่การบริโภคของคน
 ชั้นสูง”

คุณปัญญาธรรมฯ อธิการมหาวิทยาลัยให้มุมมองแก่ผมในทำนองนี้
 ผมได้รู้ได้เห็นก็เป็นปลื้มไปด้วย ที่รู้ว่าวันนี้คนเล็กคนน้อยในบ้าน
 เมืองของเรา เขาชวนกันลุกขึ้นมาดูแล อนุรักษ์ ส่งเสริมสืบสานศิลปะ
 วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตัวพวกเขาตัวเอง โดยไม่ต้องรอคอย
 รัฐเพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีตที่ผ่านมา มา ซึ่งนี่ก็คือ การสืบสาน
 เจตนารมณ์ที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ให้เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยกัน

“สร้างสังคมสุขภาวะ” สำหรับลูกหลานไทยของเราตัวเอง

ถึงสวนโมกขพลาราม

จากมหาวิทยาลัยชุมชนบักซ์ไฮต์ ที่จริงผมไปเที่ยวที่เกาะจันทร์ อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช เพื่อเรียนรู้เรื่องการขับเคลื่อนแผนชีวิตชุมชนของคนที่นี่ โดยมีผู้ใหญ่มอกเมศ ทองบุญชู เป็นแกนนำคนสำคัญ แต่เรื่องนี้ มีสาระแยะจึงขอเอาไว้แยกเขียนต่างหาก

จากนั้นก็ไปเที่ยวสวนโมกข์ แหล่งธรรมะที่เป็นเสมือนโรงเรียนเปิด สำหรับการเรียนรู้คำสอนของพระพุทธเจ้า ที่เคยมีท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุเป็นผู้ย่อยองค์ความรู้เพื่อให้ง่ายแก่ความเข้าใจของคนทั่วไป

ถือเป็นการไปเยี่ยมบ้านเก่าที่ผมเคยบวชเรียนอยู่ที่นั่นเกือบ 3 เดือน เมื่อปี 2528 ในขณะนั้นท่านอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ แต่อยู่ในช่วงอาหารด้วยโรคความดันโลหิตสูง ผมไปบวชอยู่ที่นั่นเพื่อเรียนรู้ตนเอง หลังจากประสบอุบัติเหตุแห่งชีวิตที่รุนแรงอย่างยิ่ง

วันนี้ สวนโมกข์ยังสงบ ร่มเย็น เป็นบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ธรรมะเหมือนเดิม แม้สรรพสิ่งหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดนิ่งตามหลักอนิจจัง แต่ธรรมะของพระพุทธเจ้าที่เป็นของขั้วถาวรอันล้ำค่าสำหรับชาวพุทธ ซึ่งอาจารย์พุทธทาสจำแนกแจกแจงให้ง่ายต่อการเข้าใจ ก็ยังดำรงอยู่ มีทั้งพระสงฆ์และฆราวาสสืบทอดไม่รู้จบ

โรงมหรสพทางวิญญาณยังคงเป็นกุศโลบายแห่งการเรียนรู้ธรรมะ ที่มีผู้คนส่วนหนึ่งให้ความสนใจเช่นเดิม แม้คนส่วนใหญ่จะมองข้ามไปก็ตาม ความเรียบง่ายในสวนโมกข์ยังคงดำรงอยู่

ธรรมะ คือ - ธรรมชาติ

- กฎของธรรมชาติ

- การทำตามกฎของธรรมชาติ
 - การได้รับผลของการกระทำตามกฎของธรรมชาติ
- การทำงานคือการปฏิบัติธรรม
การปฏิบัติธรรมคือการทำหน้าที่ให้ถูกต้อง
ฯลฯ
- คำสอนธรรมะง่าย ๆ เหล่านี้ ยังคงก้องอยู่ในจิตใจผมมิรู้ลืม

คนทุกคนพันทุกข์ร่วมกันได้

ปลายวันที่ 24 พฤษภาคม 2546 อาจารย์ประเวศ วะสี แสดงปาฐกถาพิเศษที่ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ในหัวข้อว่า “วิถีมุขย์ในศตวรรษที่ 21 : สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา” (อาจารย์เขียนเป็นหนังสือ พิมพ์เผยแพร่โดยมูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์ และ สสส.)

โดยมีพระอาจารย์โพธิ์ พุทธธมโม เจ้าอาวาส นั่งเป็นประธาน มีพระสงฆ์และฆราวาสร่วมฟังหลายร้อยคน

เรื่องที่อาจารย์พูดนี้ยาวและยากแก่การเข้าใจพอสมควรทีเดียวแหละ อาศัยว่าผมเคยอ่านหนังสือเล่มนี้มาแล้ว 2 รอบ การฟังครั้งนี้จึงจับสาระได้ง่ายขึ้นหน่อย

โดยสรุปอาจารย์ชี้ว่า โลกทุกวันนี้กำลังวิกฤติ เพราะกระแสทุนนิยมกำลังทำร้ายมนุษยชาติ ทำให้คนทั้งโลกจ้องแก่งแย่ง ชงชิงกันเขารัดเอาเปรียบกัน เพื่อให้ได้มากๆ มีมากๆ เป็นการสนองกิเลสตัณหาไม่รู้จบ ตกไปอยู่ในภาวะบีบคั้น เป็นภพภูมิที่มนุษย์ต้องพากันถอนตัวออกมาให้ได้ ซึ่งเรื่องนี้ท่านอาจารย์พุทธทาสชี้ไว้ตั้งแต่ปี 2475 แล้ว และก่อนที่ท่านจะละสังขารไป ก็ได้ฝากไว้ชัดเจนว่า

“ขอให้มนุษย์พากันถอนตัวออกจากวัตถุนิยม”

แต่ไม่ค่อยมีใครจะได้ยิน และทำกันสักเท่าใดนัก

อาจารย์ชี้ให้เห็นง่ายๆว่า ในจักรวาลนี้และในโลกนี้มีอยู่ 4 ภูมิ คือ (1) **สสารภูมิ** คือ หิน ดิน ททราย ต่าง ๆ (2) **พืชภูมิ** คือ พืชต่างๆ (3) **สัตว์ภูมิ** คือ สัตว์ต่างๆ ที่มีชีวิตอยู่ด้วยสัญชาติญาณ ไม่รู้บาปบุญ คุณโทษ และ (4) **มนุษย์ภูมิ** คือ ภูมิที่มีมิติของความ ตีงาม ความถูกต้อง รับผิดชอบ รู้บุญรู้บาป คนเราเป็นสัตว์ แต่มีสมอง ปัญญา มีจิตวิญญาณในระดับ ที่เข้าถึงภพภูมิที่ 4 ได้ แต่ถ้าไม่พัฒนาปัญญา มีวิชาเป็นตัวตั้งก็จะ ตกไปอยู่ในสัตว์ภูมิ คือ ไม่ต่างอะไรกับหมู หมา กา ไก่

วันนี้ คนทั้งโลกตกลงไปอยู่ในสัตว์ภูมิกันแยะ แ่งแย่ง ช่วงชิง เอาไรต์เอาเปรียบกันยิ่งกว่าสัตว์ก็มีให้เห็นไปทั่ว

การพากันถอนตัวออกจากวัตถุนิยม บริโภคนิยม ทุนิยมที่กำลัง เป็นกระแสเชี่ยวกราก ก็คือ การพากันเคลื่อนเข้าสู่ภพภูมิใหม่หรือมนุษย์ ภูมินั่นเอง

อาจารย์เสนอว่าต้องทำ 4 อย่าง คือ

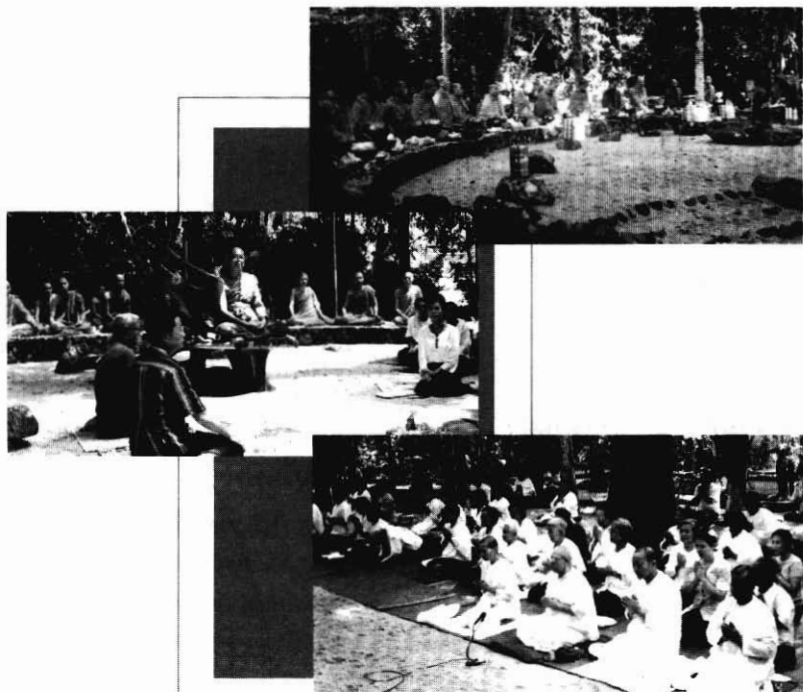
1. ต้องส่งเสริมกระบวนการชุมชน หนุนการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำ ชุมชนจะเข้มแข็ง เมื่อชุมชนเข้มแข็ง สังคมก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย การเข้าสู่ภพภูมิใหม่ ไม่ใช่แต่มุ่งให้ปัจเจกบุคคลหาทางพ้นทุกข์เฉพาะ ตนอย่างเดียวนั่น เราต้องพากันไปเพื่อพ้นทุกข์ร่วมกัน

2. ต้องช่วยกันสร้างจิตสำนึกใหม่ ที่เป็นจิตใหญ่ (มหจิต) มิใช่ จมจ่อมอยู่แค่ตัวตนและสิ่งใกล้ๆ ตัว ของตนเองเท่านั้น เมื่อมีจิตใหญ่ก็จะ เกิดความรักในเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งอย่างกว้างขวาง ไม่สามารถเอาไรต์ เอาเปรียบใครหรืออะไรได้ง่ายๆ

3. ส่งเสริมกระบวนการนโยบายสาธารณะที่มุ่งขจัดทุกข์ของ คนส่วนใหญ่ เอาเรื่อง สุขภาวะเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเป็นตัวตั้ง ร่วมกัน นโยบายสาธารณะต่างๆ ต้องสนองต่อการไปสู่เป้าหมายนั้น ไม่ใช่เอาตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง จนทำให้

ผู้คนที่ต้องชั่งชั่ง กอบโกย เอาวัตถุเอาเปรียบ ช่มเหล่งรังแกกัน ทอดทิ้งกันอย่างที่ผ่านๆ มา

4. ส่งเสริมการใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาทั้งปวง เพราะการพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้เกิดช่องว่างในสังคมมากมาย เกิดความขัดแย้งไปทั่ว เพราะเป็นสังคมที่เอาเปรียบกัน ขาดเมตตา ความรุนแรงจะตามมา จึงต้องใช้สันติวิธีเข้าแก้ไข เพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายร่วมทุกข์ร่วมสุข อยู่ในสังคมด้วยกันได้ ไม่ใช่ไล่ต้อนให้ฝ่ายใดต้องจนมุม

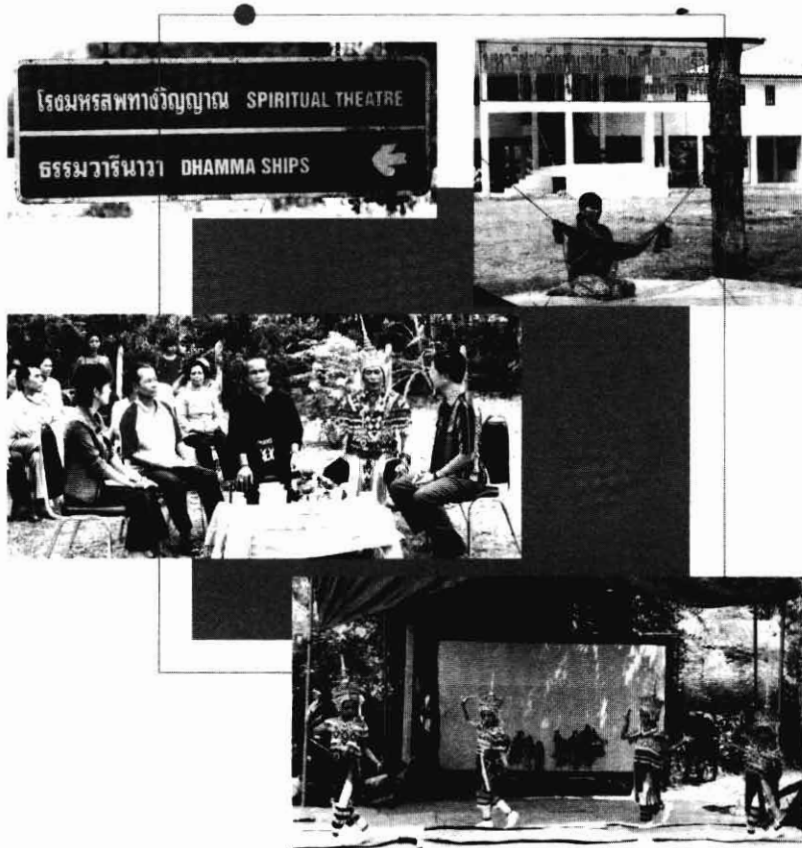
อาจารย์ซีเคิลด์ลัป 3 ข้อ เพื่อไปสู่แนวทางข้างต้น คือ (1) ต้องส่งเสริมการวิจัยชุมชนด้วยชุมชนเพื่อชุมชน นักวิชาการ ราชการคนนอกเข้าไปร่วมเรียนรู้ด้วย โดยการเริ่มต้นที่สิ่งดีงาม เรื่องดีงาม เพื่อให้เกิดกำลังใจร่วมกัน ไม่ควรเริ่มที่ปัญหา (2) ต้องนำองค์ความรู้ที่ได้ทำการสื่อสารเชื่อมโยง เพื่อการรับรู้และเรียนรู้ถึงกันให้กว้างขวาง จะเกิดพลังใจและพลังปัญญาหมู่ เป็นพลังของสังคมและของชาติ และ (3) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายต่างๆ ให้หลากหลาย กว้างขวาง ให้เต็มประเทศไปหมด (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจากหนังสือที่กล่าวถึงและจากข้อเขียนต่างๆ ของอาจารย์ประเวศ วะสี)

ผมสรุปของผมได้ว่า การก้าวเข้าสู่ภพภูมิใหม่ของมนุษยชาติ การหันทุกข์ร่วมกันของคนไทย การมีสังคมสุขภาวะได้ ทำไม่สำเร็จด้วยการใช้อำนาจแนวดิ่ง ทำไม่สำเร็จด้วยการเอาทุนเงินเป็นเครื่องมือ หรือใช้ความร่ำรวย มั่งคั่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาตามทิศทางที่ทุนนิยมโลกาภิวัตน์กำลังชี้นำอยู่ในขณะนี้ อย่างแน่นอน

มหาวิทยาลัยชุมชนปักษ์ใต้ เป็นตัวอย่างของการเดินทางตามแนวที่อาจารย์ประเวศ ชี้นะ ซึ่งชาวปักษ์ใต้ที่เป็นประชาชนคนเล็กคนน้อย เขาร่วมลงมือทำกันไปแล้ว

แล้วเราล่ะครับ เริ่มคิดและเริ่มทำกันหรือยัง

หรือยังหวังว่า ฟรุ้งนี้จะรวบ จากการเอาให้มาก มีให้มาก เป็นให้มาก เสพให้มาก เหมือนเมื่อวันที่ผ่านมา *

ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

นพ.บัญชา พงษ์พานิช (สวนโมกขพลาราม)

ที่อยู่ สวนสร้างสรรค์ นาคกร-บวรรัตน์ 1168 ถ.ราชดำเนิน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์ 075-356350

คุณบุญธรรม เทอดเกียรติชาติ (มหาวิทยาลัย)

ที่อยู่ 112/1-4 หมู่ 6 ต.ทรายขาว อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช

โทรศัพท์ 01-6762431

ชีวิตพี่น้องคนไทยที่ได้บันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้ ได้บอกถึงวิถีที่ได้
เพิ่มทุนชีวิตแก่ตนเอง ได้ร่วมกันออมความดี
ออมน้ำใจ เป็นพลังของทุนทางสังคม ได้ร่วมกันออมดิน
ออมน้ำ ออมฟ้า และออมป่า ออมต้นไม้
เป็นพลังของทุนทางทรัพยากร ออมสังคมที่ดีไว้ให้ลูกหลาน

นายโสภณ สุภาพงษ์

ห้องสมุด ๓๐๐ ปี สมเด็จพระนางเจ้า

00002709

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ
(aUSA.)

ISBN 974-914483-1-3

9 789749 144817

ราคา 100 บาท